

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
ODSJEK: SIGURNOSNE I MIROVNE STUDIJE
II CIKLUS

**STANJE I PERSPEKTIVE RODNE RAVNOPRAVNOSTI U
ORUŽANIM SNAGAMA BOSNE I HERCEGOVINE**

-završni rad-

Kandidat:
Edita Karahasanović

Mentor:
Prof.dr. Selmo Cikotić

Sarajevo, januar 2020.

SADRŽAJ

SAŽETAK	5
ABSTRACT.....	5
UVOD.....	6
1. METODOLOŠKI OKVIR RADA.....	8
1.1. PROBLEM ISTRAŽIVANJA	8
1.2. PREDMET ISTRAŽIVANJA	8
1.2.1. Kategorijalno pojmovni sistem.....	9
1.4. HIPOTEZE I INDIKATORI.....	13
1.4.1. Generalna hipoteza.....	13
1.4.2. Posebne hipoteze.....	13
1.4.3. Indikatori.....	13
1.5. NAČIN ISTRAŽIVANJA	13
1.6. NAUČNA I DRUŠTVENA OPRAVDANOST ISTRAŽIVANJA.....	15
1.7. VREMENSKO I PROSTORNO ODREĐENJE ISTRAŽIVANJA	15
2. SISTEM SIGURNOSTI I ODBRAMBENI SISTEM.....	16
2.1. POJAM I DEFINICIJA SIGURNOSTI.....	16
2.2. SISTEM SIGURNOSTI SAVREMENE DRŽAVE.....	18
2.3. SIGURNOSNA POLITIKA	22
2.4. SIGURNOSNA POLITIKA BOSNE I HERCEGOVINE	23
2.5. SIGURNOSNA STRATEGIJA	28
2.6. REFORMA SIGURNOSNOG SEKTORA U BIH	29
2.7. REFORMA OBAVJEŠTAJNOG SEKTORA.....	30
2.8. ODBRAMBENA REFORMA.....	31
2.9. REFORMA POLICIJSKIH SNAGA.....	32
2.10. RODNA DIMENZIJA SIGURNOSTI	33
3. ORUŽANE SNAGE BOSNE I HERCEGOVINE I RODNA RAVNOPRAVNOST	36
3.1. LJUDSKA PRAVA I ORUŽANE SNAGE BIH.....	42
3.2. RODNA RAVNOPRAVNOST I DISKRIMINACIJA U ORUŽANIM SNAGAMA	44
3.3. REZOLUCIJA 1325	46

3.4. ZASTUPLJENOST ŽENA U ORUŽANIM SNAGAMA	50
3.4.1. Ostanak u službi	52
3.4.2. Mjesta koja ženama nisu dostupna	53
3.5. GENDER AKCIONI PLAN	53
3.6. STRUKTURA GAP-a BIH ZA PERIOD OD 2018-2022 GODINE	58
3.7. ULOGA MUŠKARACA U OSNAŽIVANJU ŽENA.....	60
3.7.1. Rad sa muškarcima u uniformi	60
3.7.2. Međunarodni mandat za osnaživanje žena i uključenost muškaraca.....	62
3.8. MIROVNE MISIJE I ULOGA ŽENA	63
3.9. POLOŽAJ ŽENA U ORUŽANIM SNAGAMA BIH.....	65
3.9.1. Analiza ukupnog brojnog stanja žena u OS BiH	68
3.9.2. Analiza odgovora svih ispitanica.....	68
3.9.3. Analiza odgovora o seksualnom uznemiravanju samo kategorije žena PVL.....	69
3.9.4. Prijedlog mjera.....	70
3.10. ZAVRŠNI IZVJEŠTAJ O PROVEDBI AKCIONOG PLANA ZA IMPLEMENTACIJU UN REZOLUCIJE 1325	71
3.11. USKLAĐIVANJE ZAKONA I POLITIKA SA ZAKONOM O RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA U BIH	75
3.12. JAČANJE KAPACITETA ŽENA ZA UČEŠĆE U VOJNIM POLICIJSKIM SNAGAMA I MIROVNIM MISIJAMA, UKLJUČUJUĆI I DONOŠENJE ODLUKA.....	76
3.13. PODIZANJE SVIJEŠTI O VAŽNOSTI RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA, TE UČEŠĆA ŽENA U DONOŠENJU ODLUKA I POSTIZANJU MIRA I SIGURNOSTI.....	78
3.13. RODNA RAVNOPRAVNOST U USLOVIMA PRIRODNIH KATASTROFA (POPLAVE U BIH)	81
3.14. RODNA RAVNOPRAVNOST I UPOTREBA MALOG I LAKOG NAORUŽANJA (SALW).....	82
3.15. UNAPREĐENJE BAZA PODATAKA RAZVRSTANIH PO SPOLU	83
3.15.1. Uvođenje rodno odgovornog budžetiranja u budžetski sistem u BiH	84
3.15.2. Uvođenje koncepta ljudske sigurnosti - novativan pristup.....	85
3.15.3. Regioalna saradnja - razmjena iskustava i dobrih praksi.....	85
3.15.4. Konferencija „Žene, mir i sigurnost“	86
4. POLITIKE I MEHANIZMI ZA INSTITUCIONALNU REFORMU.....	88

4.1. INTEGRACIJA RODNIH PITANJA U REFORMU SISTEMA OBRANE	89
4.2. NADZOR CIVILNOG DRUŠTVA NAD SEKTOROM ODBRANE.....	91
4.2.1. Preporuke	93
4.3. POLITIKA NACIONALNE SIGURNOSTI I RODNA PITANJA	94
4.3.1 Nediskriminacija u sigurnosnoj politici i institucijama sektora sigurnosti	94
4.4. JEZIK I RODNA RAVNOPRAVNOST	95
4.5. OBUKA O RODNOJ RAVNOPRAVNOSTI.....	96
4.5.1. Primijeniti ravnomjerno budžetiranje i nabavku.....	98
4.5.2. Integracija rodni pitanja u politiku nacionalne sigurnosti.....	99
4.5.3. Zemlje u postkonfliktnom periodu.....	99
4.5.4. Zemlje u tranziciji.....	100
4.6. INTEGRIRANJE RODNE PERSPEKTIVE U UNUTRAŠNJI NADZOR NAD OS BIH	104
4.6.1. Povećanje sigurnosti snaga i učinkovitosti misije	104
4.6.2. Savjetnici za rodna pitanja	105
4.7. Integriranje rodne perspektive u nadzor nad ljudskim resursima	105
4.7.1. Praćenje mjera za usvajanje, raspoređivanje i uspostavljanje ravnoteže između poslovnog i privatnog života.....	106
4.7.2. Ocjena rada i unapređenje.....	107
4.7.3. Propisi i sprečavanje seksualnog iskorištavanja i nasilja.....	108
4.8. RODNA POLITIKA (GENDER MAINSTREAMING) SIGURNOSNOG SEKTORA U BIH.....	109
4.9. ŽENE U SLUŽBI SIGURNOSTI U BOSNI I HERCEGOVINI	109
4.9.1. Državni kontekst	109
4.10. MONITORING I EVALUACIJA.....	111
ZAKLJUČAK	113
LITERATURA.....	116
SKRAĆENICE.....	119
POPIS ŠEMA, GRAFIKA I TABELA	121
IZJAVA O PLAGIJARIZMU	122
BIOGRAFIJA	123

SAŽETAK

Rodna ravnopravnost je načelo socijalne filozofije i podrazumijeva uključivanje ženskih i muških interesa i iskustava u razvojne programe u političkim, ekonomskim i društvenim sferama života, tako da su benefiti podjednaki za sve; i za žene i muškarce i za društvo i državu u cjelini.

Nije u pitanju samo postizanje socijalne pravde, već je rodna ravnopravnost ključna za postizanje društvenog razvoja. Strateški cilj Bosne i Hercegovine je integracija u NATO i Evropsku uniju, a to neće biti moguće bez postizanja pune rodne ravnopravnosti, koja je princip, cilj i zadatak Evropske unije, koja obavezuje države direktivama o postizanju ravnopravnosti muškaraca i žena, i jednakog tretmana u političkim, ekonomskim i društvenim sferama života.

ABSTRACT

Gender equality is the principle of social philosophy which includes the involvement of men and women's interests and experiences in development programs in political, economic and social spheres of life, so benefits are equal for everyone; and for women and men and for the society and for the state as whole.

It is not just about achieving social justice, but gender equality is key to achieving social development. Bosnia and Herzegovina's strategic goal is integration into the NATO and European Union and this will not be possible without the achievement of full gender equality, which is the principle, goal and task of the European Union and binds states with Directives on achieving equality of men and women and equal treatment in political, economic and social spheres of life.

UVOD

Rodna ravnopravnost, kao termin jeste novijeg datuma, jedan je od sedamnaest globalnih ciljeva, koji čine Program održivog razvoja do 2030. godine. „Na Samitu o održivom razvoju, 25. septembra 2015. godine, države članice Ujedinjenih nacija usvojile su Program održivog razvoja do 2030. godine (Agenda2030) kojim je definisano 17 ciljeva održivog razvoja za iskorjenjivanje siromaštva, neravnopravnosti i nepravde, kao i rješavanje pitanja klimatske promjena do 2030. godine.“¹ Prisutna je kao sastavni dio društva, njegov je pratilac i jedan od ključnih faktora razvoja društva. Rodna ravnopravnost nije samo fundamentalno ljudsko pravo, nego potrebna organizacija za miroljubiv, prosperitetan i održiv svijet.

Zbog boljeg razumjevanja istraživačkog procesa i izrade master teze istraživanja veoma je bitno napraviti uvod u samo istraživanje kroz definiranje sigurnosnih nauka i djelatnosti, kao i objasniti specifičnosti metodologije istraživačkog rada u nauci o sigurnosti. Definirati sve navedene pojmove je jako bitno zbog lakšeg razumjevanja i shvatanja merituma teme za koju se vrši istraživanje.

Ovaj istraživački rad spada u grupu društvenih, socioloških, politikoloških, sigurnosnih tj. odbrambenih, ekonomskih, psiholoških i drugih društvenih nauka. Specifičnost sigurnosnih nauka ogleda se u metodologiji istraživanja koja je specifična i razlikuje se od drugih metodoloških pristupa istraživanja u društvenim naukama. U vremenu ugrožene sigurnosne situacije u svijetu, stabilnost svake države ogleda se u moći njenih sigurnosnih snaga, u prvom redu vojske i policije. Ove strukture imaju svoje uloge u različitim situacijama.

Definicija koja nam metodološki objašnjava na koji način pristupiti istraživanju jeste da poslije opažanja, razumjevanja i shvatanja pojava, javlja se potreba za njenim proučavanjem i uspostavljanjem smislenog odnosa sa njom u praksi. Konceptualizacija istraživanja problema i predmeta istraživanja je prvi čin naučnog, metodičkog i stručnog proučavanja. Bit pristupa konceptualizaciji i projektovanju istraživanja sigurnosnih pojava su dvije postavke:

- Uvid u klasifikaciju nauka i postojećih institucija visokog obrazovanja i nauke, u kojoj postoje i priznate su kao posebne sigurnosne nauke;
- Postoji i posebna metodologija sigurnosnih nauka čiji je fokus istraživanja zasebni problemi istraživanja u nauci o sigurnosti.

Ovo istraživanje je specifično, jer je rodna ravnopravnost proizvod nastao iz pravnih okvira, međunarodnih konvencija i Zakona o ravnopravnosti spolova. Ukazivati će se na važnost uvođenja mehanizama u našoj državi, kao i na procese koje je neophodno provesti da bi pomenuti mehanizmi bili dio sistema u Bosni i Hercegovini. Jasno će biti prezentiran svaki od mehanizama, napraviti će se paralelni prikazi i usporedbe sa zemljama u okruženju. Također,

¹ www.ba.one.un.org , sajt posjećen 16.09.2019. godine.

neophodno je napraviti strategiju usvajanja mehanizma, tj. pokušati dati određene preporuke za način implementacije mehanizama u Bosni i Hercegovini.

Također je neophodno planirati budžetski fond za implementaciju rodne ravnopravnosti u Bosni i Hercegovini, jer bi uveliko olakšalo sam proces implementacije, kroz razne vidove edukacija, kao i pomoći u raznovrsnim situacijama, u kojima su ugrožene žene i najosjetljiviji pripadnici društva – djeca i starija populacija.

Skrenut ćemo pažnju i koliko veliku ulogu imaju muškarci u procesu implementacije Rezolucije 1325 „Žene, mir i sigurnost“, te redovna obuka, monitoring i evaluacija.

1. METODOLOŠKI OKVIR RADA

1.1. PROBLEM ISTRAŽIVANJA

Usvajanje Gender akcionog plana obaveza je Bosne i Hercegovine (GAP BiH) proistekla iz domaćih dokumenata, kao i međunarodnih obaveza preuzetih ratifikacijom konvencija iz oblasti rodne ravnopravnosti. GAP BiH sadrži mjere koje će biti provedene radi realizacije tri strateška cilja usmjerena na izradu, provođenje i praćenje programa mjera za unapređenje ravnopravnosti spolova u institucijama vlasti po prioritarnim oblastima; izgradnju i jačanje sistema, mehanizama i instrumenata za postizanje ravnopravnosti spolova; kao i uspostavljanje i jačanje saradnje i partnerstva .

Hipotetski stavovi o funkcionalnim problemima u problematici istraživanja odnose se na determinacijsku ulogu i funkciju Mehanizma. Na koji način je mehanizam regulisan, pod čijim okriljem, koliki su mehanizmi finansijskog učešća u programu, kao i pitanja koja se odnose na zemlje koje nisu članice Evropske unije.

Hipotetski stav o vezama i odnosima u problemu istraživanja podrazumijeva konstruisanje sistema odnosa i veza između Mehanizma Evropske unije, potom pojmova rodne ravnopravnosti i implementacije GAP-a.

1.2. PREDMET ISTRAŽIVANJA

Teorijski, određenje predmeta istraživanja se odnosi na rodnu ravnopravnost u Oružanim snagama Bosne i Hercegovine, saznanja koja se oslanjaju na teoriju, kao i pojam rodne ravnopravnosti kroz prizmu UN.

Mehanizmi rodne ravnopravnosti predstavljaju aktivnosti, programe i mjere za ostvarivanje ravnopravnosti spolova u svim oblastima društvenog života i rada.

Od 2003. godine kada je donešen i Zakon o ravnopravnosti spolova BiH govori se konkretno i o rodnoj ravnopravnosti na lokalnom nivou. Od najznačajnijih dokumenata u oblasti rodne ravnopravnosti Ujedinjenih Nacija, preko Ustava Bosne i Hercegovine, i entiteta, i Gender akcionog plana, pa sve do donošenja Evropske povelje o rodnoj ravnopravnosti na lokalnom nivou.

1.2.1. Kategorijalno pojmovni sistem

Pojmovi koji proizilaze iz naslova teme i koji čine teorijsku osnovu istraživanja su:

1. Država
2. Nevladine organizacije
3. Međunarodne organizacije
4. Sigurnost
5. Sistem sigurnosti moderne države
6. Oružane snage
7. Ujedinjene nacije
8. Rod
9. Rodna ravnopravnost
10. Rodna jednakost
11. Rodna izgradnja
12. Rodno odgovorni budžet
13. Rodno osjetljivi jezik
14. Rodno razvrstani podaci
15. Rodno senzitivni parlament

- Država je politička zajednica ljudi organizirana na nekom teritoriju pod suverenom vlašću; suveren i neovisan entitet sposoban ulaziti u odnose s drugim takvim entitetima, a koji ima međunarodnu pravnu osobnost; aparat sile koji jamči sigurnost političke zajednice i svih njezinih članova.²
- Nevladine organizacije - organizacijama civilnog društva nazivaju se neprofitne organizacije koje osnivaju građani i rukovode istim, neovisno o državnom (javnom) aparatu. Kada se govori o organizacijama civilnog društva, obično se misli na neprofitne, nevladine i vanstranačke organizacije o kojima će ovdje biti riječi. One realizuju društveno korisne aktivnosti u skladu s potrebama njihove ciljne grupe, ili u interesu šire zajednice, djelujući tako na probleme koje država ne može sama da riješi ili im ne pridaje dovoljno pažnje. U uobičajenom govoru najčešće se koristi termin nevladina organizacija (NVO), dok je udruženje jedini termin koji je definisan i prepoznat u zakonima koji regulišu rad nevladinog sektora. Stoga će se u daljem tekstu, ovisno o kontekstu, koristiti ravnopravno sva tri termina i njihovi akronimi koji suštinski imaju isto značenje.³
- Međunarodne organizacije su višestrani, ugovorima osnovani, trajni oblici institucionalnog opštenja tri ili više država sa posebnim statusom i stalnim organima, u

² www.enciklopedija.hr/nautica.aspx?id=16368 , sajt posjećen 17.01.2019. godine

³ www.banjaluca.rs.ba/wp.content/uploads/2017/12PrirucnikUNDP.pdf , sajt posjećen 17.01.2019. godine

okviru kojih se, na način predviđen statutima i drugim osnovnim dokumentima organizacija odvijaju procesi multilateralnog pregovaranja i zajedničkog odlučivanja država - članica u odgovarajućim oblastima međunarodne saradnje. Međunarodne organizacije mogu imati politički, vojni ili ekonomski karakter, ili mogu biti kombinacija kao što je to npr. vojno-politički savez NATO. ⁴

- Međunarodne organizacije mogu se definirati kao: *«zajednice više država osnovane međunarodnim ugovorom, koje imaju vlastite organe, a služe postizanju određenih zajedničkih ciljeva»*. ⁵

U tom smislu, međunarodne organizacije su subjekti međunarodnog prava koje su nastale voljom aktera, odnosno država, kao udruženja ili asocijacije sa posebnim pravnim subjektivitetom i statusom koji omogućuje pravnu nezavisnost i autonomiju pri vršenju poslova vezanih za taj autonomni i nezavisni status u odnosu na druge pravne subjekte. ⁶

Najjednostavnija je definicija po kojoj se međunarodne organizacije osnivaju međunarodnim ugovorom, koji se ratifikuje saglasno ustavnom postupku država članica i imaju svoje statute; po takvoj definiciji konstitutivni elementi bi se sveli na „državu“ i „međunarodni ugovor“ koji sadrži statut organizacije. ⁷

- Sigurnost - podrazumijeva zaštitu ljudi i materijalnih dobara, te političkog sistema od svih oblika primjene sile, u cilju stvaranja sigurnosnog ambijenta u kojem će ljudi moći slobodno zadovoljavati svoje ljudske potrebe. ⁸
- Sistem sigurnosti moderne države - Modernoj državi je svojstveno da ona u svom trostoljetnom trajanju postupno smanjuje svoje vojne, ugnjetavačke i represivne funkcije i istodobno razvija zaštitu prava i sloboda stanovništva, službe socijalne zaštite i poticanja materijalnog i duhovnog razvoja društva. ⁹
- Oružane snage (OS) - oružana sila ili armija, posebna organizacija jedne zemlje, obučena i opremljena za vođenje oružane borbe. Kao historijska kategorija nastale su u vrijeme raspadanja prvobitne zajednice i pojave prvih država. Suvremene oružane snage sastoje se od vidova, rodova vojske i službi, a u širem smislu, njihovim sastavnim dijelom smatraju se i sve druge naoružane formacije jedne zemlje (jedinice policije, milicije,

⁴ www.scribd.com/doc/47533561/Skripta-Medjunarodna-Organizacija-cela-knjiga, sajt posjećen 17.01.2019. godine

⁵ Andrassy Juraj, *Pravo međunarodnih organizacija*, Zagreb, 1967. godina; U: Vukadinović Radovan, *Međunarodni politički odnosi*, Barbat, Zagreb, 1998. godina, str. 105.

⁶ Duraković Nijaz, *Međunarodni odnosi*, DES Sarajevo, 2009. godina, str. 84.

⁷ Dimitrijević Vojin i Račić Obrad, *Međunarodne organizacije*, V izdanje, Pravni fakultet, Beograd, 2011. godina, str. 25.

⁸ *Leksikon temeljnih pojmova politike*, Školska knjiga, Zagreb, 1990. godina, str. 22.

⁹ www.nasciturus.com, sajt posjećen 18.05.2019. godine

nacionalne garde, gerilski i dobrovoljački odredi) , koje, prema unutrašnjim propisima jedne zemlje, ulaze u sastav oružanih snaga.¹⁰

- Ujedinjene nacije - su međunarodna organizacija koja sebe opisuje kao „ globalno udruženje vlada koje sarađuju na polju međunarodnog prava, globalne bezbjednosti, ekonomskog razvoja i socijalne jednakosti.“ Osnovane su 1945. godine od strane 51 zemlje, zamjenjujući Ligu naroda. Počev od 2006. ukupno 192 zemlje su članice Ujedinjenih nacija, uključujući praktično sve međunarodno priznate nezavisne države, osim Vatikana (Sveta stolica koja je odbila članstvo, ali ima status posmatrača).¹¹
- Rod (gender) - društveno uslovljene razlike između žena i muškaraca, koje su za razliku od bioloških i fizioloških razlika, naučene, promjenljive i zavise od različitih faktora kulture, religije, društvenog i političkog uređenja, ekonomske situacije, klase, starosne dobi, etničke pripadnosti itd.¹²
- Rodna ravnopravnost (gender equality) - ravnopravna vidljivost, osposobljenost i učešće spolova u svim vidovima javnog i privatnog života. Sva ljudska bića treba da budu ravnopravna pred zakonima i da imaju slobodu i mogućnost ravnopravnog učestvovanja u aktivnostima jednog društva, javnoj i privatnoj sferi, bez ograničenja rodnim ulogama i da od tih aktivnosti ravnopravno dijele dobrobit.¹³
- Rodna jednakost (gender equity) - jednakost između muškaraca i žena podrazumijeva jednaka prava, odgovornosti i mogućnosti. Jednakost ne promovise identičnost muškaraca i žena, već uvažava njihovo pravo na različitost. Jednakost znači i zaštitu specifičnosti, odnosno razlika među ljudima.¹⁴
- Rodna izgradnja (gender mainsreaming) - ugradnja prioriteta i potreba žena i muškaraca u sve zakone, strategije, planove, programe i akcije društva, radi postizanja jednakosti ravnopravnosti spolova, uzimajući u obzir, na nivou planiranja, posljedice koje će ove akcije imati na žene i muškarce. Rodna izgradnja kao termin je uveden u upotrebu

¹⁰ Beridan Izet, Tomić Ivo M, Kreso Muharem, *Leksikon sigurnosti*, drugo izmjenjeno i dopunjeno izdanje, DES Sarajevo, 2001. godina, str. 261.

¹¹ Duraković Nijaz., *Međunarodni odnosi*, DES Sarajevo, 2009. godina, str. 213.

¹² http://www.ravnopravnors.com/doku_rjecnik.html , sajt posjećen 21.11.2018. godine

¹³ Ibidem

¹⁴ Ibidem

donošenjem Pekinške deklaracije i platforme za akciju, na Četvrtoj svjetskoj konferenciji o ženama 1994. godine.

- Rodno odgovorni budžet - sistemsko uvođenje principa jednakosti i ravnopravnosti spolova u procesu planiranja, izvršenja i kontrole javnih budžeta. Budžet kao javni instrument sprovođenja zakona, politika i strategija vlasti mora biti usmjeren na građane kao krajnje korisnike. Uvođenje ravnopravnosti spolova u sve faze budžetskog procesa sastavni je dio međunarodnih i domaćih pravnih i institucionalnih standarda za ravnopravnost spolova.¹⁵
- Rodno osjetljivi jezik - upotreba politički korektnog jezika koji promoviše ravnopravnost spolova i time izbjegava upotrebu diskriminatornih formi u porukama koje prima šira javnost u cilju ostvarivanja ravnopravnosti spolova, kao ljudskog prava u jeziku.¹⁶
- Rodno razvrstani podaci - prikupljanje i razvrstavanje statističkih podataka po spolu, koje omogućava podatke za socio- ekonomsku rodnu analizu u različitim oblastima.¹⁷
- Rodno senzitivni parlament - parlament koji kroz svoju strukturu, djelovanje, metode i rad, odgovara potrebama i interesima i muškaraca i žena. Ovakvi parlamenti uklanjaju prepreke punoj participaciji žena i generalno predstavljaju pozitivan primjer tretiranja žena u društvu.¹⁸

1.3. DRUŠTVENI CILJEVI ISTRAŽIVANJA

Najvažniji društveni cilj ovog istraživanja jeste ukazati na značaj rodne ravnopravnosti, te koliko je bitna i usko povezana sa osnovnim ljudskim pravima i slobodama.

Rodna ravnopravnost je projekat nastao udruženim snagama Evropske unije (EU) i Ujedinjenih nacija (UN), koja se temelji na rezolucijama, Bi-40 direktivi i ostalim zakonskim i podzakonskim aktima, sa ciljem pružanja jednakih mogućnosti za sve zemlje članice, sa ciljem ekspanzije na ostale teritorijalne jedinice.

¹⁵ Ibidem

¹⁶ Ibidem

¹⁷ Ibidem

¹⁸ Ibidem

1.4. HIPOTEZE I INDIKATORI

1.4.1. Generalna hipoteza

Povećanjem broja žena u Oružanim snagama Bosne i Hercegovine postiže se efekat poboljšanja kvaliteta i funkcionalnosti Oružanih snaga BiH - kako u izvršavanju misije i zadataka u zemlji, tako i davanju doprinosa međunarodnoj stabilnosti i miru.

1.4.2. Posebne hipoteze

1. Angažman ili vođenje nekorektne rodne politike koja se temelji na stereotipima dovodi do suprotstavljenih interesa između spolova i diskriminacije u Oružanim snagama.
2. Međunarodne organizacije, koje svoj rad temelje na međunarodnim rezolucijama i konvencijama, u velikoj mjeri su uticale na promovisanje rodne ravnopravnosti i smanjenju diskriminacije u Oružanim snagama BiH.
3. Jačanje rodne ravnopravnosti doprinosi izgradnji stabilnijih i sigurnijih Oružanih snaga, spremnih da odgovore na sve izazove modernog društva, a zasigurno je to i ključ koji vodi ka globalnom miru.

1.4.3. Indikatori

Izjave, publikacije, izvještaji i radovi istaknutih aktivista i agencija za rodnu ravnopravnost, međunarodne konvencije i rezolucije, te pravni propisi za sve aktere međunarodnih odnosa.

1.5. NAČIN ISTRAŽIVANJA

Način istraživanja sadrži osnovne bitne odlike o tome kako će se istraživati prethodno određen predmet istraživanja, kako istraživanjem ostvariti naučne i društvene ciljeve i kako provjeriti (potvrditi, dokazati, opvrgnuti ili izmijeniti) valjanost hipoteza, te upotpuniti naučni fond.

Opšte naučne metode koje će biti korištene u ovom istraživanju su:

- Hipotetičko-deduktivna opštenaučna metoda - ova metoda se primjenjuje jer se njen „predmet odnosi na društvenu stvarnost i jer ona počiva na selektivnom i provjeravanom,

potvrđenom društvenom iskustvu u raznim vremenima, na raznim mjestima i od mnoštva subjekata“.¹⁹

- Analitičko-deduktivna - koja će nam poslužiti da otkrijemo „idealizovane zakone i „unutrašnje uzroke“ koji se mogu i moraju provjeriti u praksi“.²⁰
- Komparativna metoda - koja će nam pomoći da kompariramo određene društvene pojave međusobno, ali samo one pojave koje imaju određene „istosti, sličnosti ili različitosti“.²¹
- Historijski metod - obuhvata skup principa i stavova kojima se dolazi do saznanja stvari i fenomena u procesu njihovog nastanka i razvitka, povezanog sa konkretnim historijskim uslovima koji ih određuju.²²
- Metod posmatranja sa učešćem - posmatranje je osnovi, najstariji, najprirodniji metod prikupljanja podataka o društvenim pojavama. Sastoji se u neposrednom čulnom opažanju koje se odvija prema unaprijed uspostavljenom planu istraživanja i sa određenim sazajnim ciljem. Ukoliko posmatrač uzima udjela u zbivanjima koja posmatra, taj metod se naziva posmatranje sa učešćem.²³

Metode prikupljanja podataka će biti korištene u ovom radu su:

- Metoda analize sadržaja dokumenata - kao jedna od glavnih metoda prikupljanja podataka u društvenim naukama uz aktiviranje misaonih i čulnih sposobnosti pomoći će otkrivanju, definiranju i analiziranju podataka.
- Funkcionalna analiza - kojom se saznaje aktivnost, odnosi (veze i međuzavisnost) unutar predmeta istraživanja. Analiza može da obuhvata odnose predmeta i okruženja.
- Komparativna analiza - njome se obuhvataju sličnosti i razlike činilaca predmeta, sličnosti i razlike veza i odnosa. Ona može da obuhvati kvalitativne ili kvantitativne odredbe predmeta ili i jedne i druge.

¹⁹ Termiz Dževad, *Metodologija društvenih nauka*, NIK “Grafit”, Lukavac, 2009. godina, str.104.

²⁰ Ibidem, str. 116.

²¹ Ibidem, str. 117.

²² Pejanović Radovan, *Letopis naučnih radova*, Pregledni rad, broj I, 2009. godina, str. 9.

²³ www.jelenasociologija.wordpress.com , sajt posjećen 18.09.2019. godine

1.6. NAUČNA I DRUŠTVENA OPRAVDANOST ISTRAŽIVANJA

Naučna opravdanost istraživanja leži u tome da nekorektni odnosi u Oružanim snagama, nejednake mogućnosti za pripadnike, uzrokuju mnogo nezadovoljstva i stvaraju ambijent koji nije pogodan za rad. Takvi odnosi svakako negativno utiču na cjelokupne Oružane snage i umanjuju njihovu spremnost i efikasnost. Međutim zahvaljujući napretku kodifikacije ljudskih prava i usvajanju većeg broja konvencija, rezolucija i drugih dokumenata kojima se u sve većoj mjeri propisuje i garantira rodna ravnopravnost, tako se i situacija unutar Oružanih snaga popravlja.

Rodna ravnopravnost je od velikog društvenog značaja, a ovaj istraživački rad treba da doprinese nauci, kao i dobrobiti društva i države Bosne i Hercegovine, jer su Oružane snage jedan od osnovnih konstitutivnih elemenata. Također će se jasno predstaviti kako su Oružane snage kao najorganiziraniji, najdisciplinarniji i najodgovorniji akter ukupne državne organizacije spremne da aktivno implementiraju pozitivnu međunarodnu pravnu praksu, koja definira ravnopravnost spolova.

1.7. VREMENSKO I PROSTORNO ODREĐENJE ISTRAŽIVANJA

Istraživanje će obuhvatiti period od nastanka Oružanih snaga BiH, odnosno od 2006. godine do 2019. godine. Prostorno određenje predmeta istraživanja obuhvatit će Bosnu i Hercegovinu, sa osvrtom na zemlje iz regiona, kao i zbog upotrebe komparativne metode. Radi lakšeg razumjevanja problema istraživanja također ćemo spomenuti i vodeće oružane sile.

2. SISTEM SIGURNOSTI I ODBRAMBENI SISTEM

2.1. POJAM I DEFINICIJA SIGURNOSTI

Sigurnost kao pojam je star koliko i čovječanstvo, jer su ljudi oduvijek izloženi nekoj vrsti opasnosti, tj. nikad nisu dovoljno sigurni, zbog čega i sigurnost ima višestruka značenja. Sigurnost je postojala čak prije nastanka države i prava. Iz etimološkog ugla pojam sigurnost potiče od latinske riječi: *securitas*, a to znači: sigurnost, odsustvo opasnosti, samopouzdanje, zaštićenost i slično.

Na našem širom govornom području ravnopravno se koriste i upotrebljavaju dva termina, a to su sigurnost i bezbjednost, koji imaju gotovo istovjetno značenje.

Međutim sigurnost predstavlja složen i kompleksan društveni fenomen, i upravo zbog toga je teško razumjeti njen sadržaj i funkciju u društvu. Pojam sigurnosti moguće je shvatiti ukoliko se posmatra sa interdisciplinarnog stanovišta. Svako društvo teži ka ostvarenju i očuvanju sigurnosti građana. Međutim, da bi se to postiglo mora se ostvariti ravnoteža između sigurnosne zaštite i osnovnih ljudskih prava i sloboda građana, te interesa društvene zajednice.

Pojam sigurnosti je kroz vrijeme mjenjao sadržaj i bio je definisan od strane mnogih autora, ali ostaje činjenica da je sigurnost cilj kojim teži svaki pojedinac, država i društvena zajednica. Međutim sve definicije su djelimično bile nedostatne, a kao sveobuhvatnu možemo izdvojiti definiciju Slobodana Miletića koji govori da „sigurnost predstavlja pravno uređene i obezbjeđene društvene odnose, uspostavljeno, održavano i unapređivano stanje u državi koje omogućava efektivnu zaštićenost države i građana koji u njoj žive od svih protupravnih akata kojim se ugrožava ustavni poredak, suverenost, nezavisnost i teritorijalna cjelokupnost države, rad državnih organa, obavljanje privrednih i društvenih djelatnosti i ostvarivanje slobode prava i dužnosti čovjeka i građanina.“²⁴

Za potrebe našeg definiranja poslužićemo se nama najprihvatljivijom definicijom, po kojoj pojam sigurnost podrazumjeva: „općenito stepen zaštićenosti: ljudi različitih oblika njihova ugrožavanja, zaštitu materijalnih i kulturnih dobara u ličnoj i društvenoj svojini, zaštitu društva i njihovih vrijednosti, cjelokupnu zaštitu države od svih vidova njenog ugrožavanja a naposljetku sigurnost podrazumjeva stepen zaštite od ugrožavanja na planetarnom i kosmičkom nivou života općenito i ljudskog roda u cjelosti. Svi nivoi sigurnosti: planetarni, državni i sigurnost čovjeka pojedinca, te materijalnih i kulturnih dobara predstavlja neraskidivu cjelinu.“²⁵

U politološkom riječniku „Pod pojmom sigurnosti, razumijeva se odsutnost, odnosno zaštita od opasnosti i prijetnji (negativno poimanje sigurnosti). O objektivnoj se sigurnosti može govoriti,

²⁴ Miletić Slobodan, *Policijsko pravo*, Policijska akademija, Beograd 1997. godina, str. 13.

²⁵ Beridan, Izet, Tomić Ivo, Kreso Muharem, *Leksikon sigurnosti*, DES, Sarajevo, 2001. godina, str. 348.

ako realno gledano, opasnost ne postoji; nasuprot tome, subjektivna opasnost označava tek odsutnost straha od opasnosti.

Unutarnja sigurnost odnosi se na opasnosti koje iznutra djeluju na društvo ili državu; vanjska sigurnost definirana je odsutnošću, odnosno pripravnošću protiv zahvata izvana. Kada se uz vojne elemente u spektar opasnosti uvrste i ekonomski, ekološki i tehnološki razvoj, te kada se uzmu u obzir pojedini nevojni problemi poput trgovine drogom, govorimo o pojmu proširene, odnosno sveobuhvatne sigurnosti.“²⁶

Prema reduciranoj definiciji, sigurnost je otklanjanje svih aktivnosti i pokušaja koji ugrožavaju lica, javni poredak, objekte ili dati prostor.

Različiti subjekti i organi se angažiraju na poslovima zaštite određeni vrijednosti i dobara, i svako od njih primjenjuje specifične metode i mjere zakonodavna djelatnost, represivne mjere i dr.²⁷

Ne možemo da ne spomenemo definiciju Rame Masleše, koji kaže „Sigurnost je dinamična, složena i specifična kategorija, kojom se obezbjeđuju sigurnosne i slobodne, prostorne i egzistencijalne pretpostavke potrebne za odvijanje prirodnih i fundamentalnih sveukupnih ljudskih potreba i interesa, uz dosljedno priznanje i zaštitu osnovnih prava i sloboda čovjeka, održavanjem potrebne ravnoteže između slobode i sigurnosti, čovjeka i prirode, te potrebnu i efikasnu premoć pozitivnih konstruktivnih nad destruktivnim tendencijama u razvoju civilizacije u cilju unapređenja i zaštite sveukupnih vrijednosti društva.“²⁸ Postoji više podjela sigurnosti, ali mi smo izdvojili podjelu prema osnovnim obilježjima i to: prema vrstama sigurnosti (individualna, pravna, društvena); prema oblicima sigurnosti (političku, ekonomsku, socijalnu, pravnu, ekološku, državnu, saobraćajnu, vojnu sigurnost itd); prema subjektima i objektima zaštite (čovjek, porodica, zajednica ljudi, društvena zajednica); prema različitim izvorima ugroženosti (prirodna, tehničko- tehnološka, ekonomska, socijalna, nacionalna, ugroženost sigurnosti država i društva u cjelini, ekološka itd). Te podjelu na individualnu, nacionalnu, međunarodnu i globalnu sigurnost, a koja je nastala među zagovornicima sistemskog pristupa sigurnosti, gdje se sigurnost tretira kroz četiri osnovna konceptualna okvira.²⁹ Pod nacionalnom sigurnošću se podrazumjeva integralna funkcija i stanje na nivou i unutar jedne države. Pojam nacionalne odbrane je je sadržan u pojmu nacionalne sigurnosti.

Nacionalna odbrana je segment nacionalne sigurnosti koji podrazumjeva stanje i funkciju države u cilju zaštite njenoga suvereniteta prvenstveno od napada, od agresije na njen teritorij, dok je vojna odbrana osnovni izraz nacionalne odbrane i podrazumjeva vojne pripreme za odbranu, za

²⁶ Muratović Sead, *Civilno društvi i sigurnost*, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, 2017. godina, str. 43.

²⁷ Abazović Mirsad D., *Državna bezbjednost*, Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, Sarajevo, 2012. godine, str. 26.

²⁸ Masleša Ramo, *Teorije i sistemi sigurnosti*, „MAGISTRAT“, Sarajevo, 2001. godina, str. 12.

²⁹ Ibidem, str. 13.-24.

odbranu od napada oružanih snaga druge države. Pojam odbrane je sadržan u pojmu nacionalne odbrane.

On u daljem tekstu navodi „Viši nivo sigurnosti od državnoga, nacionalnoga jeste dakako globalna, odnosno međunarodna sigurnost.“³⁰

Evidentno je da čovjekovo nastojanje za sigurnošću traje praktično kroz cjelokupnu povijest i da je sigurnost, upravo, proizvod povijesnog razvoja, a ne rezultat nekog nekontrolisanog procesa, kao i da je sigurnost briga i cilj pojedinca, društva i države.³¹

2.2. SISTEM SIGURNOSTI SAVREMENE DRŽAVE

U savremenom društvu, u kojem je zbog sve ubrzanijeg tehničko-tehnološkog razvoja, proizvodnje oružja za masovno uništenje, terorizma i niza drugih prirodnih i društvenih faktora, veoma je teško garantovati sigurnost, te da bi se zadovoljile potrebe društva potrebno je sistemsko uređivanje posebnih djelatnost.

Međutim neophodno je ukazati na definiciju sistema sigurnosti, kojoj se u istraživačkoj i naučnoj literaturi različito prilazi, ali mi ćemo izdvojiti definiciju hrvatskih autora, po kojima „sistem nacionalne sigurnosti danas u suštinskom smislu predstavlja sintezu svih podsistema u društvu, jer osigurava osnovne uslove za opstanak i razvoj društva, kvalitet života i djelovanje u smjeru povećanja otpornosti društva i prirode od ugrožavanja, te otklanjanja posljedica, što ih prouzrokuju izvori ugrožavanja“³²

U okviru sigurnosnog sistema savremene države razlikujemo dva dijela:

1. Funkcionalni (vrste i oblici sigurnosti)
2. Institucionalni, odnosno strukturalni (organizacija, nositelj aktivnosti i dr)

U sigurnosnoj strukturi savremene države, u funkcionalnom smislu, načelno možemo promatrati nacionalni odbrambeni sistem (national defense system) namjenjen za odbranu

³⁰ Beridan Izet, *Politika i sigurnost*, Univerzitet u Sarajevu, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, 2008. godina, str. 27.-28.

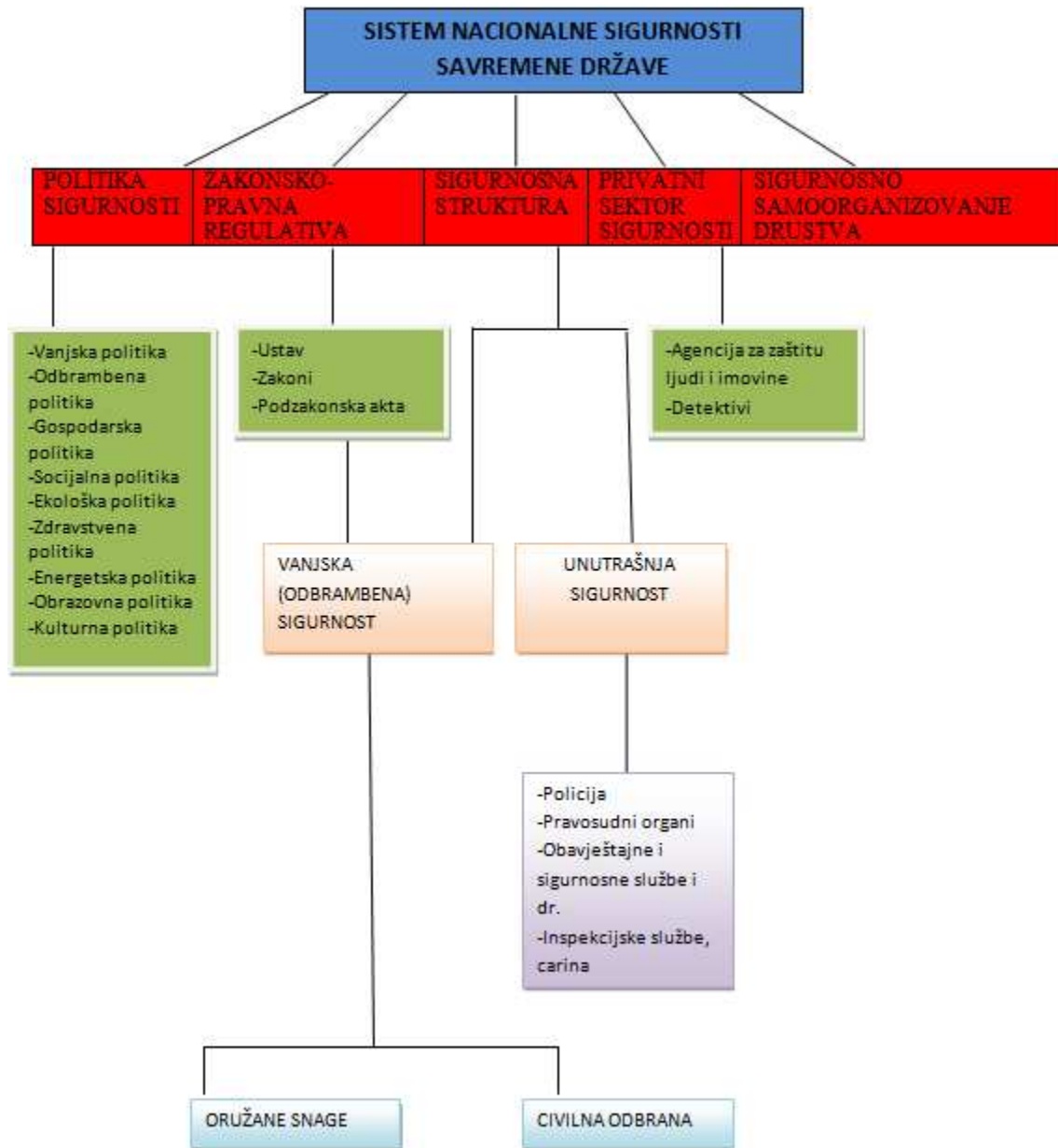
³¹ Muratović Sead, *Civilno društvo i sigurnost*, Fakultet političkih nauka Univerziteta Sarajevo, 2017.godina, str. 17.

³² Grizold Anton, Tatalović Siniša, Cvrtić Vlatko, *Suvremeni sistemi nacionalne sigurnosti*, Fakultet političkih nauka i Hrvatska udruga za međunarodne studije, Zagreb, 1999. godina, str. 9.

države od oružane agresije spolja, i nacionalni sigurnosni sistem (national security system), koji je kompleksniji- podrazumijeva djelovanje cjelokupnog društva, države i svih uzajamno povezanih državnih institucija u cilju ostvarivanja sigurnosti društva, države i pojedinca.

Savremeni sistem nacionalne sigurnosti u suštini predstavlja sintezu svih podsistema društva, jer osigurava temeljne uvijete za opstanak i razvoj društva, kvalitet života i djelovanje u smjeru povećanja otpornosti društva i prirode od ugrožavanja, te uklanjanje posljedica uzrokovanih od strane izvora ugrožavanja.

U temeljne elemente sistema nacionalne sigurnosti savremene države spadaju: sigurnosna politika, sigurnosno pravna regulativa, sigurnosne strukture, institucije privatnog sektora sigurnosti, te sigurnosno samoorganiziranje civilnog društva.

Shema 1. Sistem sigurnosti savremene države³³

³³ Cikotić Selmo, *Sigurnosne pretpostavke Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, 2010. godina, str. 175.-176.

Sistem nacionalne sigurnosti uključuje sve elemente jedne države u borbi protiv različitih oblika sigurnosnih ugrožavanja i prijetnji. Ti elementi su zapravo sigurnosne strukture koje imaju ključnu ulogu da omoguće svim strukturama društva i države da se suprostave sigurnosnim izazovima.

Sigurnosna struktura je specifična za svaku pojedinačnu državu. Namjenjena je je ostvarivanju sigurnosti na razini cjelokupnog društva. Najveći broj država ima dva zajednička elementa ove strukture - odbranu i unutrašnju sigurnost.

Oružane snage i civilna odbrana (dominantno civilna zaštita) predstavljaju temeljne elemente odbrambene strukture.

Policija, obavještajne službe, inspeksijske službe, carina i drugi strukturni elementi formalne državne kontrole ostvaruju funkcije unutrašnje sigurnosti.³⁴

Rad sigurnosnih struktura određen je sigurnosno pravnom regulativom, koju čine ustavna, zakonska i podzakonska akta na osnovu kojih je propisan i uređen rad svih sigurnosnih struktura, uključujući cjelokupno društvo u smislu ostvarivanja sigurnosnog sistema države.

Međutim bez sigurnosne politike, koja je takođe specifična za svaku pojedinačnu državu, ne bi se mogla ni obezbijediti sigurnost, jer predstavlja temeljni okvir za rad unutar i između svih organa i institucija koje čine dio sigurnosnog sistema i nastoji osigurati da svi elementi sprovođenja sigurnosti budu funkcionalni i spremni da odgovore na sve sigurnosne izazove, prijetnje i vanjska ugrožavanja.

Institucije privatnog sektora sigurnosti predstavljaju područje koje svjedoči o novim trendovima razvoja sigurnosnog sistema savremene države. Obuhvataju različite privatne agencije koje se bave zaštitom ljudi i dobara te višestruke oblike detektivske djelatnosti. Ovo područje, koje doživljava svoj vrlo ozbiljan i brz razvoj kako u kvantitativnom tako i u kvalitativnom smislu, svjedoči o postojanju određene sfere u kojoj se događa svojevrsna privatizacija sigurnosti moderne države.

Za razliku od koncepta sigurnosti koji je od okončanja Drugog svjetskog rata pa sve do kraja Hladnog rata (1989) bio reduciran na koncept vojne moći - primarno izražen kroz veličinu i raspored oružanih snaga, savremeni koncept sigurnosti je znatno širi. On predstavlja kooperacijski model nacionalne i međunarodne sigurnosti, zasnovan na saradnji i zajedničkim sigurnosnim interesima.

U takvom cjelovitom shvatanju sigurnosti vojna sigurnost je samo jedan od elemenata uspostavljanja višedimenzionalne nacionalne i međunarodne sigurnosti.³⁵

³⁴ Cikotić Selmo, *Sigurnosne pretpostavke Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, 2010. godina, str. 177.

³⁵ Cikotić Selmo, *Sigurnosne pretpostavke Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, 2010. godina, str. 177.-178.

Važan instrument zaštite nacionalne sigurnosti su sigurnosne službe, i kao takve moraju biti u skladu sa principima demokratskog društva, kojim se štite osnovna ljudska prava i slobode.

Izraz je jedinstva obavještajne službe i obavještajne djelatnosti, te specijalizirana stručna i relativno samostalna služba, koja kao dio državnog aparata, sa svojim sredstvima i metodama, djeluje kao sredstvo politike u realizaciji ciljeva.³⁶

Mirsad Abazović definiše sigurnosne službe kao „državne organe, institucije i agencije koje poduzimajući potrebne mjere i aktivnosti nastoje suzbiti i otkloniti sve oblike nesigurnosti i prijetnji (vojne, političke, društvene, ekonomske, ekološke i druge) i na taj način očuvati nezavisnost i integritet Bosne i Hercegovine i njenog ustavno- pravnog poretka, odnosno očuvati njenu unutrašnju i vanjsku sigurnost i sigurnost njenih građana.³⁷

2.3. SIGURNOSNA POLITIKA

Uzimajući u obzir da sigurnosna politika nema općeprihvaćenu definiciju, mnogi autori su je definisali u užem i širem smislu. Prema mišljenju Selme Cikotića „ Sigurnosna politika u širem smislu obuhvata način razmišljanja i definiranja stavova prema različitim prijetnjama u prirodi, društvu i među društvima.

U užem smislu, predstavlja skup svih mjera, djelatnosti i postupaka namjenjenih uspostavi i djelovanju sistema nacionalne sigurnosti. Sigurnosna politika, u užem smislu, stvara koncept mehanizama i sredstava kojim ostvaruje unutrašnju i spoljnu sigurnost društva i predstavlja konkretizaciju sigurnosne politike u širem smislu.³⁸

U svim državama, oblikovanje i donošenje nacionalne sigurnosne politike se donosi u Parlamentu. Globalne okvire donosi Parlament ili druga tijela države koje subjekti sistema sigurnosti realiziraju, ali sa različitim ulogama. Sigurnosna politika ključni je element u funkcionisanju jedne države. U njenom kreiranju moraju doći do izražaja savremena civilizacijska dostignuća u svim oblastima.

U jednom demokratskom, pluralističkom, pravnom i civilnom društvu, sigurnosnu politiku koja se temelji na političkim, demokratskim i ustavno- pravnim osnovama, možemo definisati kao okvirni kompleks mjera i aktivnosti na političkom, ekonomskom, socijalnom, sigurnosnom,

³⁶ Međed Mile, *Uloga i perspektiva razvoja obavještajne službe Bosne i Hercegovine*, Nezavisni univerzitet Banja Luka, 2012. godina, časopis SVAROG, br. 4, str. 147.

³⁷ Abazović Mirsad, *Državna bezbjednost*, Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, Sarajevo, 2012. godina, str. 26.-52.

³⁸ Cikotić Selmo, *Sigurnosne pretpostavke Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, 2010. godina, str.177.

odbrambenom planu kao i u drugim oblastima donesenim u skladu sa sadržajnom naučnom, stručno- operativnom i praktičnom analizom izvorišta ugroženosti čija se oparacionalizacija odvija i usmjerava putem legitimnih podsistema u državi koji sa jasno preciziranim funkcijama, te poštujući načela ustavnosti i zakonitosti svoje aktivnosti provode u skladu sa demokratskim vrijednostima društva, a sve u cilju zaštite vanjske i unutrašnje sigurnosti društva.³⁹

U Bosni i Hercegovini pod pojmom sigurnosna politika podrazumijevamo „ dokument kojim se definiše dugoročna i koherentna strategija, koja daje okvir i smjernice za izgradnju sistema, strukture i svih mehanizama neophodnih za efikasno djelovanje sektora sigurnosti.“

Po definiciji, sigurnosna politika je „ organizovano provođenje mjera i aktivnosti“ na uspješnoj i dugotrajnoj zaštiti osnovnih i drugih vrijednosti. Pored osnovnih vrijednosti posebno istaknutih Ustavom Bosne i Hercegovine, zbog značaja za ukupnu sigurnost u koji spadaju državni kontinuitet, suverenitet, politička nezavisnost, teritorijalni integritet i međunarodni subjektivitet, ljudska prava i osnovne slobode građana, razvoj parlamentarne demokratije i slobodnih demokratskih izbora, vladavina prava, nacionalna ravnopravnost i pomirenje naroda, stabilan ekonomski razvoj u uslovima slobode kretanja robe, usluga, kapitala, socijalna pravda i sigurnost, prirodno i kulturno bogatstvo, zdravstvena zaštita njenih građana, zdravi i stabilni ekološki uslovi za život čovjeka i razvoj međunarodne regionalne saradnje.

Ovaj dokument u suštini procjenjuje sigurnosno okruženje, identifikuje izazove, rizike i prijetnje, te definiše principe, elemente, interese i ciljeve koje država želi ostvariti u oblasti sigurnosti uz optimalno korištenje svih resursa koji joj stoje na raspolaganju, te u konačnici i određuje način njenog provođenja primjenom svih elemenata državne moći.⁴⁰

2.4. SIGURNOSNA POLITIKA BOSNE I HERCEGOVINE

Kako smo već ranije konstatovali, sigurnosna politika Bosne i Hercegovine je dokument koji svojim sadržajem predviđa potrebne političke, ekonomske, vojne i sve druge mjere koji su dužni poduzeti zakonodavni i izvršni organi vlasti, a u koje spadaju i sigurnosne službe Bosne i Hercegovine radi preventivnog otklanjanja mogućih nestabilnosti, prijetnji i sukoba.

Da bi došlo do ostvarenja odredbi iz ovog dokumenta potrebni su resursi i uslovi, koji proizilaze iz osnovnih principa, elemenata i ciljeva Sigurnosne politike Bosne i Hercegovine.

Postoji šest osnovnih principa Sigurnosne politike Bosne i Hercegovine potrebnih za efikasno djelovanje sigurnosnog sektora, kojim se uređuje okvir i daju smjernice za djelovanje, i zbog njihove značajnosti u nastavku citiramo:

³⁹ Masleša Ramo, *Teorije i sistemi sigurnosti*, „MAGISTRAT“, Sarajevo, 2001. godina. str. 144.

⁴⁰ Sigurnosna politika Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik BiH, broj: 88/05. str. 1.

- „Princip pravne uređenosti“ nalaže da pravna uređenost sigurnosnog koncepta mora biti primjerena objektivnim potrebama i postavljenim sigurnosnim ciljevima nesmetanog razvoja demokratskog društva.
- „Princip nedjeljivosti sigurnosti“ ukazuje na interaktivne odnose u oblasti sigurnosti i potencira obavezu i odgovornost država za osiguranje unutrašnje i vanjske sigurnosti.
- „Princip sveobuhvatnosti u zaštiti vitalnih vrijednosti“ ukazuje na neophodnu koordinaciju svih aktivnosti između već uspostavljenih mehanizama unutrašnjeg državnog sistema sigurnosti radi pružanja sveobuhvatne i aktivne zaštite njenih društvenih vrijednosti i interesa.
- „Princip miroljubivosti i partnerstva“ potencira demokratski dijalog država, zasnovan na principima jednakosti i saradnje i uz upotrebu političkih i pravnih sredstava.
- „Princip transparentnosti“ potencira transparentnost i zakonitost u radu državnih institucija i službi, prema međunarodnim standardima, kroz uspostavu demokratske kontrole i nadzora u oblasti sigurnosti od strane zakonodavne i izvršne vlasti.
- „Princip otvorenosti za promjene“ neophodan je dio dokumenta i predviđa mogućnost dorade dokumenta u definisanju potrebnih mjera radi prilagođavanja novonastalim situacijama.⁴¹

Iz ovih principa se jasno vidi da dokument obuhvata sve segmente društveno-političkog uređenja; da zagovara efikasnu i optimalnu upotrebu svih raspoloživih mehanizama, mjera, aktivnosti i resursa u cilju izgradnje sigurnog i stabilnog unutardržavnog uređenja.

Osnovne elemente Sigurnosne politike Bosne i Hercegovine čine vanjska, „unutrašnja, odbrambena, socijalna i finansijska politika, te demokratizacija i ljudska prava i zaštita čovjekove okoline. Svi ovi dokumenti čine važne segmente ukupne sigurnosne politike i nije moguće umanjiti značaj nijednog od njih u odnosu na ostale.

Kada je Bosna i Hercegovina iskazala opredjeljenje za pristupanje Evropskoj uniji i prihvatila „Solunski program za zapadni Balkan 2003.godine“, ona je zapravo iskazala svoju spremnost za prihvatanje odredbi pravne strukture i organizacijskih mehanizama Zajedničke vanjske i sigurnosne politike Evropske unije, zalaganje za rješavanje otvorenih međunarodnih pitanja i kriza, ali i spremnost za intenzivniju saradnju i izgradnju povjerenja i sigurnosti sa drugim državama u cilju doprinosa regionalnoj i globalnoj sigurnosti.⁴²

⁴¹Sigurnosna politika Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik BiH, broj: 88/05. str.2.

⁴²Ibidem, str. 6.

Vanjska politika Bosne i Hercegovine utvrđena je dokumentom: Opći pravci i prioriteti za provođenje vanjske politike Bosne i Hercegovine, donesenim od strane Predsjedništva BiH radi očuvanja i unapređenja trajnog mira, sigurnosti i stabilnog demokratskog sveukupnog državnog razvoja.⁴³

Zahvaljujući tom opredjeljenju, Bosna i Hercegovina je kroz reformske procese uspjela da od nekadašnjeg apsolutnog korisnika međunarodnih sigurnosnih mehanizama Ujedinjenih nacija, te međunarodnih vojnih i policijskih snaga poput IFOR-a, SFOR-a, EUFOR-a, IPTF-a, EUPM-a, a , danas ostane samo korisnik mehanizma EUFOR-a i kancelarije Ureda Visokog predstavnika u Bosni i Hercegovini. Pri tome, Bosna i Hercegovina koristeći članstvo u tijelima Ujedinjenih nacija, OSCE-a i Vijeća Evrope, te ulogu posmatrača u međunarodnim organizacijama, sporazumima i inicijativama danas uspješno učestvuje i ostvaruje zapažene rezultate u operacijama kolektivne sigurnosti na globalnom planu.

Unutrašnja politika Bosne i Hercegovine ima za cilj da doprinosi stabilnosti i sigurnosti kroz zaštitu ustavnog uređenja, razvoj demokratskog političkog sistema, razvoj jednakopravnosti naroda i građana i poštivanje ljudskih prava i osnovnih sloboda, održavanje trajnog mira i drugih, Ustavom Bosne i Hercegovine utvrđenih vrijednosti.⁴⁴

Iz tih razloga je opredjeljenje Bosne i Hercegovine za pristup i ulazak u Evropsku uniju zahtjevalo provođenje reformi unutar sigurnosnog sektora i uspostavljanje čvrstih partnerskih odnosa sa susjednim državama. Ti partnerski odnosi prvenstveno se odnose na oblast nadzora i kontrole državnih granica radi efikasne borbe protiv prekograničnog kriminala, terorizma, organizovanog kriminala i ilegalnih migracija.

Kao nužne preduslove za realizaciju unutrašnje politike, za uključenje države u regionalne i evroatlantske inicijative i ispunjavanje obaveza iz međunarodnih ugovora, dokument izdvaja efikasno djelovanje zakonodavne, izvršne i sudske vlasti prema ustavnim i zakonskim nadležnostima, te funkcionalno jačanje svih institucija države.

Izuzetno važan dio unutrašnje politike je obavještajna politika, koja je u svom operativnom dijelu dio sistema sigurnosti cijele države. Obavještajna djelatnost mora biti depolitizovana, služiti građanima i institucijama države, mora biti nezavisna od direktnog uticaja političkih stranaka i poštovati evropske standarde, naročito u dijelu koji se tiče zaštite podataka i primjene efikasnog nadzora od strane Parlamenta, te biti u stanju garantovati najviši stepen ljudskih prava. To opravdava nastojanja da se realizuju reforme i unaprijedi ukupni policijski i pravosudni sistem po principu prioriteta i neophodnosti za jačanje vladavine prava i postizanje unutrašnje sigurnosti, pa su u proteklim godinama djelatnosti svih organa i službi kontinuirano usmjeravane u pravcu usklađivanja sa evropskim standardima.

⁴³ Ibidem, str. 7-8.

⁴⁴ Ibidem, str. 8.

Kao jako važan segment unutrašnje i vanjske politike je odbrambena politika, koja definiše glavne elemente odbrambenog sistema države i načine njihovog funkcionisanja, uključujući Oružane snage Bosne i Hercegovine kao najbitniji dio sistema, a koji se zasniva na sljedećim principima:

1. Demokratskoj i civilnoj kontroli vojske, uz parlamentarni nadzor;
2. Transparentnosti aktivnosti u oblasti odbrane;
3. Planiranju odbrane koje predstavlja kontinuiran proces donošenja procjena i odluka opitanjima koja su od interesa za državu;
4. Uravnoteženosti snaga i mogućnosti unutar Bosne i Hercegovine, podregija i Jugoistočne Evrope;
5. Modernizaciji Oružanih snaga BiH, uključujući njihovu kompatibilnost i interoperabilnost sa NATO snagama;
6. Integracija u evroatlantske kolektivne sigurnosne strukture kroz koncept kolektivne vojne sigurnosti do punopravnog članstva u NATO savezu koji bi preuzeo ulogu garanta njenog nacionalnog suvereniteta i teritorijalnog integriteta;
7. Saradnju u oblasti kontrole naoružanja i mjerama izgradnje sigurnosti i povjerenja, uključujući učešće u sigurnosnim strukturama i protokolima Jugoistočne Evrope, te izgradnju sistema odbrane kroz odbrambene reforme na putu od individualne ka kolektivnoj sigurnosti.

Finansijska politika svake države odražava se na ukupno stanje njene sigurnosti ali i na stanje kolektivne sigurnosti, a specifičnost Bosne i Hercegovine je u tome što svoje, sada već akumulirane, ekonomske probleme konstantno rješava u procesu tranzicije na putu ka evropskim integracijama. Unutardržavne reforme nastoje da uspostave institucionalne mehanizme koji mogu osigurati efikasne modele borbe protiv siromaštva i korupcije, te izgraditi moderne bankarske sisteme i osigurati produktivno investiranje da bi se spriječio odliv finansijskih sredstava. Za adekvatnu integraciju u evropski i svjetsku privredu važna je i harmonizacija poreskih zakona i sistema u državi, te izgradnja dobrosusjedskih odnosa i saradnje sa zemljama regiona radi boljeg ekonomskog razvoja i širenja ekonomskog tržišta. Reforme namijenjene stvaranju samoodržive ekonomije služe stvaranju uslova za ostvarenje ekonomske sigurnosti Bosne i Hercegovine i njenih građana, ali i cijelog regiona.⁴⁵

Ništa manje nije značajna ni socijalna politika koja je usmjerena ka obnavljanju sistema socijalne sigurnosti građana putem jednakog i jedinstvenog pristupa svim socijalnim pravima i potpunoj pokrivenosti osnovnom zdravstvenom zaštitom na cijeloj teritoriji, a naročito ugroženim kategorijama građana.

⁴⁵ Ibidem, str. 13-14.

Demokratizacija i ljudska prava obuhvataju sva pitanja koja proističu iz osnovnih međunarodnih instrumenata koji regulišu zaštitu ljudskih prava i sloboda, od kojih je većina sadržana u Ustavu Bosne i Hercegovine. Obaveza je države da implementira odgovarajuće mjere za zaštitu svih ljudskih prava i sloboda, a jedno od značajnih prava je i „pravo na ličnu slobodu i sigurnost svih građana.“

Poseban izazov za državu je stvaranje uslova i mehanizama kojim će biti u stanju osigurati ličnu i kolektivnu sigurnost građana, kroz adekvatan i funkcionalan pravni okvir sposoban za provođenje kvalitetnog nadzora u oblasti ljudskih prava i koji će služiti kao osnov za reagovanje nadležnih institucija. Koliko god da je važno imati sistemski razvijene i institucionalno povezane aktivnosti svi organa unutar države, a naročito sigurnosnih, jednako je važno da institucije sigurnosnog sistema poštuju principe zaštite ljudskih prava i principa zabrane diskriminacije, te da se kroz efikasan rad administracije, sudstva i policije primjenjuju osnovni elementi za osiguranje potrebnog nivoa sigurnosti građana.

I zaštita čovjekove okoline je važan element sigurnosne politike, a tiče se zaštite vodenih resursa, zraka, zemljišta i biljnog materijala kao globalnog problema sa kojim se suočava čovječanstvo, što je svrstava u prvorazredno političko i sigurnosno pitanje.⁴⁶

Država je obavezna stvarati politički ambijent koji može donositi i provoditi mjere potrebne za zaustavljanje uništavanja prirode u cilju zaštite zdravlja i sigurnosti ljudi i jačati institucionalne kapacitete i inspekcijske organe u cilju sprečavanja katastrofa. Pravo na zdravu životnu sredinu spada u primarni interes građana i jedna je od obaveza Bosne i Hercegovine u međunarodnoj zajednici kojom se traži sposobnost upravljanja resursima, kontrola njihove iskorištenosti i usklađivanje prvenstveno međuentitetske legislative u ovoj oblasti, ali i ukupna usklađenost sa zakonima Evropske Unije.

Za svaki od pobrojanih elemenata Sigurnosne politike Bosne i Hercegovine u vrijeme donošenja dokumenta bile su potrebne reforme, neke od njih su provedene, dok druge i dalje traju. Međutim, bez obzira na stepen ispunjenja reformi konstantan je značaj i potreba da se osiguraju jaki institucionalni kadrovski kapaciteti u resornim ministarstvima, sigurnosnim službama, agencijama, direkcijama i drugim tijelima koji su educirani i sposobni za zakonito, stručno, odgovorno, blagovremeno, efikasno, racionalno i svako drugo postupanje.

Osnovne društvene vrijednosti i efikasnost sigurnosnog sistema moguće je dostići kroz ispunjenje ciljeva utvrđenih Sigurnosnom politikom Bosne i Hercegovine i ispunjenjem glavnih pretpostavki koje obuhvataju:

⁴⁶ Ibidem, str.16.

- Uspostavljanje i razvoj institucija sistema sigurnosti sposobnih da odgovore na sve rizike i prijetnje osnovnim vrijednostima i interesima Bosne i Hercegovine“;
- Aktivno učešće u izgradnji kolektivne sigurnosti na regionalnom i globalnom planu putem pristupanja međunarodnim sigurnosnim konvencijama, evropskim i evroatlantskim strukturama;
- Oporavak i razvoj privrednog potencijala, čime će se dugoročno obezbjediti resursi i sredstva za efikasno suprostitavljanje sigurnosnim rizicima i prijetnjama.⁴⁷

Bosna i Hercegovina je opredjeljena za aktivnu međunarodnu saradnju na političkom, ekonomskom, vojnom i i sigurnosnom planu, a priključenje Evropskoj uniji i NATO savezu su osnovni prioriteti aktivnosti na svim nivoima vlasti, kako bi u skorijoj budućnosti zaživjela društvena stabilnost i prosperitet zemlje.

Procesi jačanja sigurnosnog sektora, uzimajući u obzir i interoperabilnost Oružanih snaga BiH sa NATO-om, imaju za cilj da efikasnom reformom u oblasti odbrane u potpunosti organizuju, profesionalizuju, opreme i obuču Oružane snage BiH u skladu sa NATO standardima, čime se žele ojačati sposobnosti za zajedničko djelovanje sa snagama članica NATO-a u mirovnim misijama i humanitarnim operacijama.

2.5. SIGURNOSNA STRATEGIJA

Da ne bi došlo do krize u funkcionisanju pravnog poretka, te da bi se uspješno operacionalizirala sigurnosna politika, potrebna je strategija. Riječ strategija potiče od grčke riječi strates - vojska i riječi ago -vodim. Strategija je ta koja opredjeljuje izbor metoda i sredstava, pravce, vrijeme, prostor, uslove i mogućnosti što svakako zavisi od kompleksnosti sigurnosnih problema.

Strategija implicira potrebnu interakciju teorije i prakse, znanja i vještine, kako bi se uspješnom koordinacijom na svim nivoima i uz primjenu odgovarajućih metoda i sredstava ostvarili planirani ciljevi na političkoj ravni. Ti politički ciljevi se ne mogu postići bez odgovarajuće sigurnosne politike i strategije koji su dužni provoditi za to uspostavljeni organi i institucije u državi.⁴⁸

Ne postoji univerzalna strategija za sve oblasti, niti postoje jedinstveni kriteriji i principi po kojima bi se u svim konfliktnim situacijama mogla provoditi strategija. Svaka pojedinačna situacija nalaže poseban pristup i konkretno djelovanje.⁴⁹

⁴⁷ Ibidem, str.17.

⁴⁸ Masleša Ramo, *Teorije i sistemi sigurnosti*, „MAGISTRAT“, Sarajevo 2001.godina, str. 145.-146.

⁴⁹ Ibidem, str. 146.

Jedan od osnovnih faktora jeste sadržajno sistemsko razmatranje i uvažavanje bitnih elemenata koji čine sigurnosne procjene (identifikacija problema). Ostali bitni faktori su: politika obrazovanja, sistem rukovođenja, profesionalnost, operativnost, te potreban nivo transparentnosti za javnost.

Kad je riječ o metodama, najbitnija metoda sigurnosne strategije je strategijsko prognoziranje. „Kvalitetno strategijsko razmišljanje i prognoziranje pruža mogućnost da se na validan način razmatraju svi aspekti sigurnosnih operacija sa mogućim iznenađenjima, te pravovremen izbor alternativnih rješenja, kako ne bi došlo do usložnjavanja stanja iz oblasti sigurnosti. Zbog toga se zahtjeva plansko i sistematsko analiziranje, praćenje i blagovremeno uočavanje sigurnosnih pojava, efekti koji se postižu planiranim mjerama, kao i kvalitet preduzetih preventivno-represivnih mjera.“ Iznalaženje najboljih metoda mora biti stalni zadatak u službama sigurnosti.⁵⁰

2.6. REFORMA SIGURNOSNOG SEKTORA U BIH

Koncept reforme sigurnosnog sektora je nastao krajem 90-ih godina XX stoljeća, a reforma sigurnosnog sektora se može definisati kao „proces adaptacije aktera sigurnosti na političke i organizacione zahtjeve transformacije“,⁵¹ a reformisan sigurnosni sektor je sektor koji „efikasno i efektno pruža ljudsku i državnu sigurnost u okvirima demokratske vladavine.“⁵²

U svojoj biti, reforma sigurnosnog sektora nastoji uspostaviti najefikasniji i najkvalitetniji odnos između sigurnosti, demokratske kontrole i razvoja. Tako je i cilj ovoga zahtjevnog i kontinuiranog procesa kreirati sigurnosno okruženje pogodno za društveni razvoj, poštivanje ljudskih prava i demokratiju.⁵³

Od potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma, državne institucije uložile su veliki napor i provele značajne i potrebne reforme u oblasti sigurnosnog sektora. Naravno, neizostavna je bila pomoć i podrška međunarodnih tijela. Svaka od tih reformi podrazumjevala je izmjene i dopune zakona, kao i donošenje novih zakonskih okvira, prestrukturiranje postojećih snaga, definisanje njihovih nadležnosti, prenos ovlaštenja i utvrđivanje novih načina rada institucija.

⁵⁰ Masleša Ramo, *Teorije i sistemi sigurnosti*, „MAGISTRAT“, Sarajevo, 2001. godina, str. 158.

⁵¹ Grizold Anton, Tatalović Siniša, Cvrtić Vlatko, *Suvremeni sistemi nacionalne sigurnosti*, Fakultet političkih nauka i Hrvatska udruga za međunarodne studije, Zagreb, 1999. godina, str. 9.

⁵² Timothy Edmunds, *Security Sector Reform in transforming societies: Croatia, Serbia and Montenegro*, Manchester: Manchester University Press, 2007. godina, str. 73.

⁵³ Heiner Hänggi, *Conceptualising Security Sector Reform and Reconstruction*, Geneva, DCAF, 2004. godina, str. 275.

Možemo reći da je reforma obavještajnog sektora bila najuspješnija, a istovremeno uspješno je provedena i reforma odbrambenog sektora. Najteža i dugotrajana je bila reforma policijskih snaga, koja je usporavala kompletan napredak Bosne i Hercegovine na putu integracije.

2.7. REFORMA OBAVJEŠTAJNOG SEKTORA

Nakon rata i uspostavljanja entitetske vlade, tri postojeće obavještajne službe dobile su zakonski okvir na osnovu kojeg se transformišu u Obavještajno-bezbjedonosnu službu Republike Srpske, Agenciju za informacije i dokumentaciju i Sigurnosno-obavještajnu službu. Proces objedinjavanja obavještajnih službi realizovan je u dvije faze.⁵⁴

Do prvog objedinjavanja dvije od navedenih triju obavještajnih službi dolazi već u martu 2002. godine kada se u organizacionom kontekstu i u radu objedinjuju Agencija za informacije i zaštitu i Sigurnosno-obavještajna služba, čime se formira Federalna Obavještajno-sigurnosna služba.

Pune dvije godine Obavještajno-bezbjedonosna služba Republike Srpske nastavlja svoje samostalno djelovanje i tek u martu 2004. godine uključuje se u novi krug reformskog procesa, zahvaljujući naporima i ovlastima Visokog predstavnika međunarodne zajednice za Bosnu i Hercegovinu koji, formiravši stručnu komisiju u parlamentarnu proceduru, daje Nacrt Zakona o Obavještajno-sigurnosnoj agenciji Bosne i Hercegovine.

Po okončanju procedure usvajanja Zakona o Obavještajno-sigurnosnoj agenciji Bosne i Hercegovine od strane Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, konačno je uspostavljena Obavještajno-sigurnosna agencija BiH (OSA BiH) koja je definisana kao organizacija sa nadležnostima na prostoru cijele države.

Odredbama sadržanim u Zakonu o Obavještajno-sigurnosnoj agenciji Bosne i Hercegovine Agencija je definisana kao nezavisna civilna Obavještajno-sigurnosna institucija koja je nadležna da prikuplja, analizira i distribuira obavještajne podatke u svrhu zaštite sigurnosti, uključujući suverenitet, teritorijalni integritet i ustavni poredak Bosne i Hercegovine.⁵⁵

U novoformiranoj državnoj Obavještajno-sigurnosnoj agenciji kadrovi nisu preuzeti po principu automatizma, već su morali nanovo aplicirati za radna mjesta i zadovoljiti potrebne selekcije i sigurnosne provjere. Prijem kadrova i njihov daljnji rad je regulisan Zakonom, internim prvilnicima, propisima i instrukcijama.

⁵⁴ Hadžović Denis i Dizdarević Emsad, *Nadzor nad obavještajnim sektorom na Zapadnom Balkanu*, Studija slučaja Bosne i Hercegovine, CSS i DCAF, 2012. godina, str. 2.

⁵⁵ Član 1. stav 1. Zakona o Obavještajno- sigurnosnoj agenciji BiH, Službeni glasnik BiH, broj : 12/04, 20/04, 56/06, 12/09.

2.8. ODBRAMBENA REFORMA

Odbrambeni sistem Bosne i Hercegovine dio je državnog sigurnosnog sistema, Ministarstvo odbrane BiH i Oružane snage BiH organizacijski, kadrovski i resursno čine najveću organizaciju u sistemu države.

Proces reforme odbrambenog sektora zvanično je otpočeo 2003. godine uspostavljanjem Komisije za reformu odbrane. Proces je podrazumjevaao izgradnju i uspostavu jedinstvenog odbrambenog sistema kroz objedinjavanje entitetskih vojnih snaga u jednu vojnu silu.

Prethodni procesi bili su usmjereni na smanjenje teškog naoružanja, smanjenje broja pripadnika entitetskih vojski i odvijali su se unutar entitetskih vojski pod strogom kontrolom međunarodnih vojnih i stabilizacijskih snaga za provođenje mira. Tako je smanjeno brojno stanje pripadnika od ukupnih 419.000 vojnih lica, na 42.000 vojnih lica.

Kada je Predsjedništvo Bosne i Hercegovine iskazalo opredjeljenje za pristupanje Partnerstvu za mir, a time i opredjeljenje da država postane dio kolektivne sigurnosti 2001. godine, tada je i počeo proces reforme odbrambenog sektora i neophodne reorganizacije Oružanih snaga. Formirana je Komisija za reformu odbrane, koja je imala za cilj uspostaviti jedinstven odbrambeni sistem i to tako da se na državnom nivou uspostave institucije koje će vršiti parlamentarni nadzor nad odbrambenim strukturama.⁵⁶

Da bi se omogućilo sprovođenje reformi u praksi, moralo je doći do izmjena Zakona o odbrani Bosne i Hercegovine i izmjena odluka koje se tiču organizacije funkcionisanja institucija odbrane Bosne i Hercegovine, kao i usvajanja amandmana na entitetske ustave i entitetske zakone o odbrani i entitetske zakone o vojskama.⁵⁷

Zakonom o odbrani Bosne i Hercegovine iz 2003. godine definisane su Oružane snage BiH, kao i nadležnosti državnih i entitetskih institucija, uspostavljena komanda i kontrola nad oružanim snagama na državnom nivou, uspostavljeno Ministarstvo odbrane (MO BiH), Zajednički štab Oružanih snaga (ZŠ OS BiH) i Operativna komanda Oružanih snaga BiH (OK OS BiH), propisan parlamentarni nadzor nad Oružanim snagama BiH i redefinisana uloga Stalnog komiteta za vojna pitanja.

U periodu od 2004. do 2005. godine slijedila je praktična primjena zakonskih rješenja, pod pokroviteljstvom NATO štaba, institucije EU i Misije OSCE-a u cilju prenosa nadležnosti i jačanja institucija odbrane na državnom nivou.

Donošenjem Zakona o službi u Oružanim snagama Bosne i Hercegovine i novog Zakona o odbrani Bosne i Hercegovine, 2005. godine završena je i posljednja faza otklanjanja nedostataka

⁵⁶ Ganija Vildana, *Edukacija kadrova u sigurnosnim službama Bosne i Hercegovine*, Kiseljak 2017.godine, str. 33.

⁵⁷ Izvještaj Komisije za reformu u oblasti odbrane, Sarajevo 2003.godine, str. 85.-174.

u reformi, a konačan prenos nadležnosti izvršen je 1. januara 2006. godine. A time su zvanično formirane Oružane snage Bosne i Hercegovine, a ukinute entitetske vojske i entitetska ministarstva odbrane, te stvorene mogućnosti za njihovu veću efikasnost i razvoj u skladu sa NATO standardima i procedurama.

Zahvaljujući ovome, kompletno upravljanje kadrovima unutar odbrambenog sistema preneseno je na državni nivo, te se u prioritete uvrstilo njihovo raspoređivanje i popunjavanje formacijskih mjesta, otpust i penzionisanje prekobrojnih kadrova i izjednačavanje njihove osposobljenosti i obučenosti.

Da bi Oružane snage Bosne i Hercegovine funkcionalno zaživjele, bilo je neophodno postići njihovu unutrašnju interoperabilnost. Tako se u centru pažnje našao proces obuke i profesionalnog osposobljavanja kadrova, ali i proces razvoja vlastitih kapaciteta za obučavanje.

Potreba za igradnjom Oružanih snaga BiH, sposobnih za ispunjavanje obaveza iz Programa partnerstvo za mir i jačanja njihove interoperabilnosti sa članicama NATO saveza, na način da budu efikasne i višestruko primjenjive od 2006. godine do danas, visoko je izražena, a vodilja u tim procesima je opredjeljenje države za punopravno članstvo u NATO savezu.⁵⁸

2.9. REFORMA POLICIJSKIH SNAGA

U okviru prve reforme policijskih snaga U Bosni i Hercegovini, kao primarna zadaća bilo je smanjenje broja pripadnika policijskih snaga, uspostavljanje policijske organizacijske strukture na nivou Federacije Bosne i Hercegovine i kantona, te međunarodna sigurnosna provjera postojećih kadrova unutar policijskih struktura sa aspekta njihove podobnosti za nastavak rada.

Proces se nije odvijao jednakom dinamikom unutar entiteta, naročito u Republici Srpskoj. Uprkos tome 1997. godine formirana je prva multietnička policija na prostoru Bosne i Hercegovine i to Policija Brčko distrikta BiH (PBD BiH).

Također, uz pomoć međunarodne zajednice izvršena je reforma koja se tiče smanjenja „ ratnog kontingenta od 40.000 policijskih pripadnika na oko 16.000 i to: 9.275 u Federaciji BiH i 6.297 u Republici Srpskoj i 269 u Brčko distriktu Bosne i Hercegovine ⁵⁹

Nakon smanjenja broja policijskih službenika, slijedile su dalje reforme koje se tiču policijske obuke, te je već 1998. godine Federaciji Bosne i Hercegovine, tačnije u Sarajevu započela sa radom Policijska akademija Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova, a ukida se Srednja policijska škola unutrašnjih poslova.

⁵⁸ Cikotić Selmo, *Sigurnosne pretpostavke Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, 2013. godina, str. 260.-262.

⁵⁹ Smajić Mirza, *Međunarodne organizacije i sigurnost Bosne i Hercegovine u postdejtonskom periodu*, Dobra knjiga, Sarajevo, 2011. godina, str. 288.

Akademija postaje osnovna institucija za stručno osposobljavanje i školovanje policijskih službenika, ali i drugih sigurnosnih organizacija. U Republici Srpskoj otvara se Centar za obrazovanje kadrova unutrašnjih poslova, u čijem sastavu se 1995. godine osniva i Viša škola unutrašnjih poslova, koja se 2002. godine transformiše u Visoku školu unutrašnjih poslova, a Centar se transformiše u Upravu za policijsko obrazovanje pri Ministarstvu unutrašnjih poslova Republike Srpske. Pored toga, u Banja Luci se 1999. godine formira i Policijska akademija.

Diskusije o policijskoj reformi rezultirale su Mostarskom deklaracijom, kojom su prihvaćeni ciljevi koji trebaju dovesti do formiranja funkcionalnih, multietničkih i profesionalnih policijskih struktura.

Usvajanjem dva važna zakona 2008. godine napravljen je iskorak ka potpisivanju Sporazuma o stabilizaciji i priključivanju između Bosne i Hercegovine i Evropske unije jer su na državnom nivou uspostavljene Direkcija za koordinaciju policijskih tijela BiH (DKP BiH), Agencija za forenzička ispitivanja i vještačenja (AFIV), Agencija za školavanje i stručno usavršavanje kadrova (AEPTM), Agencija za policijsku podršku BiH i nezavisna nadzorna tijela policijskih struktura.

Treba napomenuti da realizaciju sprovedene reforme, obuke i izmjena ne bi bilo moguće sprovesti da entitetske policijske snage nisu pokazale spremnost, a Misija Ujedinjenih nacija u Bosni i Hercegovini svoju pomoć, kroz posebne projekte policijske obuke od strane međunarodnih policijskih snaga, odnosno IPTF-a.

Ali ipak da bi se reforma potpuno okončala, potrebna je revizija Ustava Bosne i Hercegovine, implementacija mostarskih odredbi i provođenje Akcionog plana o reformi policije.⁶⁰

2.10. RODNA DIMENZIJA SIGURNOSTI

Rodna dimenzija sigurnosti predstavlja kompleks faktora koji utiču na funkcionisanje sigurnosnih sistema širom svijeta. Danas ta dimenzija gubi na značaju i postaje očigledno da sigurnost kao jedan od najtraženijih resursa na svijetu ne poznaje boju, rod, rasu, nacionalnost. Ono što sigurnost poznaje jeste mir, odnosno očuvanje mira. Cilj koji se postavlja je dokazati da u sigurnosti ključnu ulogu može igrati žena, što je u prošlosti bilo nezamislivo, a danas predstavlja realnost koja se suočava sa negiranjem i ignorisanjem uključenosti žene u polje sigurnosti.⁶¹

⁶⁰ Ganija Vildana, *Edukacija kadrova u sigurnosnim službama Bosne i Hercegovine*, Kiseljak, 2017. godina, str. 30.-31.

⁶¹ Arsenijević Damir i Flessenkemper Tobias, *Kojeg je roda sigurnost*, Sarajevski otvoreni centar, 2013. godina, str. 23.

Kada se osvrnemo na sam pojam sigurnosti, koji Beridan definira kao stepen zaštićenosti ljudi od različitih oblika ugrožavanja, odnosno, zaštitu materijalnih i kulturnih dobara u ličnoj i društvenoj svojini, zaštitu društva i njegovih vrijednosti, cjelokupnu zaštitu države od svih vidova ugrožavanja ili stepen zaštite na planetarnom, odnosno kosmičkom nivou života uopšte i ljudskog roda u cjelini, važno je osvrnut se i na prošlost u kojoj je jasno prikazan monopol muškarca nad ženom u pogledu pružanja sigurnosti drugima.

Koliko je bitna uloga žena u društvu dovoljno govori studija slučaja, nazvana Rađanje za državu (Sovjetski primjer) gdje je zbog ratnih gubitaka do 1946. godine bilo gotovo 26 miliona žena više nego muškaraca. Zbog malog broja muškaraca dostupnih za ženidbu, sovjetske vlasti su poticale žene da imaju izvanbračnu djecu. Država je samohranim majkama davala male doplatke, a svoju djecu mogle su ostavljati besplatno državnim ustanovama. Država je preuzimala finansijsku ulogu oca. To je učinjeno kako bi se spriječilo da neudane žene koje su imale djecu s oženjenim muškarcima razore njihove obitelji i potaklo ih da se nakon poroda vrate na posao. Država je također promovirala ideju vrlo velikih obitelji uvođenjem veličanja majčinstva. Majčinska slava išla je majkama sedmero, osmero ili devetero djece. Nakon što su rodile desetero djece žene bi postajale „Majke heroine“.

Ove mjere bile su namjenjene populaciji u kojoj je bio višak žena i manjak muškaraca. Djeca su trebala popuniti praznine na tržištu rada. Žene također. Unatoč porodičnom dopustu i nekim državnim davanjima od žena se očekivalo da se vrate na posao nakon poroda. Emancipacija žena bila je podređena potrebama države za oporavkom od rata i desetkovanja muške populacije.

Navedena studija slučaja i posmatranje uloge žena kroz historiju do savremenog vremena pridonijelo je u shvatanju da postoje specifična ženska pitanja koja se odnose na kontrolu bioloških procesa i reprodukcije. Žene su osobno pogođene državnim politikama o kontracepciji, pobačaju, kao i braku. Jer države često koriste žene kako bi ostvarile svoju politiku u odnosu na demografski deficit.⁶²

Kroz historiju možemo naići na različita mišljenja o rodnim ulogama u društvu i oduvijek se smatralo da žrtvovanje vlastitog života za državu u ratu se smatra najvišim oblikom patriotizma, a odbijanje učešća u ratu je kukavički čin, ili dokaz fizičke ili mentalne slabosti, koja muškarca čini manje vrijednim. Žene su oduvijek bile učesnici ratova, i često su korištene kao „ratni plijen“. Ova percepcija bila je historijski konzistentna s pravnim statusom žena: na njih se gledalo kao na vlasništvo muškaraca, tako se i silovanje smatralo povredom muškog posjeda, a ne same žene.⁶³

⁶² Collins Alan, *Suvremene sigurnosne studije*, Centar za međunarodne i sigurnosne studije, Fakulteta političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Politička kultura nakladno- istraživački zavod, Zagreb, 2010. godina, str.106. Izvor: Mary Buckley, *Žene i ideologija u Sovjetskom savezu*, Harvester Wheatsheaf, London, 1989. godina

⁶³ Ibidem, Izvor: Brownmiller Susan, *Protiv naše volje: Muškarci, žene i silovanje*, New York, 1975. godina, str. 100.

Stereotipi o ženama i muškarcima potkrijepljeni su u obimnoj literaturi o sigurnosnim studijama, gdje se dugi niz godina izjednačava militarizam sa muškošću, a sugerise da su žene, čak i one koje služe u vojsci sinonim volje za odgajanjem. Žene su često povezivane s kampanjama za mir i pokretima protiv vojnih baza. Međutim postoji i duga tradicija koja dokazuje da su žene i mir međupovezani i da se žene više protive ratu. Možemo zaključiti da su mirotvorke iz 1980-tih svojim aktivnostima „vezanja za ogradu oko nuklearnih baza, plesanja na spremištu projektila i uskakanja u vozila za vrijeme prolaska konvoja“ uticale na vojnu raspravu, jer je učešće žena u mirovnoj politici predstavljalo brigu mnogima koji su vladali u tom periodu. U svakom slučaju, žene su oduvijek sudjelovale u ratovima ali se njihove priče uglavom svode na monografije i radove - žena kao žrtava rata, o masovnim silovanjima u ratu.

Međutim, tek krajem 1990-tih feministički znanstvenici privukli su pozornost na ženska iskustva u ratu: područje o kojem se do sad nije raspravljalo, niti ga se smatralo važnim za bilo kakvu raspravu o međunarodnim odnosima. Silovanje žena za vrijeme i nakon rata sada je dobro dokumentirano kao i primjeri u kojima se čini da je silovanje bilo korišteno kao ratna „taktika“ kako bi se ponizilo ili demoralisalo neprijatelja.“⁶⁴

Jedna od najsnažnijih razmišljanja o interpretacijama žene, države i rata dala je Jean Elshtain. Ona u svojoj knjizi „Žene i rat“ tvrdi kako je distinkcija između „prekrasnih duša“ (žena) i „pravednih ratnika“ (muškaraca) u središtu većine teorija o individualnim ulogama muškaraca i žena, i u ratu, i u društvu. Ona također naglašava ključnu ulogu koju prikazi rata igraju u učvršćivanju tradicionalnih rodnih uloga u društvenom kontekstu.⁶⁵

Za libelarne feministice rodnom određena priroda države je značajna zbog nejednakog tretmana žena u društvu općenito. Jednakost za žene može biti postignuta prije svega dobivanjem jednakih mogućnosti u obrazovanju, društvenim institucijama i na radnom mjestu, a onda kroz postupno postizanje jednake predstavljenosti u središnjim državnim uredima: u vladi, sudstvu i, naravno, vojsci. Argument je bio i ostao jednostavan: muškarcima su „zarobili“ državu, a žene ju moraju vratiti. Kao što je Jill Steans naglasila, ovdje se vojne službe i institucije smatraju osobito važnima za one žene koje žele doći na neki visoki položaj. Da parafraziramo Steans, vojska igra posebnu ulogu u ideološkoj strukturi patrijarhata, budući da ideja bitke igra tako važnu ulogu u konstruiranju muškosti i stvaranju društvenog poretka.⁶⁶

Dakle, postizanjem ravnopravnosti u ovoj sferi, žene će biti u mogućnosti da, rame uz rame, sa muškim kolegama sudjeluju i u ključnim sigurnosnim i odbrambenim izazovima.

⁶⁴ Ibidem, Izvor: Nicarchos Catherine, *Žene, rat i silovanja: Izazovi pred Međunarodnim krivičnim sudom za bivšu Jugoslaviju*, 1995. godina, str. 100.

⁶⁵ Ibidem, Izvor: Elshtain Jean Bethke., *Žene i Mir*, New York, 1987. godina, str. 101.

⁶⁶ Ibidem, Izvor: Steans Jill, *Rod i međunarodni odnosi*, Cambridge: Polity Press, 1998. godina, str. 76.

3. ORUŽANE SNAGE BOSNE I HERCEGOVINE I RODNA RAVNOPRAVNOST

Oružane snage su oružana organizacija države namjenjena vođenju oružane borbe. Kao segment u strukturi države oružane snage imaju značajnu ulogu u očuvanju suvereniteta i teritorijalnog integriteta zemlje. Struktura i veličina oružanih snaga ovisi od društveno-političkog uređenja, geostrategijskog položaja svake zemlje, njenih demografskih mogućnosti i materijalnih resursa. Po pravilu, oružane snage se sastoje od operativne armije i teritorijalnih snaga. U svom sastavu one najčešće imaju vidove, rodove i službe. Uobičajeni vidovi su kopnena vojska, mornarica i ratno vazduhoplovstvo.⁶⁷

Pod vrhovnom komandom i kontrolom Predsjedništva Bosne i Hercegovine, a u okviru odbrambenog sistema, Oružane snage Bosne i Hercegovine predstavljaju institucije odbrane nadležne za upravljanje, rukovođenje i komandovanje Oružanim snagama.

Oružane snage predstavljaju najvažniji operativni dio sigurnosnog sistema Bosne i Hercegovine, profesionalna i jedinstvena vojna sila, koju organizuje i kontroliše država, a sastavljena je od pripadnika iz reda svih konstitutivnih naroda i iz reda ostalih.

Oružane snage imaju odbrambenu ulogu, ali veoma je teško odgovoriti na sve sigurnosne prijetnje i izazove savremenog vremena, zato međunarodna zajednica kroz aktivnosti kolektivne sigurnosti stvara pretpostavke za blagovremenu i odgovarajuću pomoć i podršku svakoj državi u slučaju suočavanja sa sigurnosnim problemima. Bosna i Hercegovina podržava takva opredjeljenja i oružanim snagama dodjeljuje sljedeće zadatke:

- Učešća u operacijama kolektivne sigurnosti, u operacijama za podršku miru i samoodbrani, uključujući i borbu protiv terorizma,
- Pružanje vojne odbrane Bosni i Hercegovini i njenim državljanima u slučaju napada.

Oružane snage Bosne i Hercegovine služe širokim potrebama društva, zato ih država priprema i za izvršenje zadataka u kojima trebaju pokazati i dokazati svoju višestruku društvenu korisnost u mirnodopskim uslovima. Oružane snage Bosne i Hercegovine učestvuju u planiranju i pripremi, te pružaju pomoć civilnim organima u reagovanju na prirodne i druge katastrofe i nesreće, na koje civilne institucije nisu u mogućnosti samostalno odgovoriti. Zbog toga su Oružanim snagama Bosne i Hercegovine dodijeljeni i zadaci:

- Pomoć civilnim organima u reagovanju na prirodne i druge katastrofe i nesreće,
- Protivminsko djelovanje u Bosni i Hercegovini.

⁶⁷ Abazović Mirsad D, *Državna bezbjednost: uvod i temeljni pojmovi*, FKN, Sarajevo, 2002. godina, str. 215.

U želji izgradnje modernih oružanih snaga, koje će u velikoj mjeri doprinosti demokratizaciji i izgradnji sigurnosti i stabilnosti na globalnom planu, Bosna i Hercegovina je opredjeljena da angažuje svoje oružane snage u takvim misijama i aktivnostima, kojima ispunjava međunarodne obaveze Bosne i Hercegovine.

Organizacija Oružanih snaga Bosne i Hercegovine je u skladu sa Zakonom o odbrani Bosne i Hercegovine, Zakonom o službi u Oružanim snagama Bosne i Hercegovine i Odlukom Predsjedništva Bosne i Hercegovine o veličini, strukturi i lokacijama Oružanih snaga Bosne i Hercegovine.

Bosna i Hercegovina vrši komandovanje i kontrolu nad Oružanim snagama, a lanac komandovanja i kontrole počinje od Predsjedništva Bosne i Hercegovine do ministra odbrane Bosne i Hercegovine, preko načelnika Zajedničkog štaba Oružanih snaga, komandanta Operativne komande Oružanih snaga i Komande za podršku Oružanih snaga, pa do komandanata podređenih komandi i jedinica.⁶⁸

Također, organizacija Oružanih snaga Bosne i Hercegovine je zasnovana na funkcijama koje se izvode i prilagođavaju specifičnim potrebama Bosne i Hercegovine. A raspoređene su od nivoa Ministarstva odbrane Bosne i Hercegovine, preko Zajedničkog štaba Oružanih snaga Bosne i Hercegovine, pa do podređenih komandi.

Osnovna načela organizacije Oružanih snaga Bosne i Hercegovine su priuštivost, transparentnost i potpuna koordinacija među funkcionalnim i specijalističkim osobljem na svim nivoima. Oružane snage Bosne i Hercegovine sastoje se iz vidova, rodova i službi.

Jedinstvene Oružane snage Bosne i Hercegovine uspostavljene su 01.01.2006. godine, nakon provedene reforme odbrambenog sistema i prenosa nadležnosti u oblasti odbrane sa entitetskih na državni nivo.

Donošenjem i implementacijom Zakona o odbrani BiH, država Bosna i Hercegovina je postala odgovorna za osiguranje transparentne, demokratske i civilne kontrole nad Oružanim snagama BiH.

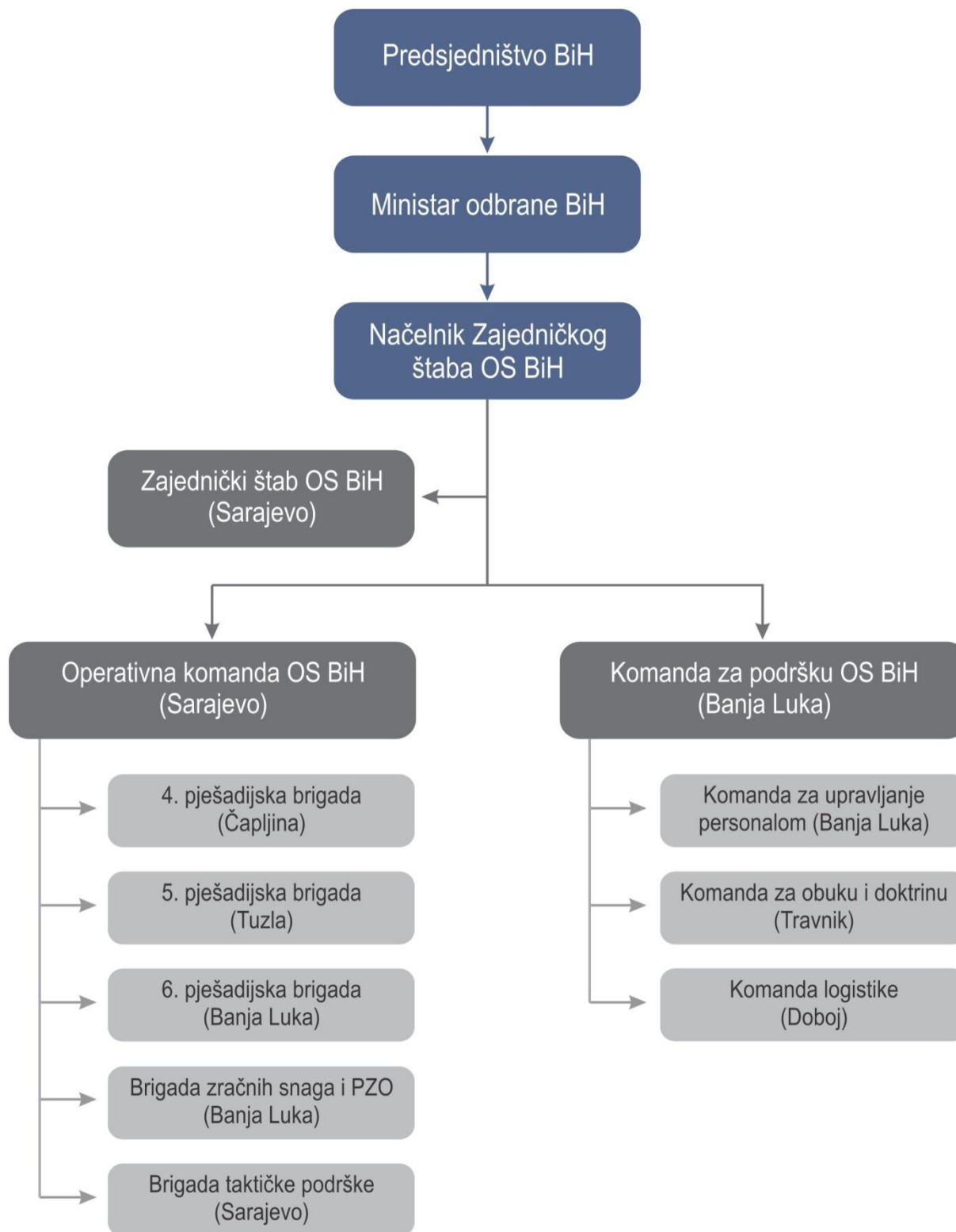
Vrhovnu komandu i kontrolu nad Oružanim snagama BiH ima Predsjedništvo Bosne i Hercegovine koje odluke donosi konsenzusom. Lanac komandovanja i kontrole nastavlja se do ministra odbrane BiH, zatim preko načelnika Zajedničkog štaba Oružanih snaga BiH, komandanta Operativne komande i komandanta Komande za podršku do podređenih komandanata komandi i jedinica Oružanih snaga BiH (Predstavljeno shemom 2).⁶⁹

⁶⁸ član 8. Zakona o odbrani BiH, 11.03.2019. godina

⁶⁹ www.os.mod.gov.ba sajt posjećen 29.09.2019. godine

Koncept jedne vojne sile implementiran je na način da se Oružane snage Bosne i Hercegovine sastoje iz rodova organizovanih po sistemu pukova. Postoje tri pješadijska puka koji su organizacije odgovorne za vojno nasljeđe i identitet jedinica i naroda iz kojih potiču, te šest ostalih pukova: puk artiljerijskih jedinica, puk oklopno-mehanizovanih jedinica, puk inženjerskih jedinica, puk rodova borbene podrške, puk službi podrške i puk rodova vazduhoplovstva i protivzračne odbrane. Pukovi nemaju operativna ni administrativna ovlaštenja.⁷⁰

⁷⁰ Odbrambena politika BiH, Sarajevo, 2005. godina, str. 25.

Shema 2. Shema lanca komandovanja i kontrole oružanim snagama BiH⁷¹

⁷¹ www.os.mod.gov.ba slika preuzeta sa sajta 29.09.2019. godine

Veličina i struktura Oružanih snaga BiH određena je Odlukama Predsjedništva BiH. Tako je utvrđeno da Oružane snage BiH trebaju imati 16.000 pripadnika i to:

- 10.000 profesionalnih vojnih lica (generali, oficiri, podoficiri i vojnici)
- 1.000 civilnih lica na službi u OS BiH
- 6.000 pripadnika rezervnog sastava

Broj pripadnika Oružanih snaga i Ministarstva odbrane je ograničen Zakonom o budžetu institucija BiH kao i međunarodnim obavezama BiH, na način da se popuna može vršiti do maksimalnih 10.011 pripadnika. Odlukama Predsjedništva BiH je, pored veličine, strukture i lokacija komandi i jedinica, utvrđena i nacionalna zastupljenost u Oružanim snagama BiH.⁷²

Oružane snage kao i odbrambeni potencijali Bosne i Hercegovine isključivo se razvijaju za potrebe odbrane i zaštite, prvenstveno od ugrožavanja vojne prirode. Ali, zbog složenosti sigurnosnih izazova sadašnjice, i sve većih očekivanja društva, Oružane snage Bosne i Hercegovine moraju razvijati sposobnosti višenamjenske upotrebe, kao što je to praksa u modernim odbrambenim sistemima drugih država.

Zadaci Oružanih snaga definisani su članom 4. Zakona o Odbrani Bosne i Hercegovine:

- Učešće u operacijama kolektivne sigurnosti, u operacijama za podršku miru i samoodbrani, uključujući i borbu protiv terorizma,
- Pružanje vojne odbrane Bosni i Hercegovini i njenim državljanima u slučaju napada,
- Pomoć civilnim organima u reagiranju na prirodne i druge katastrofe i nesreće,
- Protuminsko djelovanje u Bosni i Hercegovini
- Ispunjenje međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine.

Bosna i Hercegovina organizira, razvija i održava vojni kapacitet i spremnost Oružanih snaga radi:

- Osiguranja suvereniteta, teritorijalne cjelovitosti, političke nezavisnosti i međunarodnog subjektiviteta,
- Unapređenja ciljeva vanjske politike Bosne i Hercegovine,
- Ispunjenja međunarodnih obaveza Bosne i Hercegovine,
- Zaštite državljana Bosne i Hercegovine.⁷³

⁷² www.os.mod.gov.ba sajt posjećen 29.09.2019. godine

⁷³ www.mod.gov.ba sajt posjećen 11.03.2019. godine

U okviru primarne namjene, kao i definisanih zadataka članom 4. Zakona o odbrani Bosne i Hercegovine, Oružane snage Bosne i Hercegovine će prioritetno razvijati sposobnosti za sljedeća angažovanja:

- Odbrambene aktivnosti: iako ne postoji izražena prijetnja od spoljašnjeg oružanog napada, Oružane snage Bosne i Hercegovine moraju imati i razvijati planove za nepredviđene situacije, konstantno raditi obuke, vježbe i aktivnosti, kako bi u svakom trenutku bile spremne da odgovore na svaku vrstu prijetnji, posebno razmatrajući principe kolektivne odbrane. Da bi to postigle, Oružane snage Bosne i Hercegovine konstantno moraju raditi na stručno- specijalističkom usavršavanju pripadnika, uz stalni profesionalni razvoj, koji podrazumijeva i usvajanje praksi, koje su se pozitivno pokazale u pojedinim državama,
- Podrška civilnim organima: Bosna i Hercegovina će razvijati i održavati sposobnosti Oružanih snaga za pružanje pomoći civilnim organima u širokom spektru aktivnosti, kao što su: reagovanje na prirodne i druge katastrofe i nesreće, humanitarne operacije, operacije deminiranja i uklanjanja neeksplozivnih ubojnih sredstava, operacije uništavanja nelegalnog naoružanja i municije, operacije medicinske pomoći i evakuacije, operacije traganja i spašavanja, kontrolisano ustupanje civilnim organizacijama odgovarajućih resursa i kapaciteta, obavljanje drugih aktivnosti i reprezentativnih dužnosti koje odgovaraju savremenoj državi,
- Operacije podrške miru: Bosna i Hercegovina teži da jačanjem svojih Oružanih snaga postane sposoban i pouzdan partner u borbi za mir, sigurnost i stabilnost u cijelom svijetu. Zato će razvijanje sposobnosti za razmještanje potpuno opremljenih i obučениh jedinica u međunarodno odobrene operacije kolektivne sigurnosti i operacije podrške miru, predstavljati jedan od prioriteta Oružanih snaga Bosne i Hercegovine. U cilju ispunjavanja uslova NATO-a, dijelovi organizacijske strukture Oružanih snaga moraju biti modularni, razmjestivi i međusobno zamjenljivi.⁷⁴

Između ostalog, planiranje, kontrola i obavljanje svih vojnoobavještajnih poslova je jedna od nadležnosti Bosne i Hercegovine. A vojno obavještavanje je rod Oružanih snaga koji je zadužen za prikupljanje, obradu i distribuciju informacija u vezi sa Oružanim snagama. Pored toga vojnoobavještajni rod pruža pomoć Obavještajno - sigurnosnoj agenciji Bosne i Hercegovine, prikuplja strateške vojne podatke, te vrši protuobavještajne aktivnosti u koordinaciji sa Obavještajno-sigurnosnom agencijom Bosne i Hercegovine.⁷⁵

Savremeni svijet, razvoj naučno-tehnoloških i ostalih dostignuća, te razvoj i proizvodnja oružja za masovno uništenje, terorizam i svi drugi faktori koji prijete sigurnosti u savremenom društvu,

⁷⁴ Obrenović Predrag i Vejnović Duško, *Osnovi defendologije* „GRAFOPRINT“, Banja Luka, 2019. godina, str. 267.

⁷⁵ Član 9. Zakon o odbrani, 11.03.2019. godina

navode nas na pitanje da li je uopće potrebno imati veliki broj pripadnika oružanih snaga. Između ostalog to iziskuje velike finansijske troškove država, koje je često teško obezbjediti, u perspektivi isključiva masovnost oružanih ne može predstavljati garant nacionalne suverenosti i sigurnosti.

Daleko veća pozornost se poklanja njihovoj racionalizaciji, profesionalizaciji, obučenosti, operativnoj pokretljivosti, vojno-tehnološkoj opremljenosti itd. ⁷⁶

Oružane snage predstavljaju klasični model unutrašnje organizacije sa centraliziranim hijerarhijskim komandnim nivoima i neophodnoj vojničkoj poslušnosti, a ovi elementi su ključni u obavljanju odbrambene funkcije u savremenom društvu. Pored ovih elemenata neizostavni su i disciplina, odgovornost i kontrola. Međutim, da bi Oružane snage Bosne i Hercegovine bile spremne odgovoriti na obaveze koje im proističu, konstantno moraju raditi na profesionalizaciji i stručno-specijalističkom usavršavanju, naročito rukovodećeg kadra, koji će svoje znanje i stručnost prenositi na podređene, čime se još jednom potvrđuje hijerarhijska funkcionalnost.

3.1. LJUDSKA PRAVA I ORUŽANE SNAGE BIH

Shvatanje da su ljudska prava uvjet održanja mira proizvod je neospornog saznanja da bilo koji rat - posebno svjetski naravno, nije moguć bez masivnog kršenja ljudskih prava. Stoga, sasvim je opravdano i prirodno opredjeljenje kreatora Povelje UN-a, a kasnije i Deklaracije iz 1948. godine - da se problem ljudskih prava dovede u vezu sa nastojanjima da se očuva mir u svijetu. Zaštita ljudskih prava na svjetskom nivou, nedjeljivi je dio napora čovječanstva da se jednom, zauvijek, spriječe katastrofe, poput Drugog svjetskog rata. ⁷⁷

Pripadnici Oružanih snaga ne gube svoja ljudska prava stupanjem u službu, međutim zbog specifičnosti vojnog života, različitih mandata, različitih operativnih procedura kao i zakonskih režima, njihova prava su ograničena. Ljudska prava u oružanim snagama imaju specifičan karakter, zbog visokog stepena centralizacije i subordinacije.

Ta ograničenja se se odnose na očuvanje reda i discipline u vojsci, uspostavu političke neutralnosti oružanih snaga, održavanje operativne efikasnosti, zaštitu povjerljivih informacija, poštovanje naredbi i održavanje hijerarhijske strukture.

Veoma je bitno spomenuti OSCE-ov Kodeks ponašanja o vojno-političkim aspektima sigurnosti, koji je usvojen 3. decembra 1994. godine u Budimpešti (91. Plenarna sjednica specijalnog komiteta CSCE-a Foruma za sigurnost i kooperaciju) i predstavlja temelj za obaveze Bosne i

⁷⁶ Masleša Ramo, *Teorije i sistemi sigurnosti*, Izdavač „MAGISTRAT“, Sarajevo, 2001. godina, str. 178.

⁷⁷ Sadiković Lada, *Ljudska prava*, Izdavač: Univerzitet u Sarajevu, Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, Sarajevo, 2012. godina, str. 13.

Hercegovine u oblasti odbrane i sigurnosti. Prema Kodeksu ponašanja, država je obavezna osigurati i održavati demokratsku kontrolu nad Oružanim snagama Bosne i Hercegovine, obavještajnim službama i policijom.

Te snage trebale bi odgovarati legitimnim sigurnosnim interesima države i moraju ostati politički neutralne, omogućavajući svakom pripadniku, pa tako i oružanih snaga, ostvarivanje njegovih osnovnih prava i temeljnih sloboda, kako se to navodi i u članu 32. Kodeksa.⁷⁸

OSCE je u više prilika potvrdio svoju posvećenost ukidanju svih oblika diskriminacije na temelju spola, te promovirao inicijative za povećanje jednakosti u državama članicama OSCE-a, kao što je OSCE-ov Akcioni plan za promoviranje jednakosti spolova. ODIHR pruža posebnu pomoć državama članicama OSCE-a u ispunjavanju obaveza iz međunarodnih instrumenata u pogledu jednakosti spolova i prava žena, kao i u revidiranju zakonske regulative, s ciljem uspostave odgovarajućih pravnih garancija za promoviranje jednakosti spolova u skladu sa OSCE-ovim i drugim obavezama.

ODIHR je nedavno pokrenuo novi program o ženama i sigurnosti, koji tematsko područje ljudskih prava žena smješta u okvir OSCE-ovog sveobuhvatnog pristupa pitanju sigurnosti. Njegovi ciljevi jesu promovisanje prava žena i razmatranje perspektive spolova u vezi sa pitanjima i aspektima sigurnosti, kao što je sprečavanje i rano upozoravanje na sukobe, poslijeratna obnova, održavanje sigurnosti, reforma sektora sigurnosti, te promovisanje sigurnosti ljudi.⁷⁹

Bosna i Hercegovina je primljena u Vijeće Evrope 24. aprila 2002. godine, a 12. jula 2002. godine ratificirala je i Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (EK). U skladu sa članom 2. Aneksa 4. Ustava Bosne i Hercegovine, odredbe o ljudskim pravima i temeljnim slobodama, koje propisuje Evropska konvencija i njeni protokoli, primjenjuju se u BiH direktno i imaju prednost nad svakim drugim pravom. Uporedo sa primjenom EK u BiH počela je primjena i kontrolnih mehanizama među kojima je svakako najvažniji Sud za ljudska prava u Strasbourgu.⁸⁰

Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava predviđa četiri oblika ograničenja ljudskih prava i to izuzetke, posebne restrikcije, derogaciju i rezerve. Mi ćemo se bazirati na posebne restrikcije, a predstavljaju trajnu mogućnost države da ograniči ljudska prava i osnovne slobode, koja se mogu sprovestu ukoliko postoje tri uvjeta:

- Da su ograničenja propisana zakonom ili da su u skladu sa zakonom,
- Da su ta ograničenja u interesu demokratskog društva,

⁷⁸ Sadiković Lada i Hadžović Denis, *Ljudska prava u Oružanim snagama Bosne i Hercegovine*, Centar za sigurnosne studije, Sarajevo, 2010. godina, str. 9.

⁷⁹ *Priručnik o ljudskim pravima i temeljnim slobodama oružanih snaga i uposlenika u oružanim snagama* str. 116.

⁸⁰ Sadiković Lada i Hadžović Denis, *Ljudska prava u Oružanim snagama Bosne i Hercegovine*, Centar za sigurnosne studije, Sarajevo, 2010. godina, str. 11.

- Da za to postoje određeni, jasno izraženi legitimni ciljevi.

Za zaštitu ljudskih prava na nacionalnom i internacionalnom planu potrebni su brojni uvjeti kao što su: pravna država, demokratska država, određeni stepen ekonomskog razvoja, određeni stepen socijalne pravde i određeni stepen naušno- tehničkog razvoja u službi razvoja društva. Danas, očito, ciljevi poretka postavljaju se na način na koji, zapravo, nije moguće doći do rezultata. Sve se svelo na zahtjev za uspostavljanje demokratije i ljudskih prava. Međutim, očito je da danas ti pojmovi ne znače ono što su značili šezdeset godina ranije.⁸¹

3.2. RODNA RAVNOPRAVNOST I DISKRIMINACIJA U ORUŽANIM SNAGAMA

Ne tako davno, žene nisu mogle učestvovati u oružanim snagama, a njihova prijašnja uloga uglavnom se svodila na pružanje borbene podrške, logistiku, administraciju i pružanje njege i medicinske pomoći. Danas smo svjedoci da se ta uloga promijenila i da se žene prihvataju u širem vojnom djelokrugu. Međutim, i dalje diskriminacija je prisutna, jer žene u rijetkim slučajevima napreduju do komandne pozicije.

O različitoj zastupljenosti i ulozi žena u oružanim snagama pojedinih država govori i Priručnik o ljudskim pravima i temeljnim slobodama oružanih snaga i uposlenika u oružanim snagama: „Posljednjih godina žene imaju sve značajniju ulogu u zapadnim oružanim snagama i mnoge države ženama su dale zakonsko pravo da služe u oružanim snagama. Čak i s tim povećanjem, ukupan broj žena u oružanim snagama i dalje je mali, a žene su i dalje nedovoljno zastupljene u oružanim snagama, u odnosu na njihov relativni broj u društvu. Broj žena koje služe u oružanim snagama znatno se znatno se razlikuje od države do države.

Ako izostavimo države u kojima ženama nije dozvoljeno da služe u oružanim snagama, prema istraživanju koje je radio ODIHR i DCAF dolazimo do stope zastupljenosti žena u oružanim snagama od 0,2 procenta u Turskoj, do 15 procenata u Sjedinjenim Američkim Državama. Različite mogućnosti u pogledu karijere za žene i muškarce mogu poslužiti kao objašnjenje činjenice da je distribucija žena oficira nejednaka. Neke države uopšte nemaju žena sa višim činovima npr. Latvija, Poljska, Španija, Ukrajina, međutim žene koje imaju čin generala ili komandnog oficira u drugim državama jasno pokazuju da i žene mogu imati uspješnu karijeru u

⁸¹Sadiković Ćazim, *Ljudska prava na udaru globalizacije*, Izdavač: Centar za sigurnosne studije BiH, Sarajevo, 2006. godina, str. 135.

oružanim snagama i da su sposobne za rukovodeće pozicije, što svakako utiče na opredjeljenje žena da svoju radnu karijeru grade i provedu u upravo u oružanim snagama.“⁸²

U prošlosti su bile česte specijalne ženske jedinice, tako je u Sjedinjenim Američkim Državama postojao ženski vojni korpus, WAC (the Women's Army Corps), specijalna jedinica američke vojske u Drugom svjetskom ratu.

I drugi ogranci vojske SAD imale su slične ženske jedinice, kao što je jedinica WAVES u mornarici, ženske pomoćne zračne trupe, jedinica SPARS u okviru obalske straže i jedinicu žena pilota. Integracija žena u redovne oružane snage postepeno je stimulirana zakonodavnim aktivnostima i znatnim političkim pritiskom.

Konkretno govoreći, od usvajanja Zakona o integraciji žena u službu u oružanim snagama 1948. godine, progresivno se povećavao broj i tip pozicija dostupnih ženama. Pored ovih organizacija postojale su i u Kraljevini Velikoj Britaniji i Holandiji, međutim žene u tim organizacijama nisu imale borbene pozicije, što je slučaj u još nekim državama.

Glavni zvanični razlog koji se navodi za isključivanje žena iz borbenih funkcija, jesu razlike među spolovima, koje se odnose na fizičku snagu, na osnovu čega se smatra da pripadnice oružanih snaga nisu u stanju postići minimum potrebnih standarda u tom pogledu. Žene su isključene s određenih pozicija u nekoliko država uključujući Bjelorusiju, Francusku, Ukrajinu, Sjedinjene Američke Države.

U Holandiji žene su isključene iz mornaričkog korpusa i podmorničke flote. U Velikoj Britaniji, žene služe u svim formacijama, osim u onim u kojima je primarni zadatak „opkoliti i ubiti neprijatelja“. Žene zbog toga nemaju pristup jedinicama kraljevskih marinaca (kao komandosi kraljevskih marinaca), kraljevskoj konjici i oklopnim jedinicama, pješadiji i kraljevskoj zračnoj regimenti. Ta ih zabrana, međutim, ne sprečava da služe kao dio tih jedinica u administrativnoj i logističkoj ulozi.

Prema publikacijama kraljevske mornarice, žene ne mogu služiti kao posada podmornice, niti kao ronionci koji vrše deminiranje, zbog zdravstvenih razloga koji se odnose na udisanje određenih zračnih smjesa. Isključenje žena iz borbenih uloga nedavno je bilo predmet rasprave u Velikoj Britaniji, na temelju toga što bi sve pozicije trebale biti dostupne svima na osnovu sposobnosti.

Nakon sve veće kritike, Britansko ministarstvo odbrane provelo je istraživanje o spolu i borbenoj efikasnosti, a rezultati tog istraživanja objavljeni su 2002. godine. Na osnovu tog istraživanja, ministar odbrane objavio je da direktne borbene pozicije u britanskim oružanim snagama i dalje

⁸² *Priručnik o ljudskim pravima i temeljnim slobodama oružanih snaga i uposlenika u oružanim snagama*, Beč, OSCE/ODIHR, 2008. godina, str. 121.

ostaju zatvorene u interesu borbene efikasnosti, ne zbog toga što žene nisu sposobne za te uloge, nego zbog zabrinutosti u vezi s „učinkom koji bi mješanje spolova moglo imati na borbeni tim u uvjetima borbe izbliza.“

U sljedećim državama borbene pozicije su dostupne ženama: Austrija, Belgija, Bosna i Hercegovina, Kanada, Hrvatska, Češka Republika, Danska, Estonija, Finska, Gruzija, Njemačka, Irska, Latvija, Luksemburg, Norveška, Poljska, Ruska Federacija, Srbija, Slovačka, Slovenija, Španija, Švedska, Švicarska i Turska.⁸³

Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija usvojilo je 31.10.2000. godine Rezoluciju 1325, u kojoj se zemlje potpisnice pozivaju da „osiguraju povećanu prisutnost žena na svim razinama odlučivanja u nacionalnim, regionalnim i međunarodnim institucijama i mehanizmima za sprečavanje, vođenje i rješavanje sukoba.“

Zakon o službi u Oružanim snagama Bosne i Hercegovine , član 28. navodi:

1. Profesionalna vojna lica i lica koja žele biti primljena u Oružane snage tretiraju se sa punim poštovanjem principa transparentnosti, pravičnosti i istih mogućnosti. Neće biti diskriminacije ni po kojem osnovu, poput spolne, rasne, zbog boje kože, jezika, vjeroispovijesti, političkih ili drugih mišljenja, etničkog ili socijalnog porijekla, povezanosti sa nacionalnim manjinama, imovnog stanja, odnosno drugog statusa.

2. Ministar odbrane osigurava da se u Oružanim snagama poštuju obaveze iz stava 1. ovog člana“

3.3. REZOLUCIJA 1325

Rezolucija 1325 „Žene, mir i sigurnost“ usvojena je na 4213. sjednici Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda, kao tijelo odgovorno za međunarodni mir i sigurnost, 31.10. 2000. godine.

Rezolucija 1325 je prva Rezolucija Vijeća sigurnosti koja se konkretno bavi utjecajem rata na žene i djevojčice i ženskim doprinosom rješavanja konflikta i održivom miru. Naročito značaj Rezolucije 1325 je u tome što poziva na povećanje učešća žena u procesima donošenja odluka, sprečavanju konflikata, post-konfliktnim procesima, mirovnim pregovorima i mirovnim operacijama.

Rezolucija ukazuje i na posebne potrebe žena i djevojčica u toku ratnih sukoba, potrebu njihove zaštite, te sprečavanje i kažnjavanje seksualnog i svakog drugog nasilja nad ženama.

⁸³ Ibidem, str.120.-121.

Naglašavajući potrebu za konsolidiranim podacima o posljedicama oružanih sukoba po žene i djevojke;

1. Poziva države članice da osiguraju veće prisustvo žena u donošenju odluka na svim nivoima u nacionalnim, regionalnim i međunarodnim institucijama i mehanizmima za sprečavanje i rješavanje sukoba;
2. Podstiče generalnog sekretara da implementira svoj strateški plan akcije (A/49/587), koji poziva na veće učešće žena u procesu donošenja odluka u rješavanju sukoba i mirovnim procesima;
3. Poziva generalnog sekretara da izabere više žena na pozicije specijalnih predstavnica i izaslanica koje će vršiti dužnosti u njegovo ime, te tim povodom poziva države članice da preporuče kandidatkinje generalnom sekretaru, za uključivanje u redovno ažurirane centralizirane popise;
4. Dalje poziva generalnog sekretara da traži proširenje uloga i doprinosa žena u lokalnim operacijama Ujedinjenih naroda, a posebno među vojnim posmatračima, policijskim snagama i osobljem koje se bavi ljudskim pravima i humanitarnim radom;
5. I zražava spremnost za uključivanje gender perspektive u mirovne operacije, te poziva generalnog sekretara da se pobrine kako bi sve lokalne operacije uključile gender komponentu, gdje god je to moguće;
6. Zahtijeva od generalnog sekretara da zemljama članicama obezbjedi vodiče i materijale za obuku o zaštiti, pravima i posebnim potrebama žena, kao i značaju uključivanja žena u sve mjere izgradnje i održavanja mira, poziva države članice da uključe ove elemente, kao i obuke o jačanju svijesti o HIV/AIDS-u u nacionalne programe obuke za vojno i policijsko osoblje prije razmještanja, i dodatno zahtijeva od generalnog sekretara da omogući takve programe obuke za civilno osoblje u mirovnim operacijama;
7. Poziva zemlje članice da povećaju svoju dobrovoljnu finansijsku, tehničku i logističku podršku gender-senzibiliziranim programima obuke, uključujući one koje provode relevantni fondovi i programi, između ostalih, Fond za žene i Fond za djecu Ujedinjenih naroda, Ured visokog komesara Ujedinjenih naroda za izbjeglice, te druga relevantna tijela;
8. Poziva sve uključene aktere da, pri pregovorima i provedbi mirovnih sporazuma, usvoje gender perspektivu, uključujući između ostalih:
 - a) Posebne potrebe žena i djevojaka prilikom repatrijacije i preseljenja, te tokom rehabilitacije, reintegracije i post-konfliktne rekonstrukcije;
 - b) Mjere koje podržavaju lokalne ženske mirovne inicijative i procese za rješavanje sukoba, i koje uključuju žene iz svih mehanizama za provedbu mirovnih sporazuma;
 - c) Mjere za zaštitu i poštivanje ljudskih prava žena i djevojaka, posebno kada se odnose na ustav, izborni sistem, policiju i sudstvo;
9. Poziva sve strane u oružanim sukobima da u potpunosti poštuju međunarodne zakone o pravima i zaštiti žena i djevojaka, posebno kada se radi o civilima, a naročito da poštuju obaveze koje proističu iz Ženevske konvencije iz 1949. godine i Dodatnog protokola iz

1977. godine, Konvencije o pravima izbjeglica iz 1951. godine, te Protokola iz 1967. godine, Konvenciji o uklanjanju svih oblika diskriminacije nad ženama iz 1979. godine, te Opcionalnog protokola iz 1999. godine, Konvenciji Ujedinjenih naroda o pravima djeteta iz 1989. godine i dva opcionalna protokola iz 2000. godine, kao i da imaju na umu relevantne propise Rimskog statuta Međunarodnog krivičnog suda;

10. Poziva sve strane u oružanom skobu da preuzmu dodatne mjere na zaštiti žena i djevojaka od nasilja na osnovu spola, posebno silovanja i drugih oblika seksualnog zlostavljanja, te svih oblika nasilja u oružanim sukobima;
11. Naglašava odgovornost svih država da stave tačku na nekažnjavanje i da kazne odgovorne za genocid, zločine protiv čovječnosti i ratne zločine, uključujući one koji uključuju seksualno nasilje te druge oblike nasilja nad ženama i djevojkama, i u tom kontekstu naglašava potrebu za isključivanjem ovih zločina, kad god je to moguće, iz pravila o amnestiji;
12. Poziva sve strane u oružanim sukobima da poštuju civilni i humanitarni karakter izbjegličkih kampova i naselja, te da imaju na umu posebne potrebe žena i djevojaka, također i u njihovom obliku, te se poziva na rezolucije 1208 (1998) od 19. novembra 1998. godine i 1296 (2000) od 19. aprila 2000. godine;
13. Ohrabruje sve uključene u planiranje razoružanja, demobilizacije i reintegracije da uzmu u obzir različite potrebe bivših vojnika-muškaraca i žena, te da imaju na umu potrebe članova njihovih porodica;
14. Potvrđuje svoju spremnost, kad god se usvoje mjere u skladu sa Članom 41. Povelje Ujedinjenih naroda, da pruži razumijevanje njihovom potencijalnom utjecaju na civile, imajući na umu posebne potrebe žena i djevojaka, kako bi se razmotrila odgovarajuća humanitarna izuzeća;
15. Izražava spremnost da se u misijama Vijeća sigurnosti uzmu u obzir gender perspektiva i prava žena, također i kroz konsultacije sa lokalnim i međunarodnim ženskim grupama;
16. Poziva generalnog sekretara da provede studiju o uticaju oružanih sukoba na žene i djevojke, uloži žena u izgradnji mira i gender dimenzijama u mirovnim procesima i rješavanju sukoba, i dodatno ga poziva da podnese izvještaj Vijeću sigurnosti o rezultatima te studije i prezentira ih svim zemljama članicama Ujedinjenih naroda;
17. Zahtijeva od generalnog sekretara da, kada je to moguće, u svoje izvještaje Vijeću sigurnosti uključi napredak u postizanju ravnopravnosti spolova kroz mirovne misije, kao i druge aspekte koji se odnose na žene i djevojke;
18. Odlučuje da ostane aktivno uključeno u ovo pitanje.⁸⁴

Nesumnjivo je da je Rezolucija 1325 veliki korak naprijed i predstavlja temelj za mnoge zakonske okvire, strategije i obaveze za zemlje članice, između ostalog dovodi do usvajanja rezolucija koje je afirmiraju, i to:

⁸⁴ <https://arsbih.gov.ba/rezolucija-vijeca-sigurnosti-un-1325-zene-mir-i-sigurnost/> sajt posjećen 17.03.2019.

1. Rezolucija 1820 (2008), prepoznaje i osuđuje seksualno zlostavljanje u sukobima kao ratnu taktiku i poziva zemlje članice da ga spriječe. Također naglašava potrebu da žene učestvuju u očuvanju mira, pravdi i mirovnim intervencijama da bi se osigurao sveobuhvatni međunarodni mir i sigurnost.
2. Rezolucija 1880 (2009), služi kao sredstvo za afirmaciju sprovođenja Rezolucije 1820 pružanjem pomoći izgradnji stručnih znanja u pravosuđu i odgovora u postkonfliktnim područjima, kao što je obuka sudaca i tužitelja i mehanizama izvještavanja o nasilju na rodnoj osnovi.
3. Rezolucija 1889 (2009), bavi se isključivanjem žena iz rane faze oporavka nakon rata i izgradnje mira i nepostojanja adekvatnog planiranja i finansiranja njihovih potreba. Fokusira se na praćenje i potrebne indikatore za mjerenje napretka sprovođenja Rezolucije 1325.
4. Rezolucija 1960 (2010), fokusira se na okončanje nekažnjavanja i podržava odgovornost putem identificiranja počinitelja zločina seksualnog nasilja tokom oružanog sukoba. Zahtjeva poduzimanje aktivnosti protiv njih, uključujući i razmatranja o sankcijama i drugim ciljanim mjerama. Također poziva na pojačan monitoring, analizu, i izvještavanje o svim zločinima seksualnog nasilja počinjenim tokom konflikta, te bolju saradnju između svih aktera UN u svrhu uspostavljanja systemske preventivne reakcije na seksualno nasilje i u isto vrijeme zagovaranje imenovanja većeg broja žena u mirovnim misijama na pozicije koje imaju za cilj zaštitu žena.
5. Rezolucija 2106 (2013) ukazuje na spor napredak u implementaciji važnih aspekata Rezolucije 1960 i poziva na efikasnije korake u procesuiranju i reagiranju na slučajeve seksualnog nasilja, što bi znatno doprinijelo održavanju međunarodnog mira i sigurnosti.
6. Rezolucija 2122 (2013) poziva na kontinuiranu implementaciju UN Rezolucije 1325 i nacionalnih akcionih planova, te unapređenje sistema koordinacije, monitoringa i evaluacije. Ona poseban fokus stavlja na žensko liderstvo i veće učešće žena u praćenju napretka u rješavanju konflikata i očuvanju mira.
7. Rezolucija 2242 (2015) odnosi se na žene, mir i sigurnost sa akcentom na važnost učešća i doprinosa žena u kontekstu aktuelnih globalnih sigurnosnih prijetnji i izazova, poput nasilnog ekstremizma, povećanog broja izbjeglica i interno raseljenih osoba, posljedica klimatskih promjena, različitih pandemija itd. Njome se jasno pokazuje suštinska veza između učešća žena i održivog mira i sigurnosti.

Rezolucija 1325 UN-a, u osamnaest ciljeva jasno prepoznaje da „razumijevanje uticaja oružanog sukoba na žene i djevojke, učinkoviti institucionalni dogovori koji garantuju njihovu zaštitu i potpuno sudjelovanje u mirovnom procesu, mogu uveliko doprinijeti održavanju i promicanju međunarodnog mira i sigurnosti“. Tako je i Bosna i Hercegovina dužna da poveća broj žena na svim nivoima donošenja odluka vezanim za konflikt i obnovu poslije konflikta.

„Pitanje učešća žena u oružanim snagama ima posebno značenje u mirovnim misijama, čija je osnovna svrha izbjegavanje ili ublažavanje sukoba, kako bi se omogućilo njihovo mirno

rješavanje. Odsustvo žena u oružanim snagama mirovnih snaga Ujedinjenih naroda odražava odsustvo žena u oružanim snagama onih država koje osiguravaju trupe za mirovne operacije. Žene su, međutim, aktivno uključene u te operacije na civilnom nivou.

Kako mirovne operacije postaju sve značajnije, tako će se morati postaviti pitanje je li isključenost žena iz mnogih zadataka u okviru mirovnih misija prihvatljiva. S obzirom na činjenicu da se mirovne misije razlikuju od tradicionalnih vojnih operacija, te da one podrazumijevaju elemente u vezi sa rješavanjem sukoba, veće prisustvo žena moglo bi predstavljati pozitivan pomak u tom pogledu.“⁸⁵

3.4. ZASTUPLJENOST ŽENA U ORUŽANIM SNAGAMA

Kada mislimo na prisustvo žena u oružanim snagama na Zapadnom Balkanu, tada ne mislimo na nešto novo, jer su žene bile prisutne i angažovane još za vrijeme Prvog svjetskog rata, uglavnom u sanitetskim timovima, a manjim dijelom u borbenim jedinicama. Također su imale aktivnu ulogu u Narodnooslobodilačkoj borbi. Za vrijeme Drugog svjetskog rata i neposredno poslije rata veliki broj žena su zauzele mjesta u političkom i javnom životu. Međutim samo mali dio žena je nastavilo službu u Jugoslavenskoj narodnoj armiji (JNA).

Za vrijeme Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ) žene sa završenim civilnim fakultetima imale su mogućnost da, nakon kratke obuke, budu primljene u aktivnu službu u činu oficira Jugoslavenske narodne armije. Od 80-tih godina smanjuje se interes i zapošljavane su ali u malom broju, nakon raspada Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, žene su nastavile sa angažovanjem u oružane snage.

Danas žene čine između 5,69% i 8,97% pripadnika oružanih snaga na Zapadnom Balkanu i samim tim predstavljaju manjinu u tim institucijama. Poređenja radi, u NATO zemljama zastupljenost žena u oružanim snagama je između 2,55 i 21%.

Međutim zastupljenost žena na komandnim pozicijama je mnogo manja, pa tako u Bosni i Hercegovini žene predstavljaju 1,78% , U Sjevernoj Makedoniji 2,94%, U Srbiji 1,05, dok u Crnoj Gori nema žena na komandnim pozicijama.

⁸⁵ Priručnik o ljudskim pravima i temeljnim slobodama pripadnika oružanih snaga i uposlenika u oružanim snagama, Beč, OSCE/ODIHR, 2008. godina, (komentar CEDAW Komisije o učešću žena u oružanim snagama), str. 116.

Ministarstvo odbrane Bosne i Hercegovine je 2008. godine preuzelo obavezu realizacije aktivnosti iz Akcionog plana za primjenu Rezolucije 1325, i to aktivnostima koje su imale za cilj da privuku i angažuju više žena u Oružanim snagama Bosne i Hercegovine.

U Bosni i Hercegovini postoji petogodišnji plan razvoja oružanih snaga, po kojem je bilo planirano da do 2015. godine procenat žena bude 10%. Pa ipak prilikom prijema u profesionalnu vojnu službu prednost se davala najuspješnijim aplikantima, iako je preporuka Ministarstva odbrane bila da se od ukupnog broja kandidata primi 10% žena.

S ciljem povećanja broja žena u Oružanim snagama u Bosni i Hercegovini provode se konkretne mjere. Bosna i Hercegovina je prva u regionu koja je usvojila Akcioni plan za implementaciju Rezolucije 1325. Prvi Akcioni plan za implementaciju UNSCR 1325 u BiH za period 2010-2013. godine usvojen je 27.07.2010. godine. Također, radi se na promociji vojnog poziva, provode se promotivne mjere pozitivne akcije i nastojanja da se eliminišu predrasude koje su zasnovane na ideji inferiornosti ili superiornosti bilo kojeg spola.

Vojni poziv se također promovira putem plakata, preko javnog RTVS Bosne i Hercegovine, koji emituju tematsku emisiju „Naša snaga“ već dugi niz godina, Ministarstvo odbrane i Oružane snage izdaju biltene i brošure, kojim promoviraju vojni poziv, a uporedo sa tim objavljuju se relevantna saopštenja za javnost.

Informacije o konkursima objavljuju se na internet stranici Ministarstva odbrane i u dnevnim novinama. U Bosni i Hercegovini je uspostavljena dobra saradnja sa lokalnim zajednicama, kroz programe civilno-vojne saradnje, pa se tako povodom Dana Oružanih snaga organizuju i Dani otvorenih vrata, kada se organizuju posjete učenika i sudenata u cilju promovisanja i ranog interesovanja za prijem u Oružane snage Bosne i Hercegovine.

Kriteriji za selekciju kandidata za prijem u Oružane snage razlikuju se od države do države. U Bosni i Hercegovini je u skladu sa zakonskim i podzakonskim aktima i provodi se na osnovu liste uspješnosti.

Lista se formira na osnovu postignutih rezultata i kriteriji su isti i za muškarce i žene kada je u pitanju test opšteg znanja i psihofizičke spremnosti, dok se kod fizičke provjere norme razlikuju u tome što za isti broj bodova, žene trebaju da urade manji broj vježbi tj. ponavljanja nego muškarci.

Školovanje na vojnim akademijama i ostali tipovi kurseva, obavlja se u inostranstvu u skladu sa bilateralnim planovima saradnje, koji takođe primjenjuju gender politiku, tako da imamo gotovo jednaku zastupljenost muškaraca i žena, na kursovima i akademijama u inostranstvu. Također, komisija za selekciju za prijem u profesionalnu vojnu službu pohađaju kurseve o rodnoj ravnopravnosti, koji nisu propisani niti obavezni, ali su dio prakse.

Između ostalog postoje procedure za provjeru kandidata i kandidatkinja o historijatu nasilja u porodici ili seksualnog nasilja i ako se utvrdi da su počinitelji nasilja u porodici ili seksualnog nasilja, ne mogu biti angažovani u Oružanim snagama.

U skladu sa zakonskim i podzakonskim aktima u Bosni i Hercegovini postoji sistem praćenja, usavršavanja i napredovanja kadrova, a kroz isti sistem se prati i životni ciklus svakog pojedinca. Isti sistem postoji i u Srbiji, Sjevernoj Makedoniji i Crnoj Gori, i ni u jednoj od četiri zemlje ne postoje formalno-pravne prepreke i razlike po osnovu spola za učešće u obukama i stručnom usavršavanju. A redovno prikupljaju i šalju statističke podatke o učešću žena i muškaraca na obukama i stručnom usavršavanju.

3.4.1. Ostanak u službi

U većini zemalja u ministarstvima ne postoje posebni mehanizmi za zadržavanje odnosno fluktuaciju u službi obzirom na rodnu ravnopravnost. U Srbiji se redovnim praćenjem stiče uvid i u fluktuaciju, dok su u Bosni i Hercegovini za to zadužene kontakt osobe za rodna pitanja u jedinicama i komandama u Oružanim snagama Bosne i Hercegovine. Pored toga komandant i psiholog obavljaju razgovor sa uposlenicima o čemu se sačinjava zabilješka.

Satistički podaci o svojevrijem napuštanju službe za period od 2008. do 2015. godine su sljedeći:

U Bosni Hercegovini u datom periodu u prvoj godini službe 5,00% žena je napustilo oružane snage. Dok je u istoj kategoriji 2,60% muškaraca napustilo službu. U Vojsci Srbije procenat odustajanja za oba spola je ispod 1,00% i ne razlikuje se mnogo za žene i muškarce.

U Crnoj Gori muškarci napuštaju službu uglavnom zbog zdravstvenih razloga, razlog odustajanja u prvoj godini službe je prelazak na drugo radno mjesto u civilnim strukturama, dok nema žena koje su napustile službu u prvoj godini službe.

Razlozi za napuštanje službe u Sjevernoj Makedoniji su identični za muškarce i žene i napuštaju na lični zahtjev, zbog prelaska na drugo radno mjesto ili isteka ugovora.

U Srbiji je 2012. godine 60 muškaraca i 18 žena dobilo otkaz zbog loših rezultata u obavljanju poslova i prekida profesionalne vojne službe zbog kazne, dok u Bosni i Hercegovini, Sjevernoj Makedoniji i Crnoj Gori nije bilo žena koje su dobile otkaz zbog loših rezultata u obavljanju poslova ili zbog kazni.

3.4.2. Mjesta koja ženama nisu dostupna

U sva četiri ministarstva i sve četiri oružane snage sve službe i radna mjesta su formalno pravno otvorena za žene. Za radna ili formacijska mjesta nije predviđeno određivanje spola kao uslov za postavljenje lica na ta mjesta.

Postoje, međutim, radna mjesta koja podrazumjevaju povećano fizičko naprezanje (npr. u oklopno-mehanizovanim jedinicama), sa čim su žene upoznate, te se uglavnom za takve poslove i ne opredjeljuju. Zastupljenost žena na bilo kojoj vrsti poslova zavisi isključivo od ličnog izbora samih žena, kao i od toga da li zadovoljavaju zakonske uslove da obavljaju pojedine poslove.

Žene su pripadnice specijalnih jedinica u Crnoj Gori, Sjevernoj Makedoniji i Srbiji. U Bosni i Hercegovini u Bataljonu Vojne policije ima ukupno 4,07% žena. U Srbiji se žene nalaze u Bataljonu vojne policije za specijalne namjene „Kobre“, osim toga žene se nalaze i u službi u Specijalnoj brigadi Vojske Srbije. Principijelno sva mjesta su dostupna ženama i nema rodne diskriminacije. Međutim postoje radna mjesta za koja su nadležne zdravstvene institucije preporučile da se ne popunjavaju ženama, jer je procijenjeno da rad na tim mjestima može negativno uticati na njihovo zdravlje.

U Crnoj Gori u Četi specijalnih snaga se nalaze tri žene vojnika po ugovoru. Žena također ima i u Vazduhoplovstvu, Brigadi kopnene vojske, Mornarici, Logističkoj bazi, Četi vojne policije, Počasnoj gardi i Centru za obuku.

U Sjevernoj Makedoniji u Puku za specijalne operacije PSO ima 2,30% žena, od toga jedna u borbenom dijelu. U Bataljonu vojne policije ukupno ima 4,30% žena.

3.5. GENDER AKCIONI PLAN

Nakon uspješnog provođenja GAP-a za period od 2013. do 2017. godine, pristupilo se izradi, novog, trećeg po redu, GAP-a BiH za period od 2018. do 2022, kao strateškog dokumenta, koji sadrži ciljeve, programe i mjere za ostvarivanje ravnopravnosti spolova u svim oblastima društvenog života i rada, u javnoj i privatnoj sferi.

Obaveza Bosne i Hercegovine da izradi GAPBiH proizilazi iz domaćih dokumenata, kao i međunarodnih obaveza, koje je BiH preuzela ratifikacijom konvencija iz oblasti ravnopravnosti spolova, kao što su:

Konvencija UN-a o ukidanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW) iz 1979. godine u čl. 2, 3. i 4. utvrđuje obaveze država potpisnica s ciljem eliminiranja diskriminacije, razvoja i napretka žena, te ubrzavanja ostvarivanja jednakosti među ženama i muškarcima. Te obaveze, između ostalog, uključuju sljedeće:

- Države potpisnice trebale bi preuzeti u svim oblastima, naročito u političkim, socijalnim, ekonomskim i oblastima kulture, sve odgovarajuće mjere, uključujući zakonodavne, kako bi osigurale puni razvoj i napredak žena, garantirajući im uživanje ljudskih prava i osnovnih sloboda zasnovano na jednakosti s muškarcima.
- S ciljem ubrzavanja ostvarivanja jednakosti među ženama i muškarcima, usvajanje privremenih mjera u državama potpisnicama koje su imale za cilj ubrzavanje de facto jednakosti među ženama i muškarcima ne treba se smatrati diskriminacijom kao što je definirano u sadašnjoj konvenciji, ali ne treba ni na koji način zahtijevati, kao posljedicu, održavanje nejednakih ili odvojenih standarda; ove mjere treba da budu ukinute kada se postignu ciljevi jednakih mogućnosti i standarda.

Pekinška deklaracija i Platforma za akciju iz 1995. godine u poglavlju IV, „Strateški ciljevi i akcije“ predlaže da se u...“ svakoj od kritičnih oblasti koje izazivaju zabrinutost, dijagnosticira problem i predlože strateški ciljevi s konkretnim akcijama koje trebaju preduzeti različiti akteri da bi se unaprijedio položaj svih žena, a posebnu pažnju treba obratiti grupama koje su najugroženije.

- Platforma za akciju konstatira da se žene suočavaju sa preprekama ka potpunoj jednakosti i napretku zbog faktora kao što su: rasa, životna dob, jezik, nacionalnost, kultura, vjeroispovjest ili invalidnost, zbog toga što pripadaju urođeničkim narodima ili zbog nekog drugog statusa. Mnoge žene nailaze na specifične prepreke koji su u vezi sa njihovim porodičnim statusom, posebno ako su jedini roditelji svojoj djeci; kao i u vezi sa njihovim društveno- ekonomskim statusom, uključujući tu i životne uslove u ruralnim izoliranim ili siromašnim oblastima.
- Postoje i dodatne prepreke za žene izbjeglice, druge raseljene žene, uključujući i interno raseljene žene imigrante ili migrante, čak i neke žene koje migriraju zbog zaposlenja. Mnoge žene su također posebno ugrožene ekološkim katastrofama, teškim zaraznim bolestima i različitim oblicima nasilja.

U Preporuci CM/Rec(2007) 17 Komiteta ministara Vijeća Evrope „ Standardi i mehanizmi za ravnopravnost spolova“ naglašava se da je ravnopravnost spolova briga i odgovornost društva u cjelini. U poglavlju ove preporuke, koje se odnosi na strategije, mehanizmi sredstva za ostvarivanje ravnopravnosti spolova, obaveza država članica, između ostalog, je:

- Usvajanje i provođenje efikasnog periodičnog državnog akcionog plana za ravnopravnost spolova, kao i pokazatelja pomoću kojih bi se mjerili ishod i postignuti napredak tokom pomenutog provođenja, pružala podrška sistematičnom i redovnom izvještavanju i, ako je to neophodno, vršila revizija akcija i strategije kako bi se ciljevi u sklopu spomenutih akcionih planova što bolje ostvarili.

Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini- prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH“ broj 32/10) u članu 26. tački c) i d) u kojima se definiraju obaveze ARSMLJPIBiH da u okviru svojih nadležnosti „inicira i koordinira izradu gender akcionog plana Bosne i Hercegovine“, a u tački d) da „prati primjenu i koordinira aktivnosti sa svim relevantnim subjektima u procesu provođenja Gender akcionog plana Bosne i Hercegovine iz člana 24. stav 2. ovog Zakona;⁸⁶

UN Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW, 1979), primjenjuje se u Bosni i Hercegovini od 1993. godine, dok je Opcioni protokol potpisan 2002. godine. Bosna i Hercegovina, kao država članica, podnosi redovne izvještaje UN CEDAW Komitetu o primjeni Konvencije (CEDAW izvještaj). Tokom 2013. godine odbranjen je Četvrti i peti CEDAW izvještaj, nakon čega je Komitet dostavio Zaključna zapažanja i preporuke za Bosnu i Hercegovinu (CEDAW preporuke). Dio preporuka odnosi se na oblasti od značaja za implementaciju UN Rezolucije 1325 u BiH, među kojima su najznačajnije:

U oblasti Žene u postkonfliktnim situacijama Komitet preporučuje da Zemlja članica, između ostalog:

- Obezbijedi puno provođenje Rezolucije Vijeća sigurnosti UN-a 1325 (2000) kroz Akcioni plan za BiH i razvije konkretne mjere za povećanje učešća žena u procesima odlučivanja o postkonfliktnim politikama i strategijama, uzimajući u obzir potrebe žena i djevojčica, naročito onih koje se odnose na njihovu društvenu rehabilitaciju i ponovnu integraciju;
- Razvije sveobuhvatan pristup unapređenju statusa i položaja svih žena žrtava rata, uključujući suzbijanje stigme pripisane seksualnom nasilju, proširi obezbjeđenje

⁸⁶ Službeni glasnik BiH, broj 89/14

mjera i davanja za odštete, podršku i rehabilitaciju i osigura ravnopravan pristup ovim uslugama za sve žene žrtve nasilja bez obzira na prebivalište.

U oblasti *Trgovina osobama i iskorištavanje prostitucije* Komitet preporučuje da Zemlja članica, između ostalog:

- Ojača mehanizme koji imaju za cilj ranu identifikaciju i upućivanje žrtava trgovine ljudima, sa posebnim osvrtom na Romkinje i interno raseljene žene, kao i preventivne mjere kao što je podizanje svijesti o rizicima trgovine ljudskim bićima za ugrožene grupe žena.

U oblasti *Učešće žena u javnom i političkom životu* Komitet preporučuje da Zemlja članica, između ostalog:

- Razvije djelotvorne mehanizme za primjenu kvota kako bi povećala političku zastupljenost žena, stavljanjem žena na pozicije koje imaju izgleda za pobjedu i uspostavljanjem mjerila sa konkretnim vremenskim rasporedom i sankcijama za neispunjavanje obaveza.

Većina CEDAW preporuka za gore navedene oblasti poslužila je kao osnov za izradu Akcionog plana za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini, za period 2014.-2017. godine.

Pekinška deklaracija i Platforma za akciju (1995) u poglavlju: *Žene i oružani sukobi*, poziva na preduzimanje sveobuhvatnih institucionalnih promjena kako bi se smanjili vojni izdaci i omogućila globalna promocija ljudskih prava i nenasilnog rješavanja konflikata. Deklaracija, također, naglašava da je neophodno obezbijediti učešće žena u procesima zaključivanja mira i rješavanja konflikata, kao i zaštitu žena u ratnim područjima i izbjegličkim logorima.

Preporuka CM/Rec (2007)17 Komiteta ministara Vijeća Evrope "Standardi i mehanizmi za ravnopravnost spolova" u oblasti: *Konflikt i postkonfliktni period*, poziva na potpuno provođenje relevantnih međunarodnih pravnih instrumenata, naročito *UN Rezolucije 1325* i naglašava potrebu da se učešće žena u odlučivanju o sprečavanju i razrješenju konflikta mora povećati budući da žene mogu dati značajan doprinos, naročito u pogledu izgradnje mira i sprečavanja daljnjih konflikata. Njihovo učešće u odlučivanju i mehanizmima za zaštitu, rukovođenju i razrješenju konflikta, uključujući i mirovne pregovore, i demokratizaciju društava nakon konflikta, ne smije biti ispod 40%, što se smatra minimalnim pragom jednakosti.

Prvi *Akциони plan za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini*, za period 2010-2013. godine, usvojen je 27.07.2010. godine Odlukom Vijeća ministara Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", br. 92/10). Akcioni plan Bosne i Hercegovine je prvi akcioni plan za

implementaciju UNSCR 1325 u regionu Jugoistočne Evrope i poslužio je kao primjer drugim državama regije prilikom izrade nacionalnih akcionih planova za provedbu UNSCR 1325.

Taj dokument predstavlja važan dio zakonodavstva u povećanju učestvovanja žena u političkom i javnom životu BiH i sadrži osam ciljeva:

1. Povećanje broja žena na mjestima donošenja odluka;
2. Povećanje broja žena u vojnim i policijskim snagama;
3. Uključivanje žena u mirovne misije;
4. Deminiranje;
5. Borba protiv trgovine ljudima;
6. Pomoć ženama i djevojčicama koje su bile žrtve za vrijeme ratnih sukoba;
7. Provođenje obuka državnih službenika/službenica;
8. Saradnja vladinih, nevladinih i međunarodnih organizacija.

Odlukom Vijeća ministara Bosne i Hercegovine na 154. sjednici održanoj 29.06.2011. godine formiran je Koordinacioni odbor za praćenje provedbe Akcionog plana, koji se sastoji od predstavnika i predstavnica svih institucija sektora sigurnosti u BiH, koji su učestvovali i u izradi Akcionog plana: Ministarstva sigurnosti BiH, Državne agencije za istrage i zaštitu (SIPA), Granične policije BiH, Ministarstva odbrane BiH, Ministarstva vanjskih poslova BiH, Ministarstva finansija i trezora BiH, Gender Centra Federacije Bosne i Hercegovine, Gender centra Republike Srpske, Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova, Ministarstva unutrašnjih poslova RS i Centra za deminiranje BiH, te Udruženja "Udružene žene" koje predstavlja nevladin sektor u BiH (ranije je Udruženje "Žene ženama" predstavljalo nevladin sektor).

Članovi i članice Koordinacionog odbora su veoma aktivno učestvovali i doprinijeli provedbi i promociji Akcionog plana, kako unutar institucija iz kojih dolaze, tako i u široj javnosti i na međunarodnom nivou.

Vijeće ministara BiH je 15.09.2011. godine usvojilo prvi *godišnji Izvještaj o provedbi Akcionog plana za implementaciju UNSCR 1325 "Žene, mir i sigurnost" u BiH*, a Predstavnički dom Parlamentarne skupštine BiH 24.11.2011. godine. Drugi godišnji Izvještaj Vijeće ministara usvojilo je 04.12.2012. godine. U trećoj godini, pred kraj implementacije Akcionog plana, provedena je nezavisna procjena provedbe Plana u periodu 2010-2013. godine. Rezultati i preporuke ove procjene, te naučene lekcije poslužile su kao osnov za kreiranje *novog Akcionog plana za period 2014-2017. godine*.

Ovaj Akcioni plan izrađen je u punoj saradnji Agencije za ravnopravnost spolova i institucija predstavljenih u Koordinacionom odboru za praćenje Akcionog plana, te uz konsultacije sa nevladinim organizacijama. Stručnu i tehničku podršku izradi Plana pružili su Institut za inkluzivnu sigurnost, u okviru programa "Resolution to Act" i UN Women u Bosni i Hercegovini.

3.6. STRUKTURA GAP-a BIH ZA PERIOD OD 2018-2022 GODINE

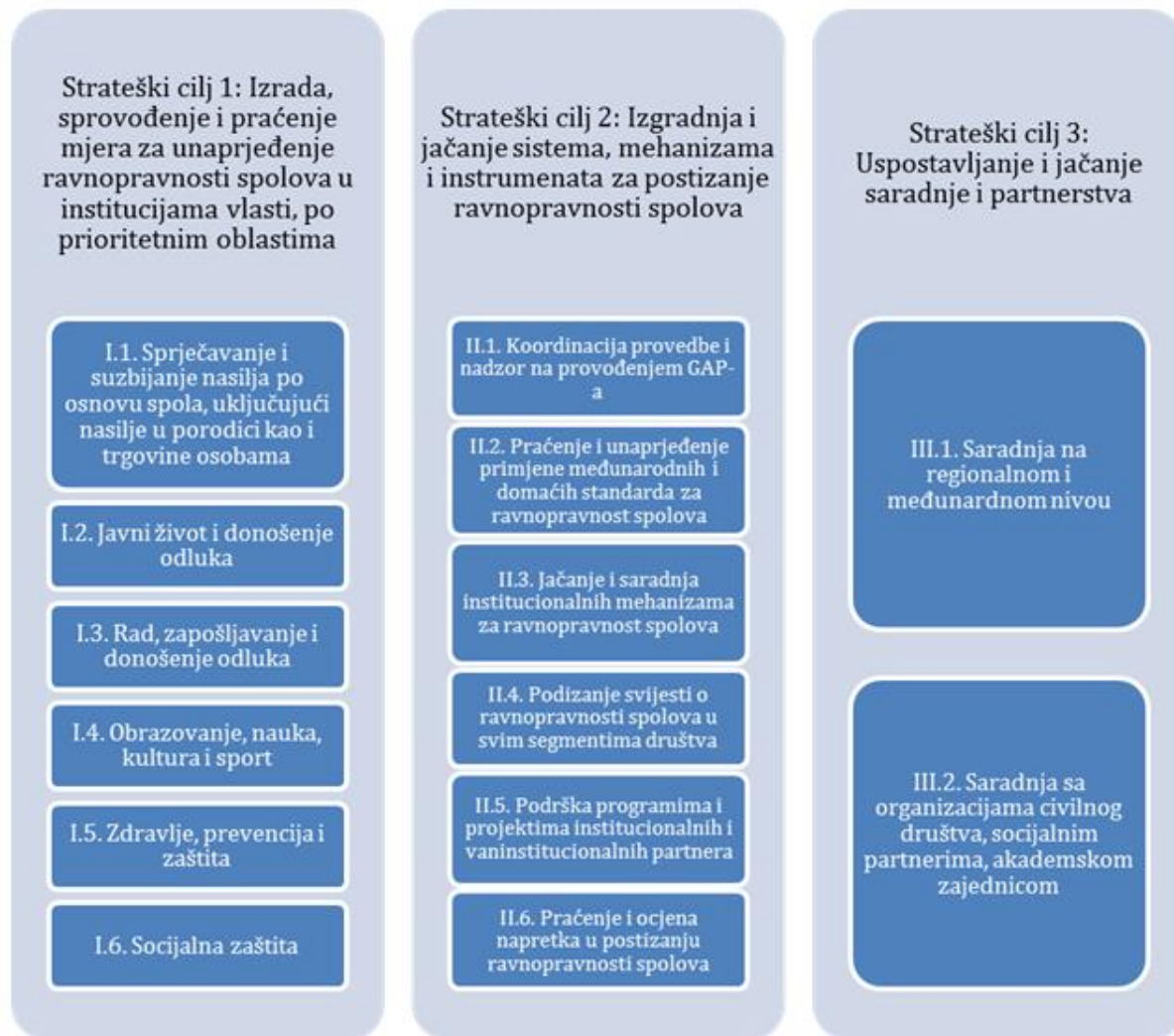
Struktura GAP-a BiH za period od 2018. do 2022. godine oslanja se na strateške ciljeve, prioritete i mjere prethodnog GAP-a BiH za period 2013. do 2017. godine, državnu i entitetske strategije razvoja, Strategiju za ravnopravnost muškaraca i žena Evropske unije i druge relevantne strateške dokumente Vijeća Evrope, Evropske unije i Ujedinjenih naroda.

To je okvirni strateški dokument kojim se daju smjernice za izradu operativnih planova institucija na svim nivoima organizacije vlasti u BiH. Ovim strateškim dokumentom obuhvaćene su sve oblasti društvenog života, ali su utvrđene prioritete i transferzalne (eng.cross-cutting) oblasti, kao i one koje se odnose na jačanje sistema, mehanizama i instrumenata za postizanje ravnopravnosti spolova, te jačanje saradnje i partnerstva.

Na ovaj način jasnije su definirane obaveze institucionalnih mehanizama za ravnopravnost spolova, te obaveze i odgovornosti resornih ministarstava u svakoj prioritetoj oblasti.

Za postizanje sva tri strateška cilja jednako su značajne i transverzalne oblasti (mediji, unapređenje položaja višestruko marginaliziranih grupa žena i muškaraca, uloga muškaraca, usklađivanje privatnog i profesionalnog života), koje predstavljaju integralni dio svih navedenih prioritetoj oblasti.⁸⁷

⁸⁷ *Akcioni plan za primjenu UNSCR 1325 „Žene, mir i sigurnost“ u Bosni i Hercegovini za period od 2018. do 2022. godine*, Agencija za ljudska prava i izbjeglice i Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2018. godina. str. 4.-5.

Shema 3. Struktura GAP-a⁸⁸

U odnosu na ranije godine ostvaren je određeni napredak kada je u pitanju rodna ravnopravnost u sektoru sigurnosti i odbrane. Prema posljednjim analizama podataka, od ukupnog broja zaposlenih u OS BiH, 5,6% je profesionalnih vojnih lica su žene, 23% civilne osobe na službi u Oružanim snagama Bosne i Hercegovine. Postotak žena u odnosu na ukupan broj profesionalnih vojnih lica i civilnih osoba u OS BiH je 6,8%.

Najveći postotak profesionalnih vojnih lica je u kategoriji vojnika 7,7%, što je svakako povezano sa podmlađivanjem ljudstva u OS BiH. Njmanji broj žena je u kategoriji oficira 3,4%, dok je u MO BiH zastupljenost žena 38%.

⁸⁸ www.arsbih.gov.ba sajt posjećen 17.03.2019. godine

U MO BiH i OS BiH redovno se provode konkretne mjere, sa ciljem povećanja broja žena u Oružanim snagama BiH. Radi se na promovisanju vojnog poziva, poduzimaju promotivne mjere pozitivne akcije i nastoje eliminisati predrasude koje su utemeljene na ideji inferiornosti ili superiornosti bilo kojeg spola.

Također je evidentan trend povećanog interesa osoba ženskog spola za prijem u Oružane snage BiH.⁸⁹

Obaveza svake države je da na nacionalnom nivou osigura uživanje ljudskih prava ravnopravno ženama i muškarcima. Ovo se, između ostalog, postiže integrisanjem ravnopravnosti spolova u pravne propise i strateške dokumente, čime se u konačnici ostvaruju i preduslovi za stabilan i snažan društveno-ekonomski razvoj zemlje.

U Bosni i Hercegovini, na različitim nivoima vlasti, provode se različite reformske inicijative i projekti sa ciljem poboljšanje uspješnosti, efikasnosti i odgovornosti u radu javnog sektora u BiH, uključujući i ravnopravnost spolova.

Za uspjeh tog procesa potrebna je promjena pristupa, procedura, ponašanja isvijesti u procesu provođenja strateških ciljeva kroz efikasniju izradu propisa i mjerenja njihovih rezultata. Vlade i parlamenti u okviru svojih nadležnosti imaju višestruku ulogu u integrisanju ravnopravnosti spolova i ove uloge vrše kroz brojne aktivnosti.⁹⁰

3.7. ULOGA MUŠKARACA U OSNAŽIVANJU ŽENA

3.7.1. Rad sa muškarcima u uniformi

Uvođenje rodne ravnopravnosti u sektor sigurnosti kao i implementacija UN-ove Rezolucije 1325 se uglavnom predstavljaju kao nastojanja da se poveća broj žena u institucijama u kojima dominiraju muškarci, kao što su vojne, mirovne snage, granične policija i policijski službenici. Ovaj proces nije doveo do značajnih promjena u dominantno muškim kulturama. Drugim riječima, žene ne „feminiziraju“ sektor sigurnosti.

Gledajući na oružane snage jasno je da su one „rezultat muške kulture, ne samo zbog broja muškaraca već i zbog njihovih ideja i praksi koje dominiraju u vojnoj kulturi”.

Drugi pristup reformi sigurnosnog sektora direktno uključuje muškarce koji se nalaze unutar sigurnosnih institucijama i proces transformacije njihove kulture.

⁸⁹ Publikacija Ministarstva odbrane, septembar, 2018. godina

⁹⁰ Šehić D, Paripović S, Zulić I. *Priručnik za integrisanje ravnopravnosti spolova u pravne propise*, Sarajevo, 2015. godina, str. 8.

Rezolucija 1325 jasno navodi problem odsustva glasa žena iz procesa rješavanja sukoba kao i mirovnih procesa u kojima dominiraju muškarci.

Promjene u sektoru sigurnosti će imati važne implikacije na međunarodni mir i sigurnost kao i na odnose među spolovima“. Rad OSCE-ovog Centra u Biškeku je primjer takvog pristupa. Centar je podržao programe obuke za pripadnike granične službe i pripadnike vojske u Kirgistanu.

Treninzi su pomogli da se rodna perspektiva uključi u strategiju ranog upozorenja i prevencije sukoba kao i senzibiliziranje muških učesnika o pitanjima koja utiču na žene a koja su relevantna za njihovu profesionalnu odgovornost, kao što su prakse otimanja nevjesta. Programi također uvode pojmove diskriminacije na temelju spola i rodnih stereotipa i pobijaju tradicionalna shvaćanja muškosti.

Drugi razlog za rad s muškarcima u uniformama je značajan uticaj koji ima vojna obuka mladih muškaraca u razvoju, posebno u zemljama u kojima je vojna služba obvezna. Vojni trening je „često eksplicitan u korištenju roda s ciljem motiviranja i discipliniranja“, na primjer, putem ponavljanja poruka vojnicima da budu „pravi muškarci“, da budu čvrsti, fizički jaki i hrabri. Iz tih razloga, rad s ljudima unutar sigurnosnih institucija i kako da postanu rodno svjesni može pomoći da se stvori okruženje u kojem žene mogu sudjelovati pod jednakim uvjetima.

Muškarci u uniformama, naravno i žene koje sa njima služe su također u poziciji da odgovore na rodno zasnovano nasilje kada posjeduju znanja i vještine kako prepoznati znakove nasilja i spriječiti eskalaciju. Postoji nekoliko primjera kako je učinkovito iskorištena izgradnja kapaciteta u mirovnim i sigurnosnim snagama za rješavanje rodno zasnovanog nasilja u okviru uvođenja rodne ravnopravnosti.

Na kraju, nije mali broj muškaraca, počinitelaca rodno zasnovanog nasilja koji nose uniformu, na primjer, pripadnici agencija za implementaciju zakona, vojske ili mirovnih snaga. Različite intervencije, kao što su treninzi tokom službe ili kodeksi ponašanja su upravo izrađeni s ciljem da dopru do ovih grupa.⁹¹

U prošlosti su se zagovarači i zagovaračice uglavnom zalagali za ženska prava. Gledajući u budućnost ključno je uzeti u obzir rodne uloge muškaraca i žena, te njihovih identiteta koji osnažuju stalnu rodnu neravnopravnost. Naročito je važno podržati dječake i djevojčice u prepoznavanju i odbijanju rodne neravnopravnosti od malih nogu. Muškarci i dječaci mogu biti šampioni u borbi protiv nepravde sa kojom se suočavaju kako žene tako i muškarci. Samo ukoliko uključimo muškarce bit ćemo na putu ostvarenja rodne ravnopravnosti.⁹²

⁹¹ Publikacija: *Prevazilaženje neravnopravnosti, Muškarci i rodna ravnopravnost u regionu OSCE-a*, OSCE, Beč, 2011. godina, str.72.-73.

⁹² Ambasadorica Miroslava Beham - Uvodna riječ Više savjetnice za pitanja rodnu ravnopravnosti Sekcije za rodnu ravnopravnost pri Sekretarijatu OSCE-a, OSCE Beč, 2011. godina

3.7.2. Međunarodni mandat za osnaživanje žena i uključenost muškaraca

Sa stupanjem na snagu Konvencije UN-a o ukidanju svih oblika diskriminacije žena (Committee on the Elimination of Discrimination against Women, CEDAW) 1981. godine, države članice su se obavezale na iskorjenjivanje diskriminacije kako bi uklonile osnovnu prepreku da žene, na jednakoj osnovi sa muškarcima, učestvuju u političkom, društvenom, ekonomskom i kulturnom životu. Uz fokusiranje na područja u kojima se žene suočavaju sa diskriminacijom, CEDAW također navodi da poboljšanje statusa samih žena neće donijeti ravnopravnost.

Preciznije, u Konvenciji se navodi da je „potrebna promjena tradicionalne uloge muškaraca, kao i uloge žena u društvu kako bi se postigla potpuna ravnopravnost između muškaraca i žena“ praveći tako put za kasniju artikulaciju uloge muškaraca u aktivnostima u vezi sa rodnom ravnopravnošću.

Stupanje na snagu Konvencije (CEDAW) i sistema izvještavanja za države bili su podsticaj za mnoge ženske organizacije da se uključe u lobiranje za ljudska prava. Od samog početka, muškarci su također pružali podršku pravima žena, ali njihov rani uticaj nije bio značajan zbog njihovog ograničenog broja, izoliranosti jednih od drugih i propusta da utiču na druge grupe muškaraca ili institucije koje disproporcionalno zapošljavaju veći broj muškaraca.

Prekretnicu za uključivanje muškaraca u promociju rodne ravnopravnosti predstavlja Međunarodna konferencija o stanovništvu i razvoju održana u Kairu 1994. godine, kao instrument za konsolidovanje i usmjeravanje njihovih napora. Na samoj konferenciji, postignut je konsenzus u vezi sa ključnim razvojnim ciljevima koje treba postići do 2015. godine.

Kako bi se usmjerile aktivnosti, usvojen je Program aktivnosti u kojem se specifično navodi da „muškarci igraju ključnu ulogu za postizanje rodne ravnopravnosti, budući da, u većini društava, muškarci imaju odlučujuću moć u gotovo svim sferama života, od donošenja odluka u vezi sa veličinom porodice do politika djelovanja i programa koji se donose na svim nivoima vlasti.“

Sljedeće godine, na Četvrtoj svjetskoj konferenciji žena, 189 vlada se složilo oko Platforme za akciju, programa za uključivanje žena u vlast kroz dvanaest kritičnih područja.

Potpisnici Platforme za akciju iz Pekinga istakli su opredjeljenost da „ohrabre muškarce da u potpunosti učestvuju u svim aktivnostima koje su usmjerene ka ravnopravnosti“ i prepoznali da „žene dijele zajedničke izazove, kojima se mogu baviti samo ako rade zajedno i u partnerstvu sa muškarcima na zajedničkom cilju postizanja rodne ravnopravnosti širom svijeta.“

Komisija UN-a za položaj žena usredredila se 2004. godine na ulogu muškaraca i dječaka u postizanju rodne ravnopravnosti i pozvala stručnjake da detaljno razmotre temu, koja je dovela do artikulacije svih dogovorenih zaključaka, a posebne preporuke izdao je Generalni sekretar U

zaključcima, Komisija za položaj žena je prepoznala višestruku korist od rodne ravnopravnosti, kao i negativne uticaje nastale zbog nejednakosti muškaraca i žena.

„Muškarci i dječaci, kroz zajedničko preuzimanje odgovornosti i radeći u partnerskom odnosu sa ženama i djevojčicama jesu od ključne važnosti za postizanje ciljeva rodne ravnopravnosti, razvoja i mira.“ U zaključcima se ističe potencijal muškaraca da doprinesu promjeni uloga, odnosa i stavova, pristupa izvorima i procesu donošenja odluka, svemu što je važno za postizanje rodne jednakosti. U ovim dokumentima naglašena su ključna područja za akciju koja uključuju porodicu, radno mjesto i društvo u cjelini:

- Socijalizacija i obrazovanje dječaka i mladih muškaraca,
- Uloga muškaraca na radnom mjestu i u podjeli porodičnih obaveza,
- Promjena shvatanja o ulozi muškaraca i dječaka,
- Suzbijanje HIV/AIDS-a i
- Suzbijanje nasilja.⁹³

Također u svim Gender akcionim planovima u Bosni i Hercegovini previđaju uključivanje muškaraca u promociji ravnopravnosti spolova, odnosno značaj njihove uloge. Obzirom da su neravnopravnost spolova i diskriminacija na osnovu spola pitanja koja utiču na ostvarivanje prava i žena i muškaraca, radi efikasnog rada na otklanjanju neravnopravnosti spolova i diskriminacije na osnovu spola, neophodno je poticati veće uključivanje muškaraca kao saveznika.

Uključivanje muškaraca vodi ka unapređenju partnerskih i porodičnih veza, jača inicijative ženskog pokreta, utiče na poboljšanje zdravlja i žena i muškaraca, dječaka i djevojčica sa ciljem ubrzanja i efikasnosti svih drugih intervencija u području ravnopravnosti spolova.

3.8. MIROVNE MISIJE I ULOGA ŽENA

Mirovne misije su takođe postale mnogo komplikovanije, tako da danas imamo misije koje traju mnogo duže, a članovi mirovnih misija obavljaju veliki broj zadataka koji u velikom mjeri prevazilaze tradicionalno omogućavanje bezbjednosti i izgradnju mira. Mirovnjake, na primjer, pozivaju da pruže usluge lokalnim zajednicama, da ponovo izgrade institucije i da obezbijede

⁹³ Publikacija: *Prevazilaženje neravnopravnosti. Muškarci i rodna ravnopravnost u regionu OSCE-a*, OSCE Beč, 2011. godina, str.11-12.

slobodne izbore. Različitosti u sastavu snaga i integracija rodni pitanja tokom mirovnih operacija omogućavaju sektoru odbrane da na bolji način obavi ovakve zadatke.

Brigadni general Karl Engelbrekton, zapovjednik Nordijskog bataljona, učešće žena u mirovnim operacijama opisuje kao „ključ uspjeha“ za prevazilaženje određenih operativnih ograničenja sa kojima se suočavaju homogene snage pri zadacima kao što su pretres i ispitavanje žena. Istraživanja su pokazala da žene mirovnjaci mogu da uvećaju djelotvornost mirovne misije jer:

- Lokalno stanovništvo, muškarci i žene, smatra da su žene mirovnjaci mnogo pristupačnije i da djeluju manje zastrašujuće od muškaraca mirovnjaka.
- Prisustvo ženskog vojnog osoblja je neophodno na barikadama, aerodromima, itd. kako bi one vršile pretres žena.
- Njihova sposobnost da sarađuju sa lokalnim organizacijama žena i da prikupljaju informacije od žena iz lokalnog stanovništva omogućava prikupljanje detaljnijih i tačnijih podataka za donošenje odluka, a time i korisnijih.
- Žene mirovnjaci mogu da se, kada nijesu na dužnosti, druže sa ženama iz lokalnog stanovništva i da sa njima razgovaraju o svakodnevnom životu. Ovo je još jedan od načina na koji misija dobija dodatne korisne informacije o tome šta se dešava u zemlji domaćinu.
- Žensko vojno osoblje služi kao kontrolor nedoličnog ponašanja muškaraca vojnika.
- Žene mirovnjaci predstavljaju pozitivan uzor ženama iz lokalnog stanovništva da se priključe oružanim i bezbjednosnim snagama.
- I muškarci i žene koji su žrtve seksualnog zlostavljanja će to radije prijaviti ženama mirovnjacima.

Uključivanje žena i ostalih marginalizovanih grupa unutar društva omogućava odbrambenim snagama da bolje rješavaju kompleksne postojeće konflikte, posebno u situacijama gdje je RN postao sredstvo ratovanja i gdje su kršenje ljudskih prava i humanitarna kriza postale konstanta u konfliktu sa kojim se treba nositi.

Uvrštavanje demokratskih vrijednosti i prakse u odbrambene snage suštinski pojačava borbenu spremnost i djelotvornost vojske. HIV/AIDS, kojipredstavljaju ogroman izazov za oružane snage u mnogim državama, takođe zahtijevaju rodno osjetljiv odgovor kojim se može riješiti i promijeniti seksualno ponašanje muškaraca i žena.

Osim ovoga, osoblje sektora odbrane je lično često krivo za seksualno uznemiravanje i RN počinjeno nad svojim kolegama i civilima, na primjer:

- 2006. godine, nezavisna studija pod pokroviteljstvom Ministarstva odbrane Velike Britanije je pokazala da su više od 2/3 žena u aktivnoj službi direktno iskusile seksualno uznemiravanje.

- 2006. godine, u istraživanju koje su uradili studenti Vojnog instituta iz SAD-a, Citadele, 20% žena kadeta je izjavilo da su bile seksualno zlostavljane.
- Istraživanje iz 2000. godine, koje je sproveo Ministarstvo odbrane SAD-a, je pokazalo da je 80% ispitanika koji su u aktivnoj službi bilo izloženo uvredljivom govoru, nazvano pogrdnim imenima ili čulo neprimjerene viceve o homoseksualcima i lezbijkama, a 37% je prisustvovalo ili lično iskusilo uznemiravanje osoba homoseksualne orijentacije.

U miru, Zakon o ljudskim pravima državama nameće obavezu da eliminišu kršenje ljudskih prava počinjeno od strane odbrambenih snaga. Tokom oružanog sukoba, veliki broj sličnih obaveza mogu biti nametnute međunarodnim humanitarnim pravom.

Čak i kada se takve obaveze ostave po strani, jasno je da eliminisanje kršenja ljudskih prava pomaže stvaranju djelotvornijih oružanih snaga u koje postoji veće povjerenje. Seksualno uznemiravanje, na primjer, podriiva instituciju putem gubitka produktivnosti, opadanja morala, odsustvovanja sa posla, češće promjene osoblja, i time sprečava integraciju žena.

Istraživanje koje je sproveo vojska SAD-a je pokazalo da postoji izražena veza između velikog broja slučajeva seksualnog uznemiravanja, niže borbene spremnosti i sredine u kojoj je vođstvo ovakvih snaga loše.⁹⁴

3.9. POLOŽAJ ŽENA U ORUŽANIM SNAGAMA BIH

Na osnovu Odluke ministrice odbrane BiH, po prvi put je provedeno anketiranje na temu „Položaj žena u MO i OS BiH“. Anketiranje je realizovano u periodu od 15.02.2019. do 14.03.2019. godine na glavnim lokacijama OS BiH: Tuzla, Banja Luka, Čapljina i Rajlovac.

Anketa je bila anonimna i dobrovoljna, a imala je za cilj da se prikupe i analiziraju podaci, kako bi se omogućio komparativni uvid u stanje rodne ravnopravnosti, odnosno ocjena stanja o trenutnom položaju žena i predlaganja mjera unapređenja položaja žena u MO i OS BiH s aspekta ravnopravnosti spolova i rodne ravnopravnosti, kako je i predviđeno Odlukom ministrice odbrane BiH od 12.02.2019. godine.

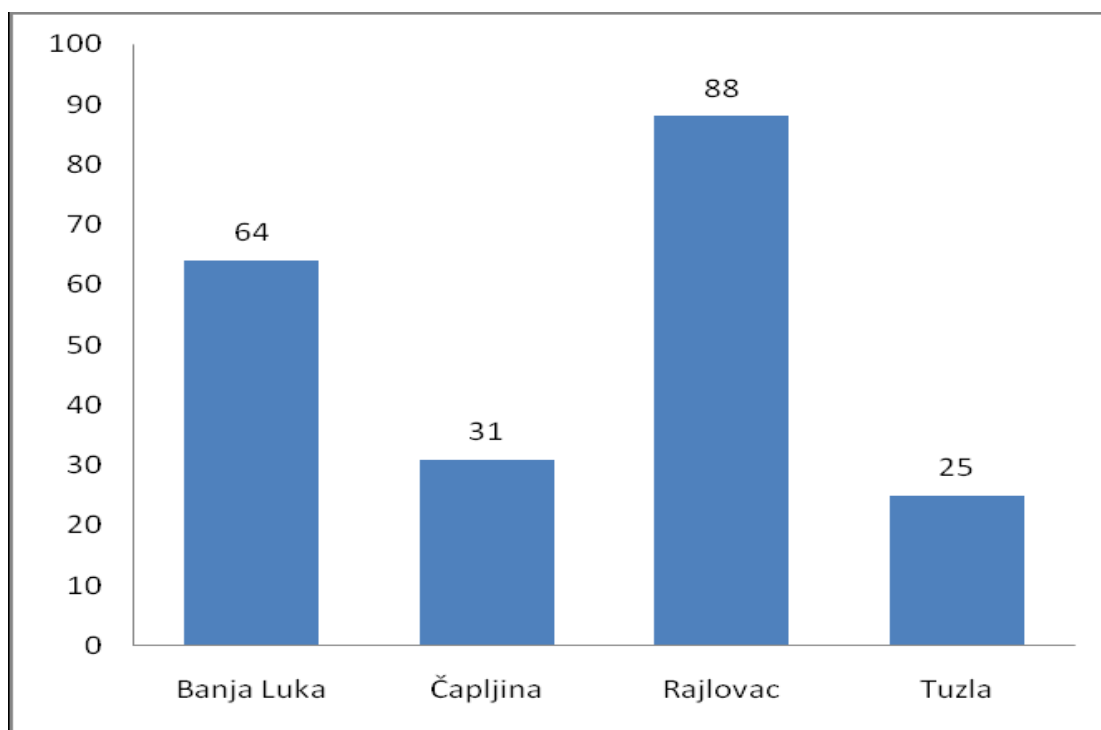
Anketa je provedena od strane Generalnog inspektorata MO BiH i Sektora za upravljanje personalom MO BiH, a u saradnji i koordinaciji sa komandantima lokacija, sistemom inspektora u OS BiH i kontakt osoba za rodna pitanja na lokacijama.

⁹⁴Hendriks S. i Haton L, Priručnik *Reforma sistema odbrane i rodna pitanja*, Ženev, DCAF, 2011. godina, str. 4.-5.

Generalni inspektorat u saradnji sa MO BiH je izvršio Analizu provedene ankete „Položaj žena u MO i OS BiH“ koju su dostavili na znanje svim lokacijama i u nastavku predstavljamo rezultate ankete.

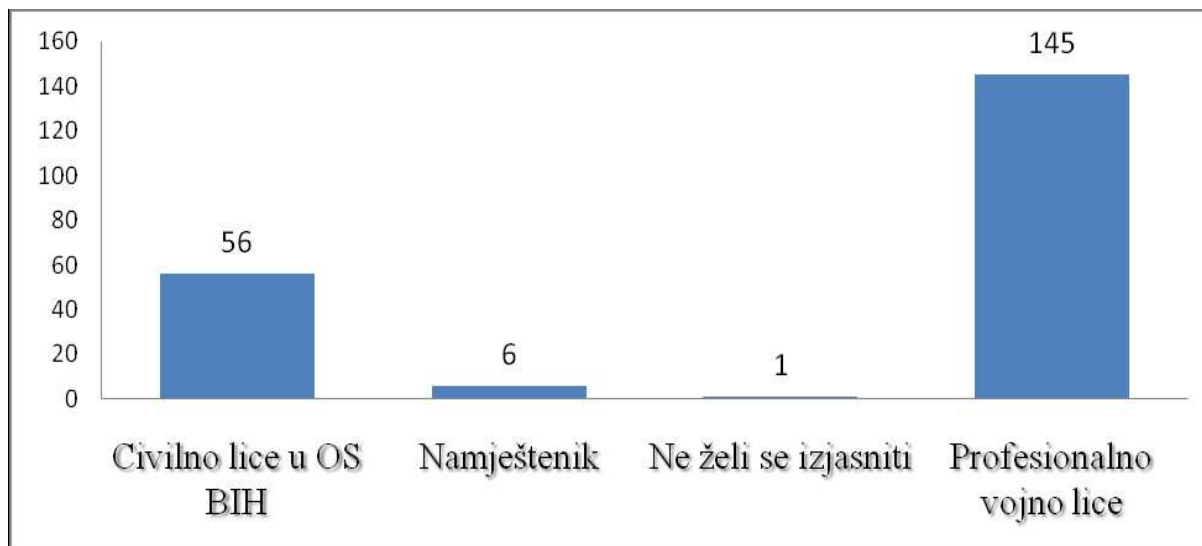
Od ukupnog broja 707 žena pripadnica OS BiH na dan anketiranja 12.02.2019. godine, anketiranje provedeno sa uzorkom od 208 lica što predstavlja 29,4% od ukupnog broja žena u OS BiH.

Prema mjestu vršenja ankete brojno stanje PVL i CL na službi u OS BiH, namještenica po lokacijama, prikazano je ovom analizom, što ukupno čini broj od 208 anketiranih pripadnica svih kategorija.

Grafik 1. Broj ispitanica po gradovima

Grafik 2 odnosi se na status svih ispitanica, razvrstano prema kategoriji iz koje je vidljivo

Grafik 2. Status svih ispitanica razvrstano prema kategorijama

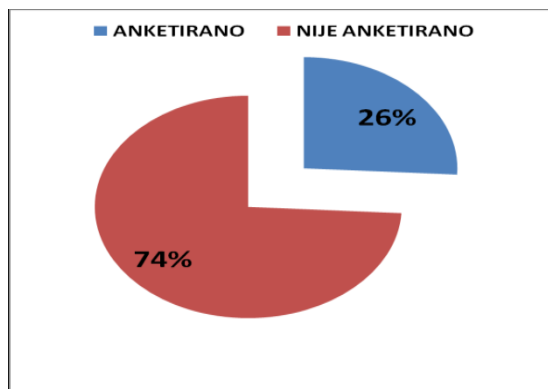
Na dan 12.02.2019. godine, dan donošenja Odluke MO BiH o provođenju aktivnosti anketiranja, ukupno brojno stanje žena u OS BiH je:

- 81 oficir,
- 126 podoficira,
- 353 vojnika i
- 147 civilnih lica.

Od ukupnog broja (208 ispitanica) 145 su se izjasnile kao PVL ili 70%, 56 su se izjasnile kao CL u OS BiH ili 27% i 6 lica se izjasnilo kao namještenici ili 3 % namještenica od ukupnog broja anketiranih.

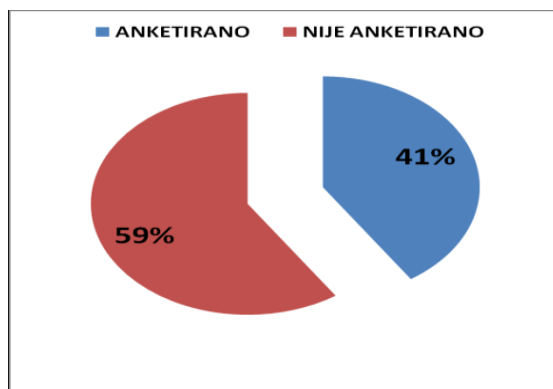
3.9.1. Analiza ukupnog brojnog stanja žena u OS BiH

PVL u OS BiH

Grafik 3. PVL u OS BiH

CL u službi OS BiH, namještenici

Grafik 4. CL u službi OS BiH

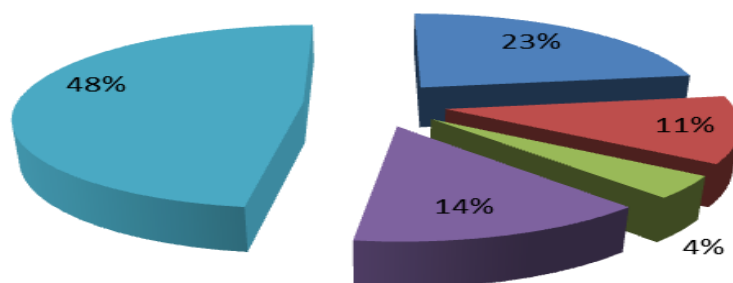
Iako je 70% ispitanica iz kategorije PVL u OS BiH u odnosu na ukupno brojno stanje žena PVL u OS BiH, uzorak ispitanica iznosi 26% od ukupnog broja žena PVL u sastavu OS BiH.

Na anketiranju je prisustvovao veći broj CL u OS BiH gdje zajedno sa namještenicima njihov postotak prisustva anketiranju iznosi 41% od ukupnog broja CL u OS BiH.

3.9.2. Analiza odgovora svih ispitanica

Odgovori o seksualnom uznemiravanju gdje se 38% ispitanica izjasnilo da je lično doživjelo neku vrstu uznemiravanja na radnom mjestu (fizičku, verbalnu ili neverbalnu), kao i 14% odgovora koji ukazuju da ima slučajeva koje su doživjele kolegice iako ispitanica lično ne, zahtjevali su detaljniju analizu prema kategoriji, lokacijama/jedinicama, po dobnoj starukturi, te prema obrazovanju ispitanica, koje u narednim analizama predstavljamo:

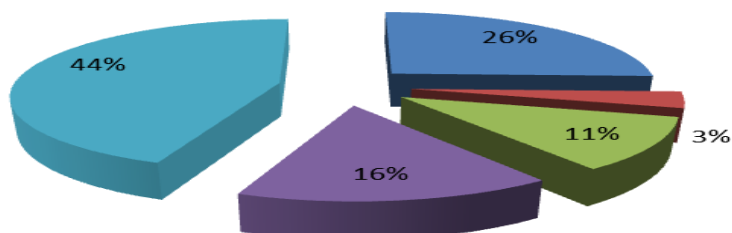
- Doživjela u fizičkom obliku
- Doživjela u verbalnom obliku
- Doživjela u neverbalnom obliku
- Ima slučajeve koje su doživjele kolegice
- Nisam bila izložena takvnom ponašanju niti su mi poznati takvi slučajevi

Grafik 5. Analiza odgovora ispitanica

3.9.3. Analiza odgovora o seksualnom uznemiravanju samo kategorije žena PVL

- Doživjela u fizičkom obliku
- Doživjela u verbalnom obliku
- Doživjela u neverbalnom obliku
- Ima slučajeve koje su doživjele kolegice
- Nisam bila izložena takvnom ponašanju niti su mi poznati takvi slučajevi

Grafik 6. Analiza odgovora o seksualnom uznemiravanju samo kategorije žena PVL

Posmatrajući odgovore o seksualnom uznemiravanju kategorije žena PVL utvrđeno je da je 40% ispitanica se izjasnilo da je lično doživjelo neku vrstu uznemiravanja na radnom mjestu (fizičku, verbalnu ili neverbalnu), kao i 16% odgovora koji ukazuju da ima slučajeve koje su doživjele kolegice iako ona lično nije doživjela.

Ovom analizom utvrđeno je da je veći broj zabilježenih odgovora o seksualnom uznemiravanju u kategoriji PVL žena, nego kod CL na službi u OS BiH ili namještenica.

3.9.4. Prijedlog mjera

Imajući u vidu nadležnosti generalnog inspektorata (GI) MO BiH definirane Zakonom o odbrani BiH (Član 54. stav (2) tačka c), tj. „davanje savjeta ministru odbrane u vezi s uklanjanjem okolnosti koji štete moralu, djelotvornosti i reputaciji Oružanih snaga“, a u cilju poduzimanja adekvatnih mjera od strane nadležnih u OJ MO i OS BiH predlažemo sljedeće mjere:

1. Nadležni komandanti sagledati uslove smještaja žena na izdvojenim lokacijama, straža/čuvarska služba, službe dežurstva i dostaviti prijedloge za adaptaciju prostorija radi stvaranja uslova za higijenu i odvojene spavaone za odmor na tim lokacijama. Rok: Izvještaj sa prijedlogom rješenja dostaviti u MO BiH do 30.05.2019. godine.
2. Sektor za nabavku i logistiku će do 01.07.2019. godine predložiti restrukturiranje budžeta i prijedlog za infrastrukturno ulaganje za najmanje 4 (četiri) lokacije. Rok za realizaciju adaptacije/izgradnje novih prostorija za higijenu i boravak žena je 31.12.2019. godine
3. Nadležni u MO i ZŠ OS BiH izvršiti analizu postojeće zakonske i podzakonske regulative u oblasti prava i obaveza žena trudnica i majki maloljetne djece te kroz ažuriranje iste, odnosno donošenje novih propisa/procedura urediti ovu oblast. Odlukom regulisati obaveze da se intenzivira rad kontakt osoba za rodna pitanja, ali i svih u lancu komandovanja kako bi se u potpunosti spriječilo narušavanje prava ovih osoba u MO i OS BiH. Rok 31.12.2019. godine.
4. Kontakt osobe za rodna pitanja i Savjetnici za etiku planirati obuku radi upoznavanja što većeg broja lica sa propisima iz oblasti rodne ravnopravnosti. Rok 31.12.2019. godine. Izvještaj o broju prisutnih na obuci 31.12.2019. godine
5. Implementirati odredbe Pravilnika kojima se predvidjelo donošenje afirmativnih mjera u skladu sa Zakonom o ravnopravnosti spolova (prijem u službu, školovanje i usavršavanje, profesionalni razvoj i upućivanje u OPM) minimalno do procenta popune žena po kategorijama u OS BiH. Nositelac: ZŠ OS BiH i Sektor za upravljanje personalom.
6. Svi u lancu komandovanja pojačati mjere nadzora i kontrole za suzbijanje nepravilnosti iz izvještaja kroz obuku, informisanje, rad sa kontakt osobama za rodnu ravnopravnost.

7. Ohrabrivati prijavljivanje svih vrsta uznemiravanja (fizičkog, verbalnog, neverbalnog) i promovirati nultu stopu tolerancije za ove vrste ponašanja u OS BiH.
8. Na web stranici MO i OS BiH formirati folder “Rodna ravnopravnost” radi dostupnosti svim zainteresiranim da se educiraju na taj način putem zvanične stranice.
9. Nastaviti saradnju sa UNDP i UK ambasade na projektu položaja žena u sistemu odbrane.
10. Sektor za nabavku i logistiku u saradnji sa ZŠ OS BiH regulisati da uniforme, posebno jedinstvene terenske uniforme, se prilagode ženama PVL po veličini i obliku, kao i veličinske brojeve čizama za žene, ali i da se riješi pitanje radne uniforme za CL na službi u OS BiH.
11. Voditi računa o sastavu jedinice sa aspekta rodne ravnopravnosti prilikom boravka PVL i CL u OS BiH na izdvojenim objektima, kao i pripremi sastava za unutrašnju i stražarsku službu.
12. Dostaviti analizu komandama i jedinicama na znanje, dalju upotrebu i postupanje. Odlukom MO BiH regulisati zadatke i nositelje sa rokovima izvršenja mjera, a u cilju otklanjanja nedostataka iz rezultata provedene ankete i prijedloga mjera koje dostavljamo.
13. Rezultati ankete treba da posluže svim relevantnim u MO i OS BiH kako bi obratili pažnju na oblasti iz svoje nadležnosti, poduzeli konkretne korake, u kratkoročnom i dugoročnom planu i poboljšali one oblasti koje su identificirane ovom analizom.⁹⁵

3.10. ZAVRŠNI IZVJEŠTAJ O PROVEDBI AKCIONOG PLANA ZA IMPLEMENTACIJU UN REZOLUCIJE 1325

Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine je izradila Završni izvještaj o provedbi Akcionog plana za implementaciju UN Rezolucije 1325 „Žene, mir i sigurnost“ u Bosni i Hercegovini (AP UNSCR 1325) za period 2014-2017. godine. U nastavku je sažetak Izvještaja u skladu sa strateškim i srednjoročnim ciljevima AP UNSCR 1325 u BiH, koji su predstavljeni u tabeli ispod:

⁹⁵ Analiza ankete „ Položaj žena u MO i OS BiH“

STRATEŠKI CILJ 1	STRATEŠKI CILJ 2	STRATEŠKI CILJ 3
Povećano učešće žena na mjestima donošenja odluka, u vojsci, policiji i mirovnim misijama	Povećan stepen humane sigurnosti	Unaprijeđeni uslovi i pristup provedbi AP UNSCR 1325
SREDNJOROČNI CILJEVI		
1.1 Ključni zakoni i politike omogućavaju povećanje učešća žena na mjestima donošenja odluka, u policiji, vojsci i mirovnim misijama	2.1 Smanjena stopa trgovine osobama u BiH	3.1 Unaprijeđeni mehanizmi i instrumenti za provedbu AP UNSCR 1325
1.2 Žene posjeduju kapacitete za učešće u donošenju odluka, u vojnim i policijskim snagama i mirovnim misijama	2.2 Poboljšana podrška i pomoć ženama i djevojčicama žrtvama seksualnog nasilja tokom i nakon rata	3.2 Poboljšana saradnja sa drugim akterima
1.3 Razvijena svijest o važnosti učešća žena u donošenju odluka i postizanju mira i sigurnosti	2.3 Smanjena opasnost od mina u BiH	

Tabela 1. Strateški ciljevi⁹⁶

- Postignut je napredak u sistemskom pristupu uvođenju principa ravnopravnosti spolova u rad nadležnih institucija sektora odbrane i sigurnosti, a u cilju **povećanja učešća žena u vojsci, policiji, mirovnim misijama, uključujući i mjesta donošenja odluka**. Pojedine institucijesu usvojile mjere za postizanje ravnopravnosti spolova u skladu sa članom 24. Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH (ZoRS) koji propisuje obaveze institucija na svim nivoima vlasti. Članovi Koordinacionog odbora (KO) za praćenje AP UNSCR 1325 su glavni inicijatori promjena unutar institucija koje predstavljaju. Međutim, ovaj proces još uvijek nije ujednačen u svim institucijama.
- **Proširena je mreža imenovanih kontakt osoba** za pitanja ravnopravnosti spolova u svim institucijama sektora odbrane i sigurnosti. Kontakt osobe uspostavljene su u svim jedinicama oružanih snaga, svim sektorima Ministarstva sigurnosti i agencijama za provođenje zakona u BiH, te BH kontingetima mirovnih misija.
- Došlo je do **značajnog porasta broja akata (za oko tri puta) koje institucije sektora sigurnosti redovno dostavljaju na mišljenje ARS BiH, MLJPIBiH** pri čemu su uvrštene sve sugestije za usklađivanje sa ZoRS.

⁹⁶ Završni izvještaj o provedbi akcionog plana za implementaciju UN Rezolucije 1325 „Žene, mir i sigurnost“ u Bosni i Hercegovini 2014-2017, Vijeće Ministara, 2018. godina, str. 4.

- **Obuke o ravnopravnosti spolova** su uključene u redovne programe obuka u sektorima odbrane i sigurnosti, što doprinosi jačanju kapaciteta nadležnih institucija. Potrebno je da institucije ulože više napora na unapređenju uslova za veće učešće žena u obukama za stručno usavršavanje.
- Zahvaljujući uvedenim afirmativnim mjerama i promotivnim aktivnostima **povećana je zainteresovanost žena za vojni i policijski poziv i značajno povećan broj žena upućenih u mirovne misije**. Na primjer, postotak učešća žena u mirovnim misijama trenutno iznosi 30% i povećan je za 6% u odnosu na 2014. godinu, te za oko 14% u odnosu na 2010. godinu.
- **Baze podataka nadležnih institucija su unaprijeđene**, na način da su proširene statističke evidencije razvrstane po spolu, kako bi se mogli generisati, analizirati i pratiti podaci o stanju ravnopravnosti spolova u različitim segmentima rada institucija (politike zapošljavanja, zastupljenost o komisijama i odborima, radnim grupama, i drugim tijelima).
- **Uvođenje koncepta ljudske sigurnosti** iz perspektive ravnopravnosti spolova, kao strateškog cilja AP UNSCR 1325, otvorilo je mogućnost za **djelovanje u uslovima aktuelnih sigurnosnih prijetnji i izazova** kao što su prirodne katastrofe (pomoć ženama i djevojčicama u najugroženijim područjima nakon poplava u BiH), izbjeglička kriza (pomoć izbjeglicama iz Sirije u Srbiji), upotreba malog i srednjeg naoružanja u kontekstu rodno zasnovanog nasilja, te nasilni ekstremizam i terorizam (planiranje preventivnih intervencija).
- Pokrenute su inicijative na implementaciji UNSCR 1325 na lokalnom nivou. **Usvojeno je pet (5) lokalnih akcionih planova** u saradnji sa nevladinim i međunarodnim organizacijama, te pokrenute aktivnosti na izradi planova u još tri lokalne zajednice.
- Kontinuirana **regionalna saradnja**, razmjena dobrih praksi, stručnih i finansijskih resursa se ostvaruje između zainteresiranih predstavnika zakonodavne, izvršne vlasti i neovisnih tijela u BiH i zemljama regije. Ova saradnja rezultirala je konkretnim akcijama, kao što usvajanje Lokalnog akcionog plana za provedbu UNSCR 1325 u Gradu Nišu (Srbija), koji je u potpunosti izrađen po uzoru na metodologiju izrade lokalnih akcionih planova u BiH.
- Ostvarena je **saradnja i na širem međunarodnom nivou** i promovirane dobre prakse BiH. Na Akademiji nacionalnih akcionih planova (NAP akademiji) održanoj u Vašingtonu, na Univerzitetu Georgetown (2014), te NAP akademiji u Beču (2016), na kojima je učestvovalo preko 20 zemalja iz cijelog svijeta, Bosna i Hercegovina je istaknuta kao primjer dobre prakse u kreiranju i provedbi AP UNSCR 1325. Kao rezultat toga ARS BiH, MLJPI BiH je 2016. i 2017. godine na poziv vlada zemalja Finske, Moldavije i Albanije direktno učestvovala u izradi nacionalnih akcionih planova ovih zemalja, koji slijede strukturu Akcionog plana u BiH. U procesu međunarodne saradnje, razmjene i promocije praksi BiH, značajnu ulogu je imao i Koordinacioni odbor za praćenje AP UNSCR 1325, te značajnu podršku pružio Institut za inkluzivnu sigurnost u Vašingtonu.

- Provedba AP UNSCR u BiH je velikim dijelom finansirana iz sredstava **FIGAP Programa**⁹⁷, što je značajno doprinijelo postizanju rezultata, imajući u vidu nedostatak sredstava iz redovnih budžeta institucija. Od ukupno oko 1,5 miliona KM dodijeljenih grantova nevladinim organizacijama u okviru FIGAP programa, trećina sredstava bila je usmjerena na projekte koji su direktno ili indirektno bili usmjereni na provedbu UNSCR 1325.
- Gender institucionalni mehanizmi, Agencija za ravnopravnost spolova BiH, Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH (ARS BiH, MLJPI BiH), Gender centar Federacije BiH (GCFBIH) i Gender centar Republike Srpske (GCRS), **su pružali redovni stručnu podršku nadležnim institucijama** u procesu uvođenja principa ravnopravnosti spolova i provedbe AP. Međutim, tokom 2017. godine Gender centar RS je, Rješenjem Vlade RS, istupio iz članstva u Koordinacionom odboru za praćenje AP UNSCR 1325, bez dodatnih obrazloženja.

Provođenje sveobuhvatnih strateških mjera kroz AP UNSCR 1325 dovelo je do kreiranja povoljnijeg okruženja za povećanje **učesća žena u policijskim i vojnim snagama**, iako je to povećanje i dalje najuočljivije na nižim pozicijama i činovima. Podaci o **učesću žena na rukovodećim pozicijama u sektorima odbrane i sigurnosti** pokazuju da postoji trend povećanja. Na primjer, u MO BiH je žena na poziciji ministricе, a tri žene su postavljene na mjesta šefica odsjeka. Trenutno je 22% žena na rukovodećim pozicijama. Međutim, u OS BiH, procenat učesća žena na rukovodećim pozicijama je i dalje veoma nizak (2,5%).

Omjeri žena i muškaraca zaposlenih u MO BiH i OS BiH pokazuju, također, trend veoma blagog povećanja u korist žena. U MO BiH zaposleno je 38% žena (2% povećanje u odnosu na 2013. godinu), a u OS BiH zastupljeno je 6,8% žena (1,8% povećanje u odnosu na 2010. godinu i samo 0,2% u odnosu na 2013. godinu), dok je 24% žena civilnih lica i 5,5% žena vojnih lica (1% u odnosu na 2013. godinu).

Povećana je zainteresiranost osoba ženskog spola za prijem u OS BiH što ilustruje podatak⁹⁸ da su se 2008. godine na oglas prijavile samo 23, a na oglas 2014. godine čak 595 kandidatkinja. To je rezultat kontinuiranog rada MO i OS BiH na promociji vojnog poziva za žene. To doprinosi uspješnijem provođenju **preporuke MO BiH je da se prilikom prijema kandidata u OS BiH, od ukupnog broja primljenih kandidata primi 10% žena**, s tim da se prednost daje najuspješnijim kandidatima i kandidatkinjama u skladu sa listom uspješnosti.

⁹⁷FIGAP Program-Finansijski mehanizam za podršku implementaciji GAP BiH, uspostavljen je Sporazumom o zajedničkom finansiranju, između Vijeća ministara BiH i grupe donatora (razvojne agencije Švedske, Austrije i Švajcarske) koji je potpisan krajem 2009. godine i trajao je, sa produžecima, do kraja 2016. godine.

⁹⁸Podaci Ministarstva odbrane BiH

Od ukupno 2.693 prijavljenih kandidata u 2014. godini, bila je 241 kandidatkinja (nešto više od 10%). Na javni konkurs za prijem oficira u OS BiH od ukupno prijavljenih 369 kandidata bilo je 76 žena (nešto više od 20%). Prema podacima iz 2016. godine na javni oglas za prijem vojnika od ukupnog broja prijavljenih bilo je 9.9 % žena. Od ukupnog broja prijavljenih na konkurs za prijem oficira prijavilo se 20,59% žena, a na interni oglas za podoficire 18,75 % žena. Vojne akademije upisalo je jedanaest osoba ženskog spola ili 14 % od ukupnog broja upisanih.⁹⁹

Norme za testove provjere fizičke spremnosti za prijem u vojnu službu u OS BiH uvažavaju različite biološke karakteristike osoba muškog i ženskog spola. Testiranja se obavljaju na način da se osigura primarna uloga pripadnika OS: učešće u operacijama kolektivne sigurnosti, u operacijama za podršku miru i samoodbrani, te pružanje vojne odbrane BiH i njenim državljanima, ali se izbjegava mogućnost diskriminacije na osnovu spola u slučaju da testovi ne uvažavaju biološke razlike između osoba muškog i ženskog spola.

U MO BiH je, također, **došlo do značajnijeg povećanja broja žena u ukupnom broju upućenih u mirovne misije**. Od 2013. godine procenat učešća žena od 3.5% je povećan na 6.7%. Kontinuiranom povećanju broja žena upućenih u mirovne misije doprinose i redovne petodnevne obuke na temu „Rodna pitanja u operacijama podrške miru“ koje su uvrštene u nastavne planove i programe Centra za obuku za operacije podrške miru, OS BiH-PSOTC.

Povećanje učešća žena u sektorima odbrane i sigurnosti, uključujući i učešće u donošenju odluka je dugoročan proces. Zbog specifičnosti ovih sektora u kojima tradicionalno dominantniju ulogu i zastupljenost imaju muškarci, nije moguće očekivati brz napredak. Potrebno kontinuirano raditi na osiguranju preduslova kako bi se ostvarila ravnopravna zastupljenost u skladu sa Zakonom o ravnopravnosti spolova BiH.¹⁰⁰

3.11. USKLAĐIVANJE ZAKONA I POLITIKA SA ZAKONOM O RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA U BIH

Tokom provedbe drugog Akcionog plana većina nadležnih institucija je usvojila princip da se svi zakoni, podzakonski akti, strategije, politike i programi, iz njihove nadležnosti, usklađuju sa domaćim i međunarodnim standardima za ravnopravnost spolova.

Ova praksa nije ujednačena; dok se u nekim institucijama više radilo na usklađivanju podzakonskih akata, pravilnika, odluka kao i internih pravila i procedura, u drugim je uvedna

⁹⁹ Ibidem, str. 9.

¹⁰⁰ Ibidem, str.11.-12.

redovna praksa dostavljanja zakona i politika na mišljenje ARS BiH/MLJPI i entitetskim gender centrima, a prije upućivanja Vijeću ministara BiH, odnosno entitetskim vladama.

Uvođenjem odredbi o poštivanju ravnopravnosti spolova i zabrane rodno zasnovane diskriminacije u podzakonske akte (npr. pravilnici MO BiH o prijemu u vojnu službu; o profesionalnom razvoju i upravljanju karijerom; o nošenju uniforme, Odluka direktora SIPAe o prijemu novih izvršilaca, Pravilnik o postupku izbora i zapošljavanja kandidata za polaznike osnovne policijske obuke prvog i drugog nivoa u Direkciji za koordinaciju u policijskih tijela), ostvaruju se preduslovi za sistemsku i održivu primjenu standarda ravnopravnosti spolova u djelokrugu rada institucija sektora odbrane i sigurnosti.

Broj akata koji se dostavljaju na mišljenje ARS BiH, MLJPI BiH i entitetskim gender centrima, kako je propisano članom 24. ZoRS-a, se povećao oko tri puta u posljednje tri godine. Poseban napredak je postignut u MS BiH, koje redovno traži mišljenje o usaglašenosti sa ZoRS na nacrtu zakona i drugih propisa, strategija, akcionih planova i programa iz svoje nadležnosti.

Napredak u oblasti usklađivanja zakonodavstva postignut je zahvaljujući ojačanim kapacitetima za usklađivanje zakona i internih propisa sa ZoRS BiH nadležnim institucijama, koji su rezultat provedenih edukacijazaoosobe koje rade na izradi pravnih propisa. Nakon obuke o usklađivanju zakonodavstva koju je ARS BiH organizovala uz podršku UN Women uslijedila je i pilot inicijativa u vidu učenja kroz rad na usklađivanja nacrta Pravilnika o prijemu u vojnu službu.

Iako je postignut napredak u usklađivanju propisa i politika sa ZoRS BiH, sistem praćenja efekata primjene uvedenih odredbi unutar pojedinih institucija još uvijek nije sistemski uspostavljen. Potrebno je raditi na uspostavljanju jedinstvenog sistema praćenja koji će primjenjivati sve institucije, kao dio sveukupnog procesa uvođenja, primjene i nadzora nad primjenom principa ravnopravnosti spolova.

3.12. JAČANJE KAPACITETA ŽENA ZA UČEŠĆE U VOJNIM POLICIJSKIM SNAGAMA I MIROVNIM MISIJAMA, UKLJUČUJUĆI I DONOŠENJE ODLUKA

Strukturalne prepreke za veće učešće žena u donošenju odluka na svim nivoima organizacije vlasti u BiH, te učešće u sektorima odbrane i sigurnosti su dugotrajnog karaktera jer postoje stereotipi i predrasude u razumijevanju rodni uloga u ovim oblastima u kojima dominiraju muškarci.

Njihovo uklanjanje zahtijeva strpljiv, sistemski i multidisciplinarn pristup. Međutim, prepoznate su i određene konkretne prepreke za veće učešće žena u sektorima odbrane i sigurnosti, poput

prepreka za učešće na edukacijama, na čijem ukljanjanju se intenzivno radilo kroz različite inicijative koje su institucije pokretale u okviru svog djelokruga rada.

Budući da je jačanje kapaciteta žena od ključne važnosti za povećanje njihove zastupljenosti, pogotovo u oblastima u kojima dominiraju muškarci, kao što je odbrana i sigurnost, pojedine institucije su, u većoj ili manjoj mjeri, nastojale osigurati uslove za stručno usavršavanje žena. Žene su učestvovala u različitim obukama i kursevima, ali je i dalje omjer muškaraca na stručno-specijalističkim obukama namijenjenim profesionalnom usavršavanju u policijskim i vojnim snagama, mnogo veći.

- Prema podacima MO BiH, procenat učešća žena na obukama u BiH i inostranstvu za pripadnike/ce OS BiH je veoma nizak (oko 6%) i ima čak trend smanjenja. Kao jedan od razloga navedeni su i zahtjevi organizatora, koji učešće na obukama uslovljavaju određenim predispozicijama (čin, nivo znanja stranog jezika, rod službe i dr.) koje nisu prilagođene statusu i pozicijama žena. MO BiH nastoji bar djelimično otkloniti ove barijere, tako što upućuje veći broj žena na kurseve za učenje engleskog jezika, kao jedne od identificiranih prepreka.
- Posebnu prepreku pri upućivanju u mirovne misije predstavlja nepoznavanje engleskog jezika. MS BiH redovno, kroz pismenu i usmenu korespondenciju, ukazuje agencijama za provođenje zakona u BiH na potrebu sistemskog pristupa osposobljavanju žena, kako kroz omogućavanje učenja stranih jezika, tako i kroz sticanje drugih znanja i vještina potrebnih za izvršavanje određenih poslova i zadataka.
- U procesu selekcije kandidata za predmisionu obuku za sudjelovanje u mirovnim misijama MS BiH koristi afirmativnu mjeru, tj. daje prednost policijskim službenicama koje su uspješno položile test engleskog jezika i računara i tako ispunile uslove da sudjeluju na obuci koja je preduslov za upućivanje u mirovnu misiju. O uravnoteženoj spolnoj zastupljenosti se vodi računa i pri izboru instruktora koji izvode predmisionu obuku kao i druge obuke koje se realiziraju u suradnji sa MO BiH u Centru za obuku za operacije podrške miru (PSOTC), Butmir.
- U okviru saradnje s Odjelom za odbrambenu saradnju Britanskog veleposlanstva u BiH, službenici MO BiH i MS BiH su bili uključeni u programe na engleskom jeziku koji se odnose na stjecanje različitih vještina, poput prezentacijskih, vođenja sastanka, pregovora i sl. Na ovim obukama sudjeluje ravnomjeren broj muškaraca i žena.
- Podaci ostalih institucija i agencija za provođenje zakona pokazuju nedovoljno učešće žena na različitim obukama. Npr. u Federalnom MUP-u taj procenat iznosi oko 6%.
- U Direkciji za koordinaciju policijskih tijela BiH (DKPT), i pored učešća na različitim obukama, policijske službenice ne ispunjavaju zakonski propisane uslove za rukovodeće pozicije predviđene za policijske službenice/ce.

Imajući u vidu navedene prepreke, potrebno je ulagati više napora kako bi se uslovi za učešće na obukama za stručno usavršavanje u policijskim i vojnim strukturama, kao i uslovi za učešće na pozicijama donošenja odluka, prilagođavali statusu i potrebama obaspola, te omogućili usklađivanje profesionalnog i porodičnog života.

Umrežavanje žena u sektorima odbrane i sigurnosti doprinosi lakšem, zajedničkom djelovanju u promociji rodne ravnopravnosti i zaštiti prava žena u nadležnim institucijama i agencijama. Za sada takva mreža postoji u okviru policijskih struktura, a postoji zainteresovanost da se sličan vid umrežavanja pokrene i u okviru oružanih snaga.

„**Mreža žena MUP RS-RS WPON**“ je prvo registrovano udruženje ovog tipa u regionu.

„**Mreža žena policajaca BiH/FBiH**“ uključuje predstavnice svih policijskih agencija u BiH, FMUP-a, FUP-a i kantonalnih ministarstava unutrašnjih poslova. Ove mreže organiziraju žene u policijskim snagama i osiguravaju platformu za osnaživanje i uzajamnu podršku. One provode projekte i aktivnosti usmjerene na promovisanje i primjenu načela rodne ravnopravnosti pri prijemu žena u policiju, kao i na pitanja obrazovanja, obuka, razvoja karijere i promocije rezultata pripadnica mreža.

3.13. PODIZANJE SVIJEŠTI O VAŽNOSTI RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA, TE UČEŠĆA ŽENA U DONOŠENJU ODLUKA I POSTIZANJU MIRA I SIGURNOSTI

Tokom realizacije AP UNSCR 1325 u BiH provedene su brojne edukativne i promotivne aktivnosti u cilju podizanja svijesti stručne i šire javnosti o važnosti pitanja ravnopravnosti spolova, većeg učešća žena u donošenju odluka u postizanju mira i sigurnosti, te važnosti UN Rezolucije 1325 i svih pratećih rezolucija.

Promocija i obuke o ravnopravnosti spolova za uposlenike/ce institucija sektora odbrane i sigurnosti, koje su zastupljene u KO, održane su u okviru različitih inicijativa i projekata ARS BiH, MLJPI, međunarodnih i nevladinih organizacija.

One su značajno doprinijele povećanju znanja, ali je važno istaći da je pristup jačanju kapaciteta u prethodne tri godine značajno unaprijeđen. Obuke se sve više planiraju u skladu sa potrebama pojedinih sektora/organizacionih jedinica institucija i uvrštavaju se u redovne planove i programe obuka u institucijama i agencijama.

- **Proširena je mreža kontakt osoba za rodna pitanja**, koje su imenovane u MO BiH, komandama i jedinicama OS BiH, te u svim sektorima MS BiH i agencijama za provođenje zakona u BiH. Kontinuirano se ulažu naponi na vrednovanju pozicija kontakt osoba uz

redovne poslove koje obavljaju, te jačanju njihovih kapaciteta za obavljanje zadataka na promociji i primjeni principa ravnopravnosti spolova, definisanih u **standardnim operativnim procedurama (SOP) za kontakt osobe.**

- Izmjenama i dopunama SOP-a (standardnih operativnih procedura) za kontakt osobe predviđeno je da kontakt osobe u fazi izrade Planova obuke u saradnji sa trenerima za rodnu ravnopravnost planiraju teme iz oblasti rodne ravnopravnosti i iste predlažu za uvrštavanje u Planove obuke MO i OS BiH. Također, predviđena je i mogućnost izvođenja dodatnih obuka u skladu sa iskazanim potrebama.
- Organizovane su osnovne i napredne obuke za kontakt osobe u sektorima odbrane i sigurnosti na različite teme vezane za provedbu UN Rezolucije 1325, te obučeni treneri za rodnu ravnopravnost. U okviru različitih projekta obučeno je 14 trenera za rodnu ravnopravnost u MO i OS BiH. MS BiH je u saradnji sa PSOTC organizovalo seminar „Obučiti trenera“ za kontakt osobe iz sektora sigurnosti i odbrane (oko 50 osoba).
- Treneri u MO i OS BiH izvode obuke i praktično primjenjuju **Priručnik za izvođenje obuke**, koji je izrađen u okviru regionalnog projekta „Podrška integraciji načela rodne ravnopravnosti u reformu sektora sigurnosti na zapadnom Balkanu“ uz podršku UNDP/SEESAC. Priručnik je izrađen s ciljem jedinstvenog i sistemskog pristupa edukaciji iz oblasti rodne ravnopravnosti. To podrazumijeva dalje prenošenje naučenih znanja i vještina od strane trenera i širenje mreže trenera, te iniciranje i predlaganje novih tema u skladu sa iskazanim potrebama.
- MS BiH, uz podršku OSCE-a, ulaže napore na jačanju kapaciteta kontakt osoba kako bi bile osposobljene za davanje praktičnih savjeta o uključivanju, praćenju i izvještavanju o primjeni principa ravnopravnosti spolova u pojedinim sektorima MS i agencijama za provođenje zakona. Teme o ravnopravnosti spolova su uvrštene u nastavne planove i programe PSOTC-Centra za obuku, Ministarstva odbrane i Oružanih snaga BiH, redovno se provode. Ministarstvo sigurnosti BiH učestvuje u izvođenju **petodnevne obuke PSOTC-a „Rodna pitanja u operacijama podrške miru“**. U ovu obuku je uključen i modul „Prevenција seksualnog nasilja u oružanom sukobu“. Obuka se kontinuirano održava jedanput godišnje sa ciljem pripreme policijskih i vojnih oficira iz zemalja Zapadnog Balkana koji se upućuju u operacije podrške miru, što pojačava regionalnu komponentu AP UNSCR 1325 BiH.
- Oficirski i podoficirski kursevi o mirovnim operacijama u okviru nastavnih planova i programa MO BiH i OS BiH uključuju teme iz oblasti rodne ravnopravnosti, odnosno gender-modul u trajanju od 1-3 sata koji uključuje teoretsko predavanje i kratku praktičnu vježbu/diskusiju. Također, u toku izvođenja osnovne vojne obuke kandidata za prijem u PVS (vojničke, podoficirske i oficirske) izvode se obuke iz oblasti rodne ravnopravnosti.

- Pored redovnih, održane su i brojne povremene obuke uz podršku međunarodnih organizacija, te u okviru projekata koji su realizovani u BiH i regiji. Na primjer, održani su specijalistički kursevi za pripadnice OS BiH u činu oficira, u Velikoj Britaniji i Švajcarskoj u okviru regionalnog projekta “Jačanje regionalne saradnje u oblasti uvođenja rodne perspektive u reformu sektora sigurnosti na Zapadnom Balkanu,, podržanog od strane UNDP-a. U saradnji sa Kancelarijom za odbrambenu saradnju Ambasade SAD održan je trodnevni seminar pod nazivom „Jednake mogućnosti i Program prevencije seksualnog nasilja u sistemu odbrane“.
- Agencija za ravnopravnost spolova BiH je u saradnji sa Misijom OSCE-a u BiH i UN Women organizovala niz radionica o primjeni UN Rezolucije 1325 za kontakt osobe za rodna pitanja iz OS BiH i sigurnosnih/policijskih struktura. U skladu sa potrebama održane su i druge specifične obuke za uposlenike/ce u odgovarajućim sektorima institucija odbrane i sigurnosti u cilju povećanja praktičnih znanja o usklađivanju zakonodavstva sa ZoRS, te uvođenju rodno odgovornog budžetiranja.
- Redovne i povremene obuke doprinose kontinuiranom podizanju svijesti i razumjevanja o važnosti uključivanja i primjene standarda ravnopravnosti spolova u sektorima odbrane i sigurnosti.
- Pored toga jačaju se i koriste stručni kapaciteti unutar institucija za izvođenje obuka i dalje prenošenje stečenih znanja i vještina.

Tokom provedbe AP UNSCR 1325, ARS BiH, MLJPI, nadležne institucije, nevladine i međunarodne organizacije promovisale su teme vezane za UNSCR 1325 „Žene, mir i sigurnost“ ili kroz ciljane **promotivne aktivnosti, događaje i materijale**, ili kroz uključivanje ovih tema u druge promotivne akcije. Kampanje su bile fokusirane na afirmaciju i promociju vojnog poziva, promociju učešća žena u policiji, vojsci i mirovnim misijama, te uloge i uticaja žena u političkom i javnom odlučivanju, pogotovo u kontekstu opštih i lokalnih izbora koji su održani u izvještajnom periodu. Među najvažnijim promotivnim aktivnostima su:

- MO BiH i OS BiH redovno organizuju dane otvorenih vrata u, u čijem planiranju i realizaciji učestvuju i žene iz OS, tokom kojih se promoviše uloga i učešće žena u vojsci. Također, tokom obilježavanja 15 godina učešća OS BiH u međunarodnim mirovnim misijama promovisano je učešće 34 žene u mirovnim misijama.
- Uz podršku međunarodnih partnera, MO BiH je izradilo Akcioni plan kampanje za afirmaciju i promociju vojnog poziva koja je fokusirana na odnose sa javnošću, medije, akademsku zajednicu u BiH i sve institucije koje mogu biti relevantne kada je u pitanju prijem u OS BiH (srednje škole, univerziteti u BiH i zavodi za zapošljavanje). Prilikom posljednje objave konkursa za prijem oficira u OS BiH, u septembru 2017. godine i prateće kampanje za prijem mladih ljudi u OS BiH, koja se provodi već 5 godina, posebna pažnja

posvećena je promociji učešća žena i ohrabrivanju djevojaka da se prijave. To je uključivalo brojne promotivne i medijske sadržaje i materijale (video snimke, bilborde, postere) prezentovane putem svih sredstava javnog informisanja.

- U realizaciji promotivnih aktivnosti i događaja važno je istaći aktivno učešće i podršku ministrice odbrane i ministrice za ljudska prava i izbjeglice BiH. Podrška i opredjeljenost rukovodećeg kadra i u drugim institucijama (MS BiH, Federalni MUP) je od ključnog značaja za promovisanje važnosti učešća u sektorima odbrane i sigurnosti, uključujući i učešće u donošenju odluka.
- U okviru globalne kampanje „HeForShe“, povodom Međunarodnog dana žena, 2016. godine (podržane od strane UN Women i EUFOR-a) predstavljen je video u kojem ministrica odbrane i pripadnici/ce OS BiH govore o posvećenosti MO BiH i OS BiH rodnoj ravnopravnosti, i ispunjavanju obaveza iz AP UNSCR 1325, naglašavajući važnost ove rezolucije koja nalaže da je učešće i liderstvo i žena i muškaraca u Oružanim snagama neophodno za zaštitu stanovništva i društva u cjelini. Ovu sveobuhvatnu kampanju koja poziva na aktivnu diskusiju o rodnoj ravnopravnosti podržala je i ministrica za ljudska prava i izbjeglice BiH.

3.13. RODNA RAVNOPRAVNOST U USLOVIMA PRIRODNIH KATASTROFA (POPLAVE U BIH)

Povećanje stepena ljudske sigurnosti, kao jedan od strateških ciljeva AP UNSCR 1325, otvorio je mogućnost da se sagledaju različiti aspekti svakodnevne sigurnosti građana i građanki u BiH, odnosno sigurnosnih prijetnji sa kojima se svakodnevno suočavaju, uključujući i nepredviđene situacije i pojave, kao što su prirodne katastrofe.

U maju 2014. godine Bosnu i Hercegovinu su zadesile poplave koje su pruzrokovale velike štete u pojedinim dijelovima države. Gender institucionalni mehanizmi u BiH su odmah reagovali na način da ukažu na složene i različite posljedice poplava na muškarce i žene, dječake i djevojčice, te da se gender aspekt uzme u obzir prilikom planiranja i sprovođenja intervencija sprečavanja i otklanjanja posljedica katastrofa.

Zbog vanredne situacije, ARS BiH, MLJPI BiH je uspjela iz sredstava FIGAP programa izvojiti 30.000 KM za pomoć ženama, djeci i starim osobama u opštinama u BiH koje su najviše ugrožene poplavama: Doboju, Maglaju i Orašju. Pomoć se sastojala u nabavci najvažnijih potrebitina u skladu sa procjenom potreba (liijekovi, pelene, odjeća, hrana, higijenske potrebitine

isl.) Ova relokacija sredstava u okviru FIGAP programa odobrena je zahvaljujući adekvatnim obrazloženjima koja su imala uporište u strateškom cilju 2. AP UNSCR 1325.¹⁰¹

Vanredne, ali blagovremene intervencije, uslijed poplava koje su zadesile BiH, 2014. godine, predstavljaju primjer dobre prakse pravovremenog djelovanja na uključivanju rodne perspektive u akcije uklanjanja posljedica od poplava. To je inovativan primjer ovog tipa intervencija u regionu. Međutim, može se zaključiti da je u nedostatku regulatornog okvira i manjku ekspertize u oblasti roda i upravljanja katastrofama uticaj ovih intervencija, kada su u pitanju različite potrebe žena i muškaraca, dječaka i djevojčica bio ograničen.

3.14. RODNA RAVNOPRAVNOST I UPOTREBA MALOG I LAKOG NAORUŽANJA (SALW)

Ministarstvo sigurnosti BiH sudjeluje u programu *Mentorstvo za rodnu ravnopravnost* koji provodi Centar za kontrolu malog i lakog oružja Jugoistočne i Istočne Evrope (SEESAC) sa sjedištem u Beogradu. Na formalnim i neformalnim sastancima predstavnika MS BiH i savjetnika za rodna pitanja SEESAC-a razmatra se, između ostalog, provođenje definiranih ciljeva *Strategije za kontrolu malog oružja i lakog naoružanja u Bosni i Hercegovini (2016-2020)*, kroz prizmu rodne ravnopravnosti.

Poseban naglasak se stavlja na aktivnosti u vezi sa zloupotrebom oružja u kontekstu rodno zasnovanog nasilja i različitim efektima koje upotreba malog i lakog oružja (SALW) ima po žene i muškarce. Tokom trajanja Programa mapirat će se i razmatrati promjene koje je neophodno izvršiti u zakonodavnom i strateškom okviru kako bi se unaprijedila rodna osjetljivost mjera za kontrolu SALW-a.

Ministarstvo sigurnosti je prikupilo podatke od svih nadležnih institucija i agencija, kao doprinos Bosne i Hercegovine izradi studije „*Rod i malokalibarsko oružje u Jugoistočnoj Evropi.*“

Prema ovoj studiji, muškarci čine apsolutnu većinu, kako među izvršiocima, tako i među žrtvama incidenata izvršenih vatrenim oružjem. Žene su uglavnom žrtve i veoma rijetko izvršioци. Imajući u vidu njihov mali udio među vlasnicima vatrenog oružja i izvršiocima incidenata vatrenim oružjem, žene nesrazmjerno češće nego muškarci bivaju žrtve.

Dok su muškarci češće izloženi riziku od zloupotrebe vatrenog oružja od strane poznanika ili nepoznatih lica, ženama prijeti veća opasnost u porodičnom okruženju od njihovih intimnih partnera. Smatra se da prisustvo vatrenog oružja u kući drastično povećava rizike i vjerovatnoću smrtnog ishoda u slučajevima porodičnog nasilja kao i *rodno zasnovanog ubistva (femicida)*.

¹⁰¹ *Završni izvještaj o provedbi akcionog plana za implementaciju UN Rezolucije 1325 „Žene, mir i sigurnost“ u Bosni i Hercegovini 2014-2017*, Vijeće Ministara, 2018. godina, str. 30.

Upotreba i zloupotreba malokalibarskog oružja usko su povezane sa specifičnim oblicima maskuliniteta u društvu, odnosno određenim ulogama, ponašanjima i očekivanjima koji se pripisuju muškarcima i koji podstiču rizično ponašanje. Također, iskustva nekih zemalja, kako je navedeno u Studiji, pokazuju da postoji jaka veza između uvođenja strožijih mjera kontrole malog i srednjeg naoružanja i smanjenja smrtnog ishoda u slučaju nasilja u intimnim partnerskim odnosima.¹⁰²

Također, *uvođenje afirmativnih mjera* u izvještajnom periodu dovelo je, u pojedinim institucijama, do konkretnih rezultata kada je u pitanju povećana zainteresiranost žena i veće uključivanje u oružane snage, policiju i mirovne misije, te različite nivoe odlučivanja. Primjer koji je već spomenut je afirmativna mjera koja se primjenjuje u MS BiH da se *broj potrebnih godina radnog iskustva za žene koje se prijavljuju u mirovne misije smanji sa 8 na 5 godina*, što je rezultiralo povećanjem broja žena u mirovnim misijama UN-a na 30% (povećanje za 6% u odnosu na 2014. godinu, te za oko 14% u odnosu na 2010. godinu).

MO BiH primjenjuje mjeru kojom nastoje, *prilikom svakog prijema kandidata u vojne snage, primiti 10% žena od ukupnog broja primljenih kandidata*, s tim da se prednost daje najuspješnijim kandidatima i kandidatkinjama u skladu sa listom uspjehnosti. Tome doprinosi i povećanje broja osoba ženskog spola koje se prijavljuju na oglase za prijem u OS BiH, što bi trebalo da vodi ka kontinuiranom povećanju broja žena u ukupnom broju pripadnika OS BiH.¹⁰³

3.15. UNAPREĐENJE BAZA PODATAKA RAZVRSTANIH PO SPOLU

Jedan od važnih instrumenata u cilju praćenja stanja, jačanja i promocije ravnopravnosti spolova su *rodno-osjetljive baze podataka*, što je obaveza po članu 22. Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH. Sve institucije redovno prikupljaju, evidentiraju i obrađuju osnovne statističke podatke o zastupljenosti žena i muškaraca, dok određeni broj institucija dalje unapređuje baze podataka kako bi se mogli generisati, analizirati i pratiti podaci o stanju ravnopravnosti spolova u različitim segmentima rada institucija (politike zapošljavanja, zastupljenost u komisijama i odborima, radnim grupama, edukacijama itd).

- Dostupni podaci o procentu učešća žena koje se prijavljuju i biraju na određene pozicije, uključujući i rukovodeće pozicije u sektorima odbrane i sigurnosti, kao i procentu žena zastupljenih u različitim komisijama, odborima i radnim grupama pokazuju da se postojeće baze podataka unapređuju i proširuju, tako da je već moguće pratiti trend po određenim pitanjima.

¹⁰² Ibidem, str. 33.

¹⁰³ Ibidem, str. 36-37.

- Dostupni podaci ukazuju na **trend održavanja zainteresovanosti žena za vojni poziv** kao i trend održavanja zainteresovanosti i sudjelovanja u mirovnim misijama. Kako je navedeno u prethodnom dijelu izvještaja jedna od prepreka je nepoznavanje engleskog jezika.

Primjećen je *napredak u pogledu uključivanja žena u različite komisije* i odbore u sektorima odbrane i sigurnosti. Prepreku i dalje predstavlja ukoliko žene ne ispunjavaju zakonske uslove za članstvo u komisijama vezane za činove članova/ica komisija.

Baze podataka, razvrstane po spolu, treba dalje unapređivati, pogotovo u onim institucijama u kojima se još uvijek razvrstavaju po spolu samo podaci o broju uposlenika/ca. Rodno razvrstani podaci su osnov za dalje analize stanja iz perspektive ravnopravnosti spolova, a koje obično prethode donošenju konkretnih mjera za uklanjanje uočene neravnopravnosti u pojedinim oblastima djelovanja nadležnih institucija.¹⁰⁴

3.15.1. Uvođenje rodno odgovornog budžetiranja u budžetski sistem u BiH

Uvođenje rodno odgovornog budžetiranja u budžetski sistem u BiH predstavlja važan instrument za promociju i primjenu principa ravnopravnosti spolova. Na inicijativu ARS BiH, MLJPI BiH i entitetskih gender centara, *Ministarstvo finansija i trezora BiH i entitetska ministarstva finansija su uveli komponentu ravnopravnosti spolova u instrukcije za budžetske korisnike*. Međutim, institucije sektora odbrane i sigurnosti, kao ni većina ostalih institucija u BiH, još uvijek suštinski ne primjenjuju rodno odgovorno budžetiranje, kako zbog nedostatka znanja i razvijenih kapaciteta, tako i zbog činjenice da ni programsko budžetiranje, kao nužan preduslov, nije u potpunosti zaživjelo.¹⁰⁵

- **Regionalna saradnja je kontinuirana** i ostvaruje se kroz djelovanje Regionalnog koordinacionog odbora formiranog na inicijativu ARS BiH, MLJPI BiH. Regionalni koordinacioni odbor uključuje zainteresirane predstavnike/ce zakonodavne, izvršne vlasti i neovisnih tijela u BiH i državama regiona, koji su iskazali opredijeljenost za jačanje regionalne saradnje kroz razmjenu dobrih praksi, stručnih i finansijskih resursa. Ova saradnja je posebno intenzivirana nakon potpisivanja **Zajedničke izjave o saradnji institucionalnih mehanizama za ravnopravnost spolova zemalja Zapadnog Balkana**, 2014. godine, u kojoj su definisana tri zajednička prioriteta, među kojima je i implementacija UNSCR 1325.

¹⁰⁴ Ibidem, str. 38.

¹⁰⁵ Ibidem, str. 41.

- Ministarstvo odbrane BiH, zajedno sa ministarstvima odbrane Makedonije, Crne Gore i Srbije, učestvovalo je u *regionalnom projektu "Podrška integraciji načela rodne ravnopravnosti u reformu sektora bezbednosti na Zapadnom Balkanu"* u organizaciji UNDP/SEESAC. U okviru ovog projekta, dva puta godišnje su održavani redovni sastanci predstavnika mehanizama za rodnu ravnopravnost ministarstava odbrane i oružanih snaga Zapadnog Balkana, kao i sastanci trenera za rodnu ravnopravnost. Ovi sastanci predstavljaju oblik razmjene iskustava i naučenih lekcija. U okviru ovog projekta, predstavnici MO BiH i OS BiH učestvovali su u studijskim posjetama MO i OS Švicarske, Holandije, Švedske i Španjolske sa ciljem razmjene iskustava iz oblasti rodne ravnopravnosti.
- Pored regionalne saradnje ostvarena je *saradnja i na širem međunarodnom nivou* i promovirane dobre prakse BiH u provedbi UNSCR 1325, te prvog i drugog Akcionog plana za provedbu UNSCR 1325 u BiH. U procesu međunarodne saradnje, razmjene i promocije praksi BiH značajnu ulogu su imali predstavnici/ce KO. Posebno je važno istaći dugogodišnju saradnju sa Institutom za inkluzivnu sigurnost iz Vašingtona koja je formalizovana potpisivanjem Memoranduma o saradnji između Instituta i Agencije za ravnopravnost spolova BiH, 2015. godine.

3.15.2. Uvođenje koncepta ljudske sigurnosti - novativan pristup

Uvođenje *koncepta ljudske sigurnosti kao jednog od tri strateška cilja AP UNSCR 1325* je omogućilo pokretanje inicijativa na lokalnom nivou s ciljem unapređenja svakodnevne sigurnosti građana i građanki, uzimajući u obzir različit položaj, potrebe i interese žena i muškaraca. To je otvorilo mogućnost konkretnog i preventivnog djelovanja i u određenim nepredviđenim situacijama ili pojavama koje spadaju u domen sigurnosnog pitanja ili prijetnje (prirodne katastrofe, migracije, nasilni ekstremizam i sprečavanje terorizma, itd). Ovim pristupom BiH je napravila važan iskorak u primjeni UNSCR 1325, koji je globalno prepoznat kao dobra praksa, na koju se oslanjaju druge države u regiji i svijetu.

3.15.3. Regionalna saradnja - razmjena iskustava i dobrih praksi

- Regionalna saradnja na implementaciji UNSCR 1325 i nacionalnih akcionih planova, pokazala se veoma učinkovitom kroz razmjenu dobrih praksi, iskustava, stručnih i finansijskih resursa sa susjednim zemljama, dakle unutar sličnih povijesnih, kulturnih i društveno-ekonomskih konteksta. Međusobna saradnja između gender institucionalnih mehanizama i institucija sektora sigurnosti zemalja regiona doprinosi procesima pomirenja,

jačanja i očuvanja održivog mira i stabilnosti u zemljama koje su u ratnom periodu 1992-1995. godine bile sukobljene strane.¹⁰⁶

Iako je napredak evidentan, uz brojne primjere dobrih praksi, *izazovi u provedbi AP UNSCR 1325* u BiH i dalje postoje. Već pomenuti *nedostatak finansijskih i ljudskih resursa* predstavlja prepreku za kontinuiranu primjenu principa ravnopravnosti spolova u nadležnim institucijama. I dalje je *neujednačen nivo opredijeljenosti, razumijevanja i provedbe principa rodne ravnopravnosti* unutar nadležnih institucija. To u velikoj mjeri zavisi od podrške rukovodstva, ali i nivoa doprinosa i uticaja pojedinih članova/ca KO, te kontakt osoba za rodna pitanja. Ipak, sve je manje institucija u kojima se ravnopravnost spolova percipira samo kao rodno razvrstana statistika i zanemaruje činjenica o izrazito niskom postotku žena na najvišim rukovodećim pozicijama. Sve je veće razumijevanje i prepoznavanje koristi, finansijske i druge dobiti, ukoliko se primjenjuje rodna perspektiva u radu ministarstava, te ako se vodi računa o ravnopravnoj zastupljenosti ženana različitim nivoima odlučivanja, u komisijama i odborima, u radnim grupama, pregovaračkim timovima, edukacijama, službenim putovanjima u inostranstvo, itd.

Istovremeno, još uvijek je prisutna bojazan u kontekstu mogućih promjena koje mogu narušiti ustaljene pozicije i koristi. Provedba AP UNSCR 1325 u BiH je, od strane nadležnih institucija zastupljenih u KO, ocijenjena kao poučan primjer koji pokazuje kako se sveobuhvatnim pristupom i zajedničkim radom mogu rušiti rodni stereotipi i barijere koji još uvijek postoje u institucijama.¹⁰⁷

3.15.4. Konferencija „Žene, mir i sigurnost“

U martu od 06.03. do 08.03.2019. godine održana je Konferencija, prva u okviru Mreže načelnika generalštabova ikad održana u Domu OS BiH, čiji je domaćin bio načelnik Zajedničkog štaba generalpukovnik Senad Mašović, a organizirana je u saradnji s Ambasdom Velike Britanije i Sjeverne Irske u BiH.

Konferencija se realizirala kroz pet panela, u cilju razmatranja stepena provođenja Rezolucije Vijeća sigurnosti UN-a 1325, koja se odnosi na afirmaciju rodne jednakosti, poboljšanje statusa i veću zastupljenost žena u institucijama i organizacijama odbrane i sigurnosti, kao i definiranje najboljih metoda za ostvarivanje rodne jednakosti u strukturama Oružanih snaga te promovisanje rodne jednakopravnosti u međunarodnim mirovnim operacijama.

¹⁰⁶ Ibidem, str. 43.

¹⁰⁷ Ibidem, str. 44.

Nakon trodnevnog rada doneseni su sljedeći zaključci o onome što je potrebno učiniti na unaprijeđenju provođenja Rezolucije UNSCR 1325:

- Provesti detaljnu reviziju i analizu rodne ravnopravnosti u Oružanim snagama BiH, uključujući i pregled unutarnjih institucija (pregled politika, procedura i radne kulture) kao i vojne obuke i operacija, s naglaskom na kvalitativne podatke;
- Imenovati vojne savjetnike za rodna pitanja i zaštite na najvišim nivoima strateškog i operativnog planiranja i komandi;
- Postići sporazum o kreiranju doktrine i smjernica Rezolucije UNSCR 1325;
- Postići dogovor o uvrštavanju rodno uslovljenih scenarija na obuci i vježbama Oružanih snaga.

Podršku organizaciji konferencije pružili su i štab NATO-a u Sarajevu, komanda EUFOR-a, UNDP, a pored pripadnika Oružanih snaga i uposlenica MO BiH, konferenciji su, između ostalih prisustvovali i predstavnici oružanih snaga zemalja regije, Hrvatske, Slovenije, Srbije, Sjeverne Makedonije, Crne Gore i Albanije.

Zatvarajući Konferenciju, načelnik Zajedničkog štaba OS BiH, generalpukovnik Senad Mašović istakao je da će provođenje ovih zaključaka omogućiti još bolje razvijanje rodne ravnopravnosti i zaštitu prava žena u OS i MO BiH. On je ponovio svoje zadovoljstvo činjenicom da su baš Oružane snage BiH prepoznate kao institucija koja je postigla značajne iskorake kada je u pitanju pravilno razumijevanje i provedba Rezolucije UNSCR 1325.¹⁰⁸

¹⁰⁸ www.mod.gov.ba sajt posjećen 09.03.2019. godine

4. POLITIKE I MEHANIZMI ZA INSTITUCIONALNU REFORMU

Sve politike oružanih snaga moraju biti revidirane kako bi se obezbijedilo da su rodno osjetljive. Revizija rodnih pitanja može da bude koristan proces koji bi se uvrstio u procese pregleda postojećih politika.

Trebalo bi da se uspostave određene politike u vezi sa pitanjima seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja, seksualnog uznemiravanja i jednakih mogućnosti. Ovakve politke moraju biti popularizovane kako bi zaposleni bili svjesni svojih prava i dužnosti.

Odbrambene snage bi trebale da usvoje politiku nulte tolerancije prema seksualnom uznemiravanju, seksualnom iskorištavanju i zlostavljanju i da se potrudu da počinitelji ovih krivičnih djela budu kažnjeni.

Ove politike bi trebalo da omoguće zaštitu onih koji objelodane postojanje ovakvih krivičnih djela i da usvoji jasne i nezavisne procedure prijavljivanja ovih krivičnih djela, istrage i disciplinske procedure. Preporučuje se osnivanje linije za pomoć za prijavljivanje seksualnog uznemiravanja i seksualnog zlostavljanja.

Kako bi se rodna pitanja integrisala u instituciju, neophodno je imenovati kontakt osobe za rodna pitanja i osnovati direktorate za jednake mogućnosti, sa jasno određenim nadležnostima. Ovim odjeljenjima treba dati dovoljno ovlaštenja, finansijskih mogućnosti i kapaciteta kako bi ispunili svoj mandat.

Oružane snage mogu, takođe, razmotriti mogućnost održavanja godišnjih okruglih stolova o učešću žena u mirnodopskom periodu, kao što je to učinjeno u Južnoj Africi kada su se žene iz vojnih struktura i civilnog društva sastale kako bi razmotrile i napravile zajedničke planove za djelovanje u mirnodopskom periodu.

Izrada i popularizacija pravila ponašanja može da bude važan mehanizam za uvođenje nove kulture u oružanim snagama, za revitalizaciju i obnavljanje posvećenosti ovih snaga principima određenim politikom odbrane i zakonodavstvom. Pravilnik ponašanja odbrambenih snaga je prilika:

- Da se uspostave pravila i standardi ponašanja u vezi sa seksualnom diskriminacijom, seksualnim uznemiravanjem, seksualnim iskorištavanjem i zlostavljanjem;
- Da se naglasi težina ovih djela i da se stoga pomogne da se promijeni stav prema njima među pripadnicima oružanih snaga;
- Da se naglase kako individualna krivična odgovornost tako i komandna odgovornost za ovakva djela i da se naglasi da niko neće biti izuzet od ovakve krivične odgovornosti;
- Da se javnosti pokaže da su oružane snage posvećene zaštiti žena i djece i promovisanju učešća žena, čime se izgrađuje povjerenje.

Kada se ovakve stavke uvrste u pravilnik ponašanja, one bi trebalo da budu prepoznate u odredbama kojima se reguliše djelovanje oružanih snaga, gdje bi se detaljno dale kaznene mjere za različita krivična djela.

4.1. INTEGRACIJA RODNIH PITANJA U REFORMU SISTEMA OBRANE

Kako se na praktičan način rodna pitanja mogu integrisati u reformu sistema odbrane. Postoje četiri osnovna nivoa reforme sistema odbrane: politički, institucionalni, ekonomski i društveni. U tabeli je dat pregled toga na koji način bi rodna pitanja trebalo da budu integrisana na sva četiri različita nivoa.

Kako bi reforma sistema odbrane bila uspješna na političkom nivou, potrebno je da budu uključeni zvaničnici sa najvišeg političkog nivoa države, koji trebaju da im daju jasne smjernice i strategije o načinu sprovođenja reforme. Da bi to postigli, potrebno je da provedu i procese kao što su revizija odbrane, proces demokratizacije, nadzor civilnog društva i parlamentarni nadzor, a to su ujedno i polazne tačke za rješavanje rodni pitanja.

Bez obzira na kontekst, Parlament može da nadgleda sljedeća pitanja, koja mogu da ukažu na koje načine Parlament može postići veću integraciju rodni pitanja u sektor odbrane.

- Provjera godišnjih izvještaja: potražiti broj zaposlenih, i obratiti pažnju na to da li je osoblje podijeljeno po polu i činu. Ovi podaci se, takođe, mogu iskoristiti kako bi se zatražilo poboljšanje praksi zapošljavanja, zadržavanja na poslu i profesionalnog napredovanja kojima bi se promovisala uključenost žena i ostalih nedovoljno zastupljenih grupa. Treba obratiti pažnju i na bilo kakvo povećanje ili smanjenje odnosa u broju muškaraca i žena i ispitati razloge za ovo.
- Iskoristiti posjete objektima i bazama kako bi se ispitali fizički uslovi i infrastruktura i da li su, omogućene odvojene kasarne i sanitarni čvorovi za muškarce i za žene. Takođe bi bilo neophodno da se utvrdi da li objekti i infrastruktura predstavljaju prepreku za puno i ravnopravno učešće žena, kao i to, da li su ženske spavaone nepotrebno udaljene od poligona za obuku.
- Parlamentarni odbori bi mogli da razmotre koliko su zdravstvena zaštita i odgovarajuća pitanja poput trudničkog i porodijskog odsustva obezbijeđeni ženama, kao dio šireg procesa nadzora uslova zapošljavanja i raspodjele naknada.
- Pri izdavanju dozvola za stacioniranje trupa, Parlament može da zatraži od Oružanih snaga da identifikuju na koji način su rodna pitanja uvrštena u planiranje operacije. Ova pitanja bi mogla da obuhvataju logističku podršku i zalihe, korištenje usluga savjetnika za rodna pitanja i, posebno u mirovnim operacijama, planiranje za interakciju između snaga sa jedne strane, i žena i muškaraca iz domaćeg stanovništva, sa druge strane.

- Na osnovu budžeta i godišnjeg izvještaja parlamentarci, takođe, mogu da kontrolišu izvođenje obuka o ljudskim pravima i rodnoj ravnopravnosti.
- Parlamentarni klub ili koalicija žena, ili grupa za žene, mir i sigurnost (Rezolucija UNSC-a 1325) mogu da preuzmu vođstvo po pitanju integracija rodni pitanja u nadzor nad sistemom sigurnosti.

Na ekonomskom nivou za reformu odbrambenog sistema ključna je rodna analiza državnog budžeta. Rodna analiza obuhvata provjeru inputa, aktivnosti, rezultata i učinka koje imaju vladine intervencije, i omogućava sveobuhvatne povratne informacije o efikasnosti i djelotvornosti javne potrošnje. Rodnom analizom budžeta odbrane se teži otkrivanju u kolikoj mjeri muškarci i žene imaju jednake koristi od potrošnje na odbranu.

Institucionalna dimenzija reforme sistema odbrane se odnosi na strukturalnu i tehničku transformaciju odbrambenih snaga, kako bi one zadovoljile usvojene nacionalne i međunarodne standarde.

Dosta toga je urađeno na političkom nivou kako bi žene u jednakoj mjeri mogle učestvovati u odbrambenim snagama. Međutim, uključivanje žena, i ostalih isključenih grupa, u oružane snage i ostale institucije sistema odbrane, mora biti praćeno transformacijom unutar samog sektora sigurnosti. Integracija rodni pitanja ne može da ostane samo na matematičkoj vježbi gdje se različiti ljudi jednostavno uključe u već postojeće strukture, a u velikoj mjeri se zadržava status quo. Premda je učešće žena u porastu, neophodno je da se sprovedu institucionalne reforme kako bi se obezbijedilo da institucionalna sredina postane rodno osjetljiva.

Oružane snage moraju da poboljšaju svoju sposobnost da regrutuju i u svojim redovima zadrže žene, ljude različitog etničkog porijekla i osobe svih seksualnih opredjeljenja.

Ovo bi trebalo da dovede do identifikacije nekih od prepreka kod regrutovanja i zadržavanja u službi nedovoljno zastupljenih grupa, kao i do određivanja politike i procedura reintegracije. Kadrovske politike državnih oružanih snaga bi trebale da postave određene ciljeve i vremenske okvire koji se mogu nadgledati, kako bi se time stvorile raznovrsnije oružane snage. Ovi ciljevi bi trebali da budu u skladu sa međunarodnim, regionalnim i državnim ciljevima rodne zastupljenosti.

Integracija rodni pitanja na četiri nivoa reforme sistema odbrane:

POLITIČKA	EKONOMSKA	INSTITUCIONALNA	DRUŠTVENA
<ul style="list-style-type: none"> -Revizija sistema odbrane -Proces demokratizacije sistema odbrane - Nadzor civilnog društva - Parlamentarni nadzor 	<ul style="list-style-type: none"> - Transparentno i odgovorno javno finansijsko upravljanje -Određivanje budžeta za integraciju rodni pitanja. 	<ul style="list-style-type: none"> - Zapošljavanje žena i zadržavanje na poslu. -Politika i mehanizmi za reformu - Kodeks ponašanja - Obuka 	<ul style="list-style-type: none"> - Promjena društvenih stereotipova i stavova - Saradnja sa civilnim društvom

Tabela 2. Reforma sistema odbrane¹⁰⁹

4.2. NADZOR CIVILNOG DRUŠTVIA NAD SEKTOROM ODBRANE

Prava demokratska uprava oružanim snagama se oslanja na doprinos civilnog društva u procesima kreiranja politike i njihovog nadgledanja odbrambenih snaga. Kako bi civilno društvo moglo da odigra ove uloge u upravljanju sistemom sigurnosti, prvo, neophodno je da civilno društvo ima kapacitet da nadgleda sektor sigurnosti i da pruži konstruktivan doprinos političkoj debati o sigurnosnim prioritetima; drugo, politička sredina mora da dozvoli civilnom društvu da odigra aktivnu ulogu.

¹⁰⁹ Set priručnika o rodni pitanjima i RSB-u, Ženeva, DCAF, 2011. godina, str. 8.

Organizacije žena i ostale organizacije koje se bave rodnim pitanjima posjeduju specijalnu stručnost i imaju pristup informacijama, što ih čini korisnim partnerima u nadzoru nad sistemom odbrane.

Mogu da posluže kao spona između stvarnih nesigurnosti sa kojima se na nivou lokalnih zajednica suočavaju muškarci i žene, kao i ljudi koji upravljaju sistemom odbrane na nacionalnom nivou. Informacije o sigurnosti na nivou lokalne zajednice, koje ove organizacije mogu da obezbijede, mogu biti od suštinske važnosti za definisanje prijetnji sigurnosti i nadgledanje djelovanja pripadnika oružanih snaga.¹¹⁰

Za zemlju kao što je Bosna i Hercegovina, reforma odbrambenog sistema je potrebna kako bi se konsolidovala demokratija i izgradila kultura zasnovana na pravima. Reforma sistema odbrane, u ovom kontekstu, se, takođe, tiče povećanja zastupljenosti žena i jačanja mehanizama nadzora. Međutim za ovo je potrebno vremena, volje i opredjeljenih sredstava.

Premda se žene šalju u mirovne misije, njihova zastupljenost na funkciji vojnih atašea je zanemarujuće mala. Ovo iznenađuje jer je posebno naglašeno da bi na ovoj funkciji žene mogle dati važan doprinos očuvanju mira. Veliki udio u postizanju rodne ravnopravnosti ima promjena organizacione kulture.

Sugestije i naučene lekcije;

- Zastupljenost žena u mirovnim procesima je ključni pokazatelj njihove uloge u stvaranju novog društva.
- Kreiranje politike i uspostavljanje institucionalnih mehanizama za integraciju rodnih pitanja je neophodan, ali ne i dovoljan uslov kako bi rodna ravnopravnost stupila na snagu u odbrambenim snagama. Ovakva politika mora da bude popularizovana, a njeno sprovođenje nadgledano. Institucije osnovane da uspostave rodnu ravnopravnost moraju biti adekvatno finansirane i kadrovski popunjene.
- U zemljama u tranziciji, promjena institucionalne kulture je najbitniji aspekt integracije rodnih pitanja.
- Integracija rodnih pitanja u oružane snage podrazumijeva mnogo više od pukog dozvoljavanja ženama da im se priključe. Ovakvi poduhvati treba da budu praćeni obukom o rodnim pitanjima i promjenama u institucionalnoj strukturi.
- Rodna ravnopravnost mora da bude integrisana u sve aspekte obuke i u svim operacijama.
- Bitno je da žene dobiju mogućnost odlučivanja na izvršnom nivou jer se time može obezbijediti neophodna politička volja da se provede integracija rodnih pitanja.

¹¹⁰ *Set priručnika o rodnim pitanjima i RSB-u*, Ženeva, DCAF, 2011. godina, str. 9.-10.

4.2.1. Preporuke

1. Obezbijediti da se reformom sistema odbrane promovise rodna ravnopravnost tako da reforma sistema odbrane odražava demokratski karakter društva i obuhvata mjere kojima se promovišu rodna ravnopravnost, npr. regrutacija više žena i dovođenje do najvećeg mogućeg stepena njihovih potencijala i doprinosa koji daju oružanim snagama.
2. Inkluzivna revizija odbrane: Iskoristiti proces revizije sistema odbrane kako bi se formulisala demokratska vizija sigurnosnih snaga. Uključiti veliki broj zainteresovanih strana, poput grupa žena i ostalih koji se bave rodnim pitanjima.
3. Integrisati žene u odbrambene snage i sigurnosne institucije: Aktivno regrutovati žene u strukture sistema odbrane i postarati se da one budu zastupljene u tijelima koji u sistemu odbrane donose ključne odluke. Postaviti ciljeve, pratiti integraciju žena i ukloniti prepreke njihovom zadržavanju u redovima oružanih snaga i sigurnosnih institucija i profesionalnom napredovanju.
4. Integrisati rodna pitanja u odbrambene snage: Obuku sprovesti na svim nivoima i za sve pripadnike odbrambenih snaga. Prepoznati jednaka prava i različite potrebe muškaraca, žena, lezbijske i gej populacije u vojsci i zajednicama kojima služe.
5. Spriječiti i sankcionisati rodno nasilje počinjeno od strane pripadnika odbrambenih snaga: Ustanoviti pravilnik ponašanja kojim se strogo zabranjuju seksualna diskriminacija, seksualno uznemiravanje i seksualno iskorištavanje i zlostavljanje. Potruditi se da ovakvo ponašanje ne prođe nekažnjeno.
6. Ojačati parlamentarni nadzor nad rodnim pitanjima u reformi sistema odbrane: Parlamenti bi trebalo da kontrolišu godišnje izvještaje ministarstava odbrane, slanje trupa u mirovne misije i da obezbijede da su na snazi politika i mehanizmi kojima se omogućava rodna ravnopravnost. Rodno osviještene žene i muškarce treba uključiti u stalne parlamentarne odbore za odbranu.
7. Ojačati nadzor civilnog društva nad rodnim pitanjima u reformi sistema odbrane: Unaprijediti kapacitete organizacija civilnog društva, uključujući tu grupe žena i ostale koji se bave rodnim pitanjima, da se na smislen način uključe u rasprave o sistemu odbrane. Omogućiti da one budu uključene u proces reforme sistema odbrane.
8. Napraviti rodnu analizu budžeta za odbranu: Unaprijediti kapacitete parlamenta i civilnog društva da preispitaju budžet za odbranu i da traže adekvatno opredjeljenje sredstava za rodna pitanja.¹¹¹

¹¹¹ *Set priručnika o rodnim pitanjima i RSB-u*, Ženeva, DCAF, 2011. godina, str. 20.-22.

4.3. POLITIKA NACIONALNE SIGURNOSTI I RODNA PITANJA

Sigurnosna politika sve više obuhvata i unutrašnje i spoljašnje prijetnje sigurnosti. U skladu sa fokusom ljudske sigurnosti na zadovoljavanje sigurnosnih potreba pojedinaca i zajednica, sveobuhvatnom sigurnosnom politikom se uzimaju u obzir različite sigurnosne potrebe žena, muškaraca, djevojaka, mladića, djevojčica i djevojaka, uključujući unutrašnje sigurnosne prijetnje poput rodnog nasilja (RN).

RN možda predstavlja jedan od najočiglednijih pokazatelja da postoji potreba za različitim pristupom pružanju sigurnosnih i pravosudnih usluga. Ono je globalni fenomen koji utiče i na žene i djevojke isto kao i na muškarce i mladiće.

Rodna pitanja, posebno RN, se često poistovjećuju sa ženama, djevojkama i djevojčicama. Međutim, rodna pitanja se jednako odnose i na muškarce, mladiće i djevojke i samo se uzimanjem u obzir njihovih specifičnih sigurnosnih potreba u procesu kreiranja politike postiže sveobuhvatan pristup. Na primjer seksualno nasilje počinjeno nad muškarcima u oružanim snagama i zatvorima je u velikoj mjeri tabu tema, ali svakako problem koji zaslužuje da mu se posveti pažnja.

RN nad muškarcima, mladićima i djevojkama je često problem i tokom konflikta gdje oni postaju objekti seksualnog nasilja, masakra na osnovu spolne pripadnosti ili prinudnog regrutovaja. Uprkos ovom preovladavanju RN-a, programi za rješavanje pitanja RN-a koji se usredsređuju na muškarce, mladiće i djevojke njegove žrtve gotovo da uopšte ne postoje u postkonfliktnom kontekstu.

Imajući u vidu veliki stepen u kome preovladava RN, kao i njegove ozbiljne socijalne i finansijske posljedice, on predstavlja sigurnosno pitanje koje treba riješiti u okviru politika nacionalne sigurnosti, i u okviru politike koja se tiče pojedinačnih sektora ili problema.¹¹²

4.3.1 Nediskriminacija u sigurnosnoj politici i institucijama sektora sigurnosti

Smanjenje diskriminacije počinjene od strane pripadnika sektora sigurnosti na osnovu vjeroispovijesti, spola, rasne pripadnosti, seksualnog opredjeljenja ili nekog drugog neosnovanog činioca može da izgradi povjerenje u institucije sektora sigurnosti, pojača njihov legitimitet i poboljša pružanje sigurnosnih i pravosudnih usluga.

¹¹²Albreht P. i Karen B. Priručnik: *Donošenje politike nacionalne bezbjednosti i rodna pitanja*, Ženeva, DCAF, 2011. godina, str. 7.

Kao strateški dokument, sigurnosna politika obavezuje vladu da rješava pitanja sigurnosti i pravde i u javnoj sferi i u redovima samih sigurnosnih snaga.

Kao takva, sigurnosna politika može da odredi pravila kojima će se uspostaviti zaštita od diskriminacije u institucijama sektora sigurnosti. Rodno odgovorno kreiranje sigurnosne politike omogućava da se politika ne piše jezikom koji podstiče diskriminaciju.

Kada se u nju uvrste specifične izjave i stavovi o nediskriminaciji, sigurnosna politika može da ima pozitivan uticaj na strukture i pripadnike oružanih snaga, policije, obavještajnih službi i ostalih institucija sektora sigurnosti.¹¹³

4.4. JEZIK I RODNA RAVNOPRAVNOST

Stanje u jeziku još je teže jer niti postoji svijest o diskriminaciji u jeziku niti postoje strategije za prevladavanje tog stanja. A „diskriminacija u jeziku postoji kada se koristi isključivo jedan gramatički rod kao generički pojam“.

Sama struktura bosanskog, hrvatskog, srpskog jezika, s druge strane, posjeduje sisteme za ravnopravnu vidljivost spolova, tj. ima nastavke za ženski rod i zahtijeva slaganje riječi u rečenici. Načini za prevladavanje diskriminacije u jeziku u obrazovanju, medijima i pravnim dokumentima

Rodno osjetljiv jezik je važno društveno i ideološko pitanje koje doprinosi većoj vidljivosti žena i ženskog rada. Društvena moć jasno se ogleda u jeziku, a odbacivanje generičke upotrebe muškog roda, u pisanoj i usmenoj komunikaciji, gdje se žene niti vide, niti čuju, već podrazumijevaju, prvi je korak ka ravnopravnoj raspodjeli te moći. Jezik je, pored ostalog, i paradigma ideoloških, društvenih, ekonomskih, zakonskih i političkih odnosa koji vladaju u društvu.

Kritička lingvistika, kao disciplina koja jezik ne tumači kao „ogledalo“ socijalnih relacija, insistira na ideji da upravo jezik konstruira realnost, u kojoj se neprekidno vodi borba za nametanje legitimnog viđenja, tj. normiranje, koje isključivo zavisi od toga koliko simboličkog kapitala imaju u svojim rukama agensi koji učestvuju u toj borbi.

Moć imenovanja učestvuje u simboličkom građenju stvarnosti, pretvarajući svijet u strukturu. S ovim u vezi je i činjenica da danas čak i oni lingvisti koji ne prihvataju tezu o jeziku kao simboličkom kapitalu govore o pojačanom zanimanju za jezik i za ispitivanje njegove moći u

¹¹³Ibidem , str. 7.

ideološkim sferama. Jezik nije odraz naše ličnosti, roda, socijalnog statusa ili kulture kojoj pripadamo, jezik prije konstruira naše identitete i društvo uopće.

Važno je da se koristi „rodno inkluzivni“ i „rodno specifični“ jezik u sigurnosnoj politici, kako bi se izbjegle diskriminacija i isključivanje. Generička upotreba termina „on“ ili „muškarac“ isključuje žene. Premda je upotreba „rodno neutralnog jezika“, npr. „ljudi“ umjesto „muškarci i žene“ - odgovarajuća u mnogim okolnostima, njom se može ograničiti priznavanje rodni razlika i stoga se može ostaviti dovoljno prostora pretpostavci da sve sigurnosne grupe u društvu imaju slične sigurnosne potrebe.¹¹⁴

4.5. OBUKA O RODNOJ RAVNOPRAVNOSTI

Kursevi za obuku u sektoru odbrane moraju obuhvatati obuku o rodnoj odgovornosti, rezultatima konflikata u smislu rodne ravnopravnosti i integracije rodni pitanja na svim nivoima za sve pripadnike. Svi treba da budu upoznati sa tim šta je rod i zbog čega je on bitan, kao i sa načinom na koji se rodnom ravnopravnošću poboljšava djelovanje oružanih snaga.

Sudeći po zaključcima sa sastanka zvaničnika iz 22 zemlje koje imaju svoje vojne i policijske trupe u misijama, plan za obuku prije slanja trupa u mirovne misije bi trebalo da:

- Obuhvati obuku o prevazilaženju jezičkih barijera, osjetljivosti prema drugim kulturama, građanskoj odgovornosti, ljudskim pravima i svijesti o rodni pitanjima.
- Uključi stručnjake za rodna pitanja sa nacionalnog nivoa u rad ministarstava nadležnih za pitanja žena/rodna pitanja ili u ženske NVO, kako bi podržali obuku prije stacioniranja trupa.
- Integriše svijest o rodni pitanjima u nastavne planove i programe kojima se određuje dugoročno obrazovanje vojnog osoblja, kako bi se obezbijedio trajan efekat.
- Razvije kod žena vojnih oficira osnovne vještine, kako bi se poboljšao odabir žena za mirovne misije.
- Uključi redovne preglede rezultata obuke o rodni pitanjima kako bi se identifikovali i ispravili nedostaci i identifikovale ostale potrebe za podrškom.¹¹⁵

Promjene na društvenom nivou u reformi sistema odbrane bi trebalo da obuhvate promjene u načinu nakoji društvo shvata oružane snage i sve veću saradnju između odbrambenih snaga i civilnog sektora. Društvena promjena je, stoga, preduslov za uspješno regrutovanje i zadržavanje

¹¹⁴ Čaušević J. i Zlotrg S, Priručnik *Načini za prevladavanje diskriminacije u jeziku u obrazovanju, medijima i pravnim dokumentima*, Sarajevo 2011.godina, str. 6.-7.

¹¹⁵ Ibidem, str.15.-17.

žena u vojsci. Međutim, ovo nije postupan proces, gdje prvo dolazi do promjena u društvu, pa tek kasnije do promjena u vojsci. Promjene u vojnoj kulturi i sve veća zastupljenost žena u vojsci su ti koji mijenjaju način na koji društvo vidi sistem odbrane.

Ukoliko se žele promijeniti društvena shvatanja redovno se mora putem medija ukazivati na prisustvo žena u oružanim snagama. Dodatne vrijednosti koje žene unose u reformu sistema odbrane se moraju, kao sasvim normalna i uobičajena stvar, vidjeti u oružanim snagama.

Oružane snage treba da se povežu sa organizacijama civilnog društva koje se bave pitanjima mira i sigurnosti kako bi se vidjelo na koji način se kapacitet za borbu protiv prijetnji sigurnosti može ojačati učešćem zajednice.

Nove sigurnosne snage u zemljama u postkonfliktnom periodu, bi trebalo da se nadovežu na stručni rad grupa žena koje su često tokom konflikta radile na omogućavanju sigurnosti za žene i djecu i na uspostavljanju mira.

One mogu dati uvid u stanje u zajednicama, pogotovu u vezi sa ženama i djecom, a istovremeno djelovati i kao nadzorni mehanizam koji će obezbijediti da se sprovedu dogovorene strategije. Ovim njihovim uključivanjem obezbjeđuje se legitimitet oružanim snagama i promoviše demokratska praksa u sektoru odbrane.

Svim različitim akterima uključenim u kreiranje sigurnosne politike treba omogućiti da prođu obuku o rodnim pitanjima kako bi se podržao razvoj i primjena rodno odgovorne politike. Sami kreatori politike mogu da nalože obuku o rodnim pitanjima, ili to mogu da urade organi koji se bave nadzorom poput Parlamenata i OCD-a. Kako bi obuka bila djelotvorna, treba da bude prilagođena potrebama i zadacima određene publike, da se fokusira na praktične primjere, da bude praćena relevantnim materijalom i sredstvima i da se nadgleda i vrednuje.

Različiti učesnici mogu da sprovedu obuku o rodnim pitanjima, od OCD koje posjeduju specijalizovano stručno znanje iz ove oblasti pa do vladinih stručnjaka za rodna pitanja. Potencijalne teme za obuku o rodnim pitanjima mogu da budu:

- Različite sigurnosne potrebe muškaraca, žena, mladića, djevojaka, djevojčica i dječaka.
- Smanjivanje diskriminacije, seksualnog uznemiravanja i RN-a koje su počinili ili čine pripadnici sektora sigurnosti.
- Strategije za eliminaciju RN-a.
- Međunarodni, regionalni i nacionalni pravni normativni okviri kojima se naglašavaju ista prava i pristup muškaraca i žena u institucijama sektora sigurnosti.
- Povećavanje zapošljavanja, zadržavanja na poslu i profesionalnog napretka žena u institucijama sektora sigurnosti.
- Mehanizmi kojima se uvećava učešće civilnog društva, uključujući organizacije žena, u procesu kreiranja sigurnosne politike.
- Procjena rodnog uticaja ove politike.

- Rodna analiza budžeta.

Uz posebnu obuku o rodnim pitanjima, teme koje su vezane za rodna pitanja se mogu uvrstiti u obuku koja je primarno usredsrijeđena na sigurnosna pitanja. Može se pokazati da je ova druga opcija mnogo djelotvorniji pristup kojim se kontekstualizuje značaj rodnih pitanja među učesnicima u sektoru sigurnosti.

Kako bi se, na primjer, izgradili kapaciteti poslanika da vrše nadzor nad procesom kreiranja sigurnosne politike, neophodno je da se sprovede obuka o formulisanju politike i o strateškoj analizi, kao i o vršenju parlamentarnog nadzora nad sektorom sigurnosti.¹¹⁶

4.5.1. Primijeniti ravnomjerno budžetiranje i nabavku

Poslanici mogu da primijene inicijativu za rodno budžetiranje kako bi unaprijedili ravnomjerno i namjensko korištenje sredstava. Rodno budžetiranje je „primjena integracije rodnih pitanja u proces određivanja budžeta. Ono podrazumijeva rodno zasnovanu procjenu budžeta, integraciju rodne perspektive na svim nivoima u procesu budžetiranja i restrukturiranje prihoda i rashoda kako bi se njima promovisala rodna jednakost“. Parlament može da da svoj doprinos određivanju sredstava za sistem sigurnosti kroz četiri osnovne faze tipičnog budžetskog ciklusa:¹¹⁷

- Priprema budžeta: u ovoj fazi izvršna vlast predlaže raspodjelu sredstava za nekoliko oblasti, ali Parlament i njegovi članovi mogu da doprinesu ovom procesu putem različitih formalnih i neformalnih mehanizama. Odobravanje budžeta: Parlament treba da bude u prilici da ispita i odredi javni interes i prikladnost date raspodjele novca, a, u određenim kontekstima, može da odobri dodatna izdvajanja za sektor sigurnosti, uz davanje specifičnih smjernica. Izvršenje ili potrošnja : Parlament revidira i nadgleda potrošnju vlade i može težiti ka unaprjeđenju transparentnosti i odgovornosti. U slučajevima kada postoje zahtjevi za vanbudžetskom potrošnjom, Parlament nadgleda i strogo kontroliše ove zahtjeve kako bi se spriječili prekomjerni troškovi.
- Revizija ili pregled: Parlament strogo kontroliše da li je zloupotrijebljen novac koji je vlada potrošila. Isto tako, on periodično vrednuje kompletan budžet i proces revizije kako bi se obezbijedili odgovornost, učinkovitost i preciznost. Sredstvo koje se često koristi pri rodnom budžetiranju je takozvani rodno odgovorni izvještaj o budžetu. Ovaj izvještaj se može napraviti na osnovu ukupnog budžeta ili budžeta pojedinih sektora, poput sektora sigurnosti. Rashodi i prihodi se analiziraju na osnovu njihovog potencijalnog uticaja na

¹¹⁶ Albreht P. i Barns K, Priručnik *Donošenje politike nacionalne bezbjednosti i rodna pitanja*, Ženeva, DCAF, 2011. godina, str. 15.-16.

¹¹⁷ Ilja Luciak, Priručnik *Parlamentarni nadzor sektora bezbjednosti i rodna pitanja*, Ženeva, DCAF, 2008. godina str. 9.-10.

različite grupe žena i muškaraca, djevojaka i mladića, dječaka i djevojčica. Cilj je da se omogući da potrebe žena i muškaraca budu na jednak način uzete u obzir.

Savjet Evrope objašnjava da parlamenti „pregovaraju o budžetu, mijenjaju i konačno usvajaju budžet koji je predložila izvršna vlast, ali isto tako mogu podnijeti zahtjeve i uključiti se u lobističke aktivnosti, čime učestvuju u formiranju političke volje i jačanju vladine posvećenosti rodnom budžetiranju.“ Unutar vlade, inicijative za kreiranje rodno odgovornog budžeta skreću pažnju na pitanja rodne ravnopravnosti pri raspodjeli sredstava. Za lobističke grupe iz civilnog društva i poslanike, ove inicijative su korisno sredstvo za traženje veće transparentnosti odluka u vezi raspodjele budžeta i odgovornosti prema ženama.

Inicijativama za rodno budžetiranje se teži ka transformaciji samog budžetskog procesa tako što se unapređuje uloga zakonodavnih organa i civilnog društva. U velikom broju zemalja širom svijeta se zagovara neophodnost postojanja sistema rodno osjetljivog budžeta i takav budžet se u njima i primjenjuje.¹¹⁸

4.5.2. Integracija rodnih pitanja u politiku nacionalne sigurnosti

Trebalo bi imati na umu da ne postoji jedan univerzalni model za kreiranje sigurnosne politike u različitim državama. Uslovi u svakoj zemlji pojedinačno utiču na njen sigurnosni kontekst i na proces kreiranja politike, te ukoliko se u obzir ne uzmu specifična politička, ekonomska i socijalna sredina, politika će najvjerojatnije biti neuspješna.

4.5.3. Zemlje u postkonfliktnom periodu

Moguće je da u mnogim zemljama koje su pogođene sukobom na samom početku neće postojati pojedinci i institucije koji su neophodni kako bi se napravila i primijenila sigurnosna politika. Sektor sigurnosti, a posebno oružane snage, često imaju ovlaštenja koja su izvan zakona. Umjesto da služe stanovništvu, država često koristi učesnike u sektoru sigurnosti da uguši bilo koji oblik suprotstavljanja i da sve više militarizuje društvo. U nekim mjestima, moćna vojska je destabilizovala civilnu upravu. U ostalima, sektoru sigurnosti pripada neproporcionalno veliki dio državnog budžeta, pri čemu se, u stvari sredstva odvlače sa razvoja i usmjeravaju na potrošnju na vojsku. U takvim okolnostima postoji velika mogućnost da će doći do jakog otpora reformskom procesu.¹¹⁹

¹¹⁸ Ibidem, str. 11.

¹¹⁹ Ibidem, str. 19.

4.5.4. Zemlje u tranziciji

U nekim od zemalja u tranziciji, koje se ponekad i nazivaju post-autoritarnim zemljama, je veoma moguće da postoje značajni tehnički kapaciteti za sprovođenje reforme sektora sigurnosti (RSB-a) i da je glavni prioritet da se izgrade odgovorne, legitimne i transparentne državne strukture, uz omogućavanje sigurnosti i pravde. Izazovi mogu i dalje da postoje, poput naslijeđa iz autoritarnog, kriminalnog i/ili korumpiranog režima i neodgovornih dijelova sigurnosnog aparata. Može postojati i jako birokratsko protivljenje uspostavljanju državnog i parlamentarnog nadzora nad učesnicima sektora sigurnosti i nedozvoljavanje OCD-ima da preuzmu nadzornu funkciju.

U mnogim od država bivšeg Sovjetskog Saveza i Istočne i Centralne Evrope, pitanje etničke pripadnosti je imalo velikog značaja u sigurnosnim institucijama. Stoga može biti neophodno da se istovremeno promijeni veliki broj politika iz različitih oblasti; velika je vjerovatnoća da će ovo biti suštinske promjene.

Kada se govori o euroatlanskom kontekstu, podsticaji u vidu članstava u EU i NATO imaju značajnog uticaja na otvaranje političkog sistema spoljašnjim kritikama. NATO se u velikoj mjeri usredsređuje na spoljašnje sigurnosno okruženje, uključujući reformu oružanih snaga i sistema odbrane. EU se, međutim, usredsređuje na različite aspekte unutrašnje reforme sektora sigurnosti/bezbjednosti (RSB), uključujući rad policijskih snaga i upravljanje granicama, a imala je i ključnog uticaja na proširenje debate o RSB-u.¹²⁰

Reforma sektora sigurnost/bezbjednosti sve više postaje prioritet vlada i na dnevnom redu je zajednica za međunarodni razvoj, mir i sigurnost. RSB-om se otvaraju mogućnosti za transformaciju sigurnosne politike, institucija i programa, stvarajući mogućnosti za integraciju rodnih pitanja.

Integracija rodnih pitanja se smatra osnovom za postizanje operativne djelotvornosti, lokalnog vlasništva i ojačanog nadzora. Na primjer, povećavanje zapošljavanja žena, sprečavanje kršenja ljudskih prava i saradnja sa organizacijama žena doprinose stvaranju efikasnog i odgovornog sektora sigurnosti u kome svi učestvuju, te koji odgovara specifičnim potrebama muškaraca, žena, djevojaka i djevojčica, mladića i dječaka.¹²¹

Reforma sektora sigurnosti podrazumijeva transformaciju sektora ili sistema sigurnosti koja obuhvata sve učesnike, njihove uloge, odgovornosti i aktivnosti, objedinjene u zajedničkom radu kako bi upravljali sistemom na način koji je usklađeniji sa demokratskim normama i čvrstim principima dobre uprave, te time doprinijeli dobrom funkcionisanju sigurnosnog okvira.

¹²⁰ Ibidem, str. 21.

¹²¹ *Set priručnika o rodnim pitanjima i RSB-u*, Ženeva, DCAF, 2011. godina, str. 1.

Sistem ili sektor sigurnosti se može opisati kao skup svih državnih institucija i ostalih organa koji se bave sigurnošću države i njenog stanovništva. Ove institucije i organi obuhvataju sljedeće:

- Ključne učesnike u sistemu sigurnosti: oružane snage (uključujući međunarodne i regionalne oružane snage), policiju, žandamerije, paravojne formacije, predsjedničko obezbjeđenje, obavještajne i sigurnosne službe, obalsku stražu i graničnu policiju, carinu, rezerviste i lokalne sigurnosne jedinice.
- Tijela za upravljanje i nadzor u oblasti sigurnosti: Parlament tj. njegova zakonodavna vlast i njegovi odgovarajući zakonodavni odbori; vlada tj. izvršna vlast, uključujući ministarstva odbrane, unutrašnjih poslova i vanjskih poslova; savjetodavna tijela za nacionalnu sigurnost, institucije običajnog prava; tijela za finansijsko upravljanje, civilno društvo, uključujući medije, akademske institucije i nevladine organizacije.
- Institucije pravosuđa i vladavine prava: ministarstva pravde, zatvori, istražne službe i tužilaštva, sudstvo (sudovi i tribunal), službe za sprovođenje pravosnažnih sudskih odluka (sudski poslužitelji i sudski izvršoci), ostali sistemi zasnovani na običajnom pravu, komisije za ljudska prava i ombudsmani.
- Vaninstitucionalne sigurnosne snage: oslobodilačke armije, gerilu, privatne jedinice za zaštitu lica, privatne zaštitarske kompanije, privatne vojne kompanije i teritorijalne snage političkih partija.
- Neformalne grupe civilnog društva: profesionalna udruženja, medije, istraživačke organizacije, lobističke organizacije, vjerske organizacije, nevladine organizacije i lokalna udruženja.¹²²

Obuka o rodnim pitanjima je „aktivnost izgradnje kapaciteta“, koja za cilj ima da poveća svijest, znanje i praktične vještine o rodnim pitanjima, tako što će se razmjenjivati informacije, iskustva i tehnike i promovisati debate i razmišljanja na ovu temu.

Cilj obuke o rodnim pitanjima je da učesnici shvate različite uloge i potrebe žena i muškaraca u društvu, da se pozabave rješavanjem rodno pristrasnog i diskriminatorskog ponašanja, strukturama i društveno uzrokovanim nejednakostima i da ovo novo saznanje primijene u svom svakodnevnom radu.

Zaposleni u sektoru sigurnosti podrazumijevaju službenike institucija sektora sigurnosti: oružanih snaga (uključujući mirovnjake), policije, obavještajnih službi, pravosudnog i krivičnog sistema, službi za upravljanje granicama i privatnih zaštitarskih i vojnih kompanija. U skladu sa sveobuhvatnom definicijom sektora sigurnosti, u njih takođe spadaju nadzorni i upravljački organi poput državnih ministarstava, parlamenta i kancelarije ombudsmana. Obuka o rodnim pitanjima se, takođe, tiče međunarodnih i regionalnih organizacija, zemalja donatora i nevladinih organizacija koje podržavaju inicijative na reformi sektora sigurnosti.

¹²² Ibidem, str. 3.

U kontekstu reforme sektora sigurnosti, obuka o rodnim pitanjima se zasniva na razmjeni iskustava o načinu na koji zaposleni u sektoru sigurnosti i institucije tog sektora mogu da na bolji način odgovore na sigurnosne i pravosudne potrebe muškaraca i žena i na koji način može da se stvori sveobuhvatniji sektor sigurnosti koji će u većoj mjeri poštovati ljudska prava. Rodna obuka:

- Se ne tiče isključivo žena, već se usredsređuje na rod, kojim se obuhvataju muškarci kao i pojam muškosti;
- Je namijenjena i muškarcima i ženama pripadnicima sektora sigurnosti, na svim pozicijama i u svim činovima;
- Je neophodna i namijenjena zaposlenima u sektoru sigurnosti u svim državama, uključujući tu države u postkonfliktnom periodu, zemlje u tranziciji, u razvoju i razvijene zemlje.

Obuka o rodnim pitanjima za zaposlene u sektoru sigurnosti se može zasnivati na različitim metodologijama i nastavnim planovima i programima, i kretati se od radionica koje mogu da traju nekoliko dana pa do jednočasovne obuke. Rodna pitanja se mogu, takođe, integrisati u standardne module obuke, umjesto da budu posebno predavana. U zavisnosti od date države i ciljne publike kojoj je obuka namijenjena, rodnom obukom se može pokriti veliki broj različitih tema. U njih, npr. mogu da spadaju:

- Razumijevanje različitih sigurnosnih potreba muškaraca, žena, mladića, djevojaka, dječaka i djevojčica;
- Zakoni, podzakonski akti i politika o pravima žena i rodnim pitanjima;
- Rodna analiza budžeta;
- Politika o zabrani seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja;
- Protokoli vezani za odgovor na potrebe muškaraca i žena žrtava seksualnog nasilja;
- Identifikacija žrtava trgovine ljudima;
- Sprečavanje diskriminacije nad pripadnicima lezbijske, homoseksualne, biseksualne i transseksualne (LGBT) orijentacije;
- Sprečavanje seksualnog uznemiravanja na radnom mjestu.¹²³

Tokom obuke o rodnim pitanjima treba obraditi i pitanja muškosti, tradicionalnih muških uloga i sigurnosnih potreba muškaraca, mladića i dječaka. Ovo je od posebnog značaja u obuci o rodnim pitanjima za zaposlene u sektoru sigurnosti jer su ogromna većina zaposlenih u ovom sektoru muškarci. Uključivanje i obrada uloga muškaraca, muškosti i sopstvenog doživljaja muškaraca o sebi u obuku o rodnim pitanjima u sektoru sigurnosti može da:

¹²³ Tonison Klepe. Priručnik: *Obuka o rodnim pitanjima za zaposlene u sektoru bezbjednosti – dobre prakse i naučene lekcije*, Ženeva, DCAF, 2011. godina, str. 2.

- Pomogne muškim polaznicima da bolje razumiju na koji način i zbog čega rodno odgovorno ponašanje može da poboljša njihov učinak i djelotvornost na poslu i na koji način se ono direktno njih tiče, kao muškaraca i kao zaposlenih u sektoru bezbjednosti;
- Umanji potencijalni osjećaj otuđenja i podložnosti kritikama koji mogu da imaju muški polaznici;
- Podigne svijest i unaprijedi sopstvenu introspekciju u vezi sa „kulturom nasilne muškosti“ koja često dominira u oružanim snagama i policiji;
- Skrene pažnju sa roda kao „pitanja koje se odnosi isključivo na žene“ i da uloge, osjetljivost i odgovornosti muškaraca izbaciti u prvi plan.¹²⁴

	Tehnike rodne i društveno-ekonomske procjene sigurnosne politike
Statistika u kojoj su podaci tačno razvrstani	Prikupljanje i analiza podataka po kategorijama (npr. po spolu i etničkoj pripadnosti) kako bi se prepoznali sigurnosni i društveno-ekonomski nedostaci i obrasci po kojima dolazi do diskriminacije u datoj situaciji, poput one među ženama i muškarcima ili među ženama i muškarcima različitog etničkog porijekla. Podaci će pomoći da se prepoznaju sigurnosne potrebe i prioriteti različitih društvenih grupa i da se usredsrijedi sigurnosna politika.
Praktična procjena potreba	Mjerenje neposrednih sigurnosnih potreba žena i muškaraca onako kako se one budu pojavljivale usljed statusa ovih žena i muškaraca u društvu.
Strateška procjena potreba	Procjena većeg broja potreba žena i muškaraca, uključujući tu i rizik od pojave nesigurnosti usljed neodgovarajućeg zakonodavstva ili nedostatka mogućnosti za zaposlenje.

Tabela 4. Tehnike rodne i društveno-ekonomske procjene bezbjednosne politike¹²⁵

¹²⁴ Ibidem, str. 8.-9.

¹²⁵ Albrecht P. i Barns K. Priručnik *Donošenje politike nacionalne bezbjednosti i rodna pitanja*, Ženeva, DCAF, 2011. godina, str.19.

4.6. INTEGRIRANJE RODNE PERSPEKTIVE U UNUTRAŠNJI NADZOR NAD OS BIH

“Rod” postaje važan pojam u vojnim krugovima. Mnoge oružane snage uviđaju da je za izgradnju odnosa sa lokalnim zajednicama u područjima u kojima djeluju potrebno da razumiju različite uloge i potrebe žena i muškaraca u navedenim zajednicama. Da bi to postigli, potrebno je da izgrade vlastite sposobnosti u integriranju rodni pitanja. Mnoge oružane snage su shvatile da sa kombiniranim timovima, sastavljenim od žena i muškaraca, lakše mogu ispuniti ciljeve svoje misije. Kao takve, nastoje regrutirati, zadržati i unaprijediti veći broj žena na liderske pozicije, njegovati snažan moral i preduzimati korake na sprečavanju zlostavljanja unutar oružanih snaga.¹²⁶

Integriranje rodne perspektive je način da se:

- Oružane snage podstaknu da koriste sposobnosti i žena i muškaraca; i
- Poveća sigurnost i učinkovitost misije oružanih snaga

Procesi unutarnjeg i vanjskog nadzora igraju ključnu ulogu u razvoju obučanih i učinkovitih snaga koje mogu ispuniti zahtjeve modernih vojnih operacija. Potrebno je uvesti mehanizme kako bi se osiguralo da individualno osoblje i oružane snage kao institucija budu na pravom putu kada se radi o integriranju rodne perspektive.

To podrazumijeva uključivanje rodni pitanja u obuku, planiranje i operacije, i razumijevanje različitih iskustava muškog i ženskog osoblja. Ovo nije samo radni imperativ: nacionalnim zakonima i međunarodnim standardima, uključujući rezolucije Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija (UN) o ženama, miru i sigurnosti, oružane snage se pozivaju na inkorporiranje rodne perspektive.

4.6.1. Povećanje sigurnosti snaga i učinkovitosti misije

Iskustvo pokazuje da postojanje timova sastavljenih od žena i muškaraca može povećati sigurnost snaga. Na primjer, u Afganistanu angažovanost ženskog osoblja u kontaktima sa lokalnim ženama omogućila je oružanim snagama da dođu do informacija koje su inače bile nedostupne. Isto tako, zapošljavanjem ženskog osoblja da traži i uspostavlja kontakte sa lokalnim ženama, smanjio se nivo neprijateljstva prema misiji. Ciljevi misija, naročito mirovnih, često uključuju i zaštitu civila. Razumijevanje različitih sigurnosnih potreba i uloga žena, muškaraca,

¹²⁶Bastick Megan, *Integriranje rodne perspektive u unutarnji nadzor nad oružanim snagama*, Ženeva: DCAF, OSCE, OSCE/ODIR 2014. godina, str. 6.

djevojčica i dječaka u operativnom okruženju od ključnog je značaja za zaštitu civila, kao i za šire ciljeve misije. Mehanizmi obuke, izvještavanja i procjene neophodni su za postizanje navedene rodne perspektive u operacijama.¹²⁷

4.6.2. Savjetnici za rodna pitanja

Savjetnici i centralni punktovi za rodna pitanja u vojnim misijama pružaju podršku u procesima planiranja, izvršenja i ocjene u cilju implementiranja rodne perspektive, između ostalog i putem procjene različitih sigurnosnih rizika za žene i muškarce.

Općenito, njihova uloga podrazumijeva pružanje stručnog znanja o ženama, rodnim perspektivama i kulturnim pitanjima u specifičnom poprištu operacija, kao i podršku u provedbi međunarodnih normi koje se odnose na rod i sigurnost. Oni često planiraju i provode obuku o rodnim pitanjima i razvijaju odnose sa lokalnim i međunarodnim ženskim organizacijama.

Njihovi zadaci mogu uključivati i savjetovanje o propisima, zapošljavanju, kodeksima ponašanja i civilno-vojnoj saradnji. Savjetnici za rodna pitanja mogu biti muškarci ili žene, a kombinacija pripadnika oba spola ima svoje prednosti.

Na primjer, oružane snage Austrije, Italije, Litvanije, Holandije, Norveške, Španije i Švedske razvijaju sposobnosti savjetnika za rodna pitanja, koji su angažovani u brojnim multinacionalnim misijama.¹²⁸

4.7. Integriranje rodne perspektive u nadzor nad ljudskim resursima

Potrebno je intenzivno nadzirati prakse zapošljavanja i unapređenja, i proaktivno pratiti mjere za zadržavanje i uspostavljanje ravnoteže između posla i privatnog života, kako bi se osigurale jednake mogućnosti za žene i muškarce u oružanim snagama.

Praćenje procesa zapošljavanja i odabira oružane snage trebaju izraditi i provoditi strategije zapošljavanja, koje su osmišljene na način da unaprijede ravnotežu između žena i muškaraca u oružanim snagama, kao i učesće nedovoljno zastupljenih etničkih ili vjerskih grupa.

¹²⁷ Ibidem, str. 11.

¹²⁸ Ibidem, str. 12.

4.7.1. Praćenje mjera za usvajanje, raspoređivanje i uspostavljanje ravnoteže između poslovnog i privatnog života

Oružane snage trebaju rutinski prikupljati i analizirati osnovne statističke podatke o ženskom i muškom osoblju u svim fazama karijere. Navedena analiza treba obuhvatati:

- Procenat žena i muškaraca za svaki čin;
- Jedinice u kojima služe i žene i muškarci, uz posvećivanje posebne pažnje procentu žena koje obavljaju specijalne funkcije;
- Procenat učešća žena i muškaraca u specijalnoj obuci;
- Procenti žena i muškaraca raspoređenih na terenu;
- Plaće žena i muškaraca sa istim činom;
- Broj podnesenih i odobrenih zahtjeva žena i muškaraca koji se tiču porodičnih obaveza (npr. porodijski i roditeljski dopust za očeve, briga o djeci, fleksibilno radno vrijeme, fleksibilna zaduženja tokom trudnoće, odgađanje raspoređivanja na terenu nakon poroda);
- Mjere koje su uvedene u cilju održavanja ravnoteže između poslovnog i privatnog života (npr. fleksibilno radno vrijeme, četiri radna dana u sedmici, smanjena zaduženja, neplaćeno odsustvo, obzirno raspoređivanje na terenu, rad od kuće i prebacivanje iz aktivnih u rezervne snage i obratno);
- Procenat zadržavanja žena i muškaraca u oružanim snagama; i
- Razlozi koje navode žene i muškarci za odustajanje od obuke ili napuštanje službe.

Navedeni podaci se trebaju dopunjavati redovnim anketama među ženskim i muškim osobljem o problemima na radnom mjestu i općem zadovoljstvu. Važno je analizirati iskustva onih koji koriste fleksibilna pravila zbog porodičnih obaveza, kao i onih koji ih ne koriste. Na primjer, oružane snage Finske, Norveške, Ujedinjenog Kraljevstva i Sjedinjenih Američkih Država provode takve ankete o “ambijentu na radnom mjestu”.¹²⁹

Ovi podaci se trebaju redovno analizirati, kako bi se procijenile eventualne prepreke u napredovanju žena i muškaraca u karijeri, osmislile i testirale intervencije, te korigovale prakse i propisi. Naročitu pažnju treba posvetiti dostupnosti odgovarajuće infrastrukture, medicinskih usluga i opreme za muško i žensko osoblje. Isto tako, potrebno je pratiti programe mentorstva i liderstva, kako bi se izmjerili njihovi eventualni različiti uticaji na žene i muškarce.

Formiranje odbora ili radne grupe zadužene za strateško nadgledanje radnih uslova za žene također može biti korisno.

¹²⁹ Bastick Megan, *Integriranje rodne perspektive u unutarnji nadzor nad oružanim snagama*, Ženeva: DCAF, OSCE, OSCE/ODIR, 2011. godina, str. 9.

4.7.2. Ocjena rada i unapređenje

Pravične i nepristrane ocjene rada i procedure za unapređenje od ključnog su značaja u oružanim snagama. U većini oružanih snaga ima relativno malo žena na višim pozicijama, i one uglavnom rade kao pomoćno osoblje. To ukazuje na potrebu za strogom kontrolom procedura za unapređenje, kako bi se otkrili eventualni očigledni ili skriveni obrasci diskriminacije žena. Istovremeno, možda je potrebno osigurati da se na žene nepravedno ne primjenjuju niži standardi učinka nego na muškarce. Kao i kada se radi o komisijama za odabir, komisije koje odlučuju o unapređenjima trebaju imati i ženske i muške članove (ova praksa je u Holandiji obavezna, a u Irskoj se podstiče), i trebaju proći obuku na temu nesvjesnih predrasuda.

Nadzorne strukture trebaju ispitati:

- Formalne prepreke za dodjelu najviših činova ženama, kao što je isključivanje žena iz borbe, određenih pukova ili vrsta službe;
- Neformalne prepreke za dodjelu najviših činova ženama, kao što je obavezni period službe u prekomorskim zemljama ili službe bez prekida, što je za žene koje imaju djecu možda teško ostvariti; i
- Da li se u kriterijima za unapređenje priznaju i cijene određene vještine koje žene mogu unijeti u oružane snage.

Naročito je važno pažljivo pratiti ocjene rada i eventualne pritužbe na žene ili muškarce koji su se žalili na diskriminaciju ili uznemiravanje; ocjene rada i disciplinski postupci mogu se koristiti kao sredstvo osвете prema osobama koje su podnijele prijave.

U ocjenama rada se također treba procjenjivati uspješnost pripadnika oružanih snaga u ispunjavanju standarda za integriranje rodne perspektive i upravljanju rodnim pitanjima. Potrebno je procijeniti uspješnost svih pripadnika oružanih snaga u izvršavanju zadataka rodne procjene i izvještavanja.

Pripadnike sa komandnim i liderskim odgovornostima također treba ocjenjivati o slijedećim aspektima:

- Na koji način osiguravaju integriranje rodne perspektive u edukaciju, obuku i operacije;
- Kako rukovode ženama i muškarcima u svojim timovima;
- Kako razvijaju ili podržavaju institucionalnu kulturu ravnopravnosti i nediskriminacije;
- Na koji način prate eventualne pojave seksualnog uznemiravanja, diskriminacije i nasilja;
- Kako postupaju u slučajevima nedoličnog ponašanja.

4.7.3. Propisi i sprečavanje seksualnog iskorištavanja i nasilja

Oružane snage trebaju imati jasne, provodive standarde, kodekse ponašanja, propise, smjernice i programe za sprečavanje seksualnog iskorištavanja i nasilja nad civilnim stanovništvom, bilo da se pripadnik oružanih snaga nalazi u misiji, živi u kasarni ili u civilnom okruženju. Standardi UN-a za sprečavanje seksualnog iskorištavanja i nasilja trebaju postati obavezujući za osoblje, tako što će se inkorporirati u krivični ili vojni zakon, ili objaviti u formi naredbe. Pored toga, oružanim snagama trebaju jasne i praktične smjernice koje se odnose na:

- Vrste zabranjenog ponašanja, kao što je plaćanje za seksualne usluge, direktno ili indirektno; seksualno zlostavljanje odraslih; ili seksualni odnosi sa maloljetnim osobama;
- Vrste zabranjenih mjesta (npr. bordeli i striptiz klubovi), kao i specifičnih mjesta koja su zabranjena u područjima u kojima se provodi operacija;
- Prijava, istraga, disciplinske i procedure izvještavanja;
- Obaveza svakoga ko zna za seksualno iskorištavanje ili nasilje da ga prijavi nadređenom ili istraži (u skladu sa svojom pozicijom); i
- Svaka osoba na komandnoj poziciji, koja ne spriječi ili ne kazni seksualno iskorištavanje ili nasilje u okviru svoje odgovornosti, pozvat će se na odgovornost.

Potrebna je obuka kako bi se razvila organizacijska kultura u kojoj osoblje razumije i provodi navedene propise, a komandiri prate njihovo poštivanje među osobljem i po potrebi zaustavljaju i kažnjavaju nedolično ponašanje.

U nekim zemljama, civilna policija nema ovlasti da reagira u slučajevima nasilja u porodici u vojnoj bazi. Osobe koje su izložene nasilju u porodici od strane partnera koji je pripadnik oružanih snaga, kao i sami nasilnici, nevoljno koriste vojne službe za podršku i savjetovanje. Potrebno je pažljivo izraditi propise, imajući u vidu odgovarajuće nadležnosti i domet civilne i vojne policije, pravosuđa i službi za podršku, kako bi se osiguralo uvođenje učinkovite zaštite žrtava i službi za podršku, i pozivanje počinitelaca na odgovornost u okviru prevencije.

U Sjedinjenim Američkim Državama, na primjer, postoji jasna politika koja nalaže da su komandiri na svim nivoima dužni preduzeti odgovarajuće korake na sprečavanju nasilja u porodici, obezbjeđivanju zaštite za žrtve i pozivanju počinitelaca na odgovornost. Komandiri su obavezni prijaviti sumnje u nasilje u porodici i mogu izdavati zaštitne naloge.

4.8. RODNA POLITIKA (GENDER MAINSTREAMING) SIGURNOSNOG SEKTORA U BIH

Rodna politika u sigurnosnom sektoru u Bosni i Hercegovini bila je percipirana kao „uvezena“ sintagma koju je bilo teško prevesti na sva tri jezika. Međutim još veći izazov je predstavljalo njeno provođenje u stvarnosti. Iako je predstavljalo novu temu za bosansko-hercegovačke institucije, ova tema je novitet za društvo u cjelini i na globalnom planu.

Čak i u vremenu intenziviranja reformskih procesa, u okviru procesa integracije BiH u Evropsku uniju i NATO savez, ni naši političari, kao ni predstavnici međunarodne zajednice nisu se zauzimali za uključivanje rodni pitanja u procese reforme.

Ženske nevladine organizacije su prve započele, još 2003. godine, sa provođenjem aktivnosti s ciljem upoznavanja javnosti o važnosti uključivanja i primjene standarda i načela ravnopravnosti spolova u reformu sigurnosnog sektora, u kontekstu zahtjeva za provedbom Rezolucije Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda 1325 o ženama, miru i sigurnosti.

Posvećenost, ustrajnost i lobiranje ženskih organizacija su u značajnoj mjeri doprinijeli uspostavi gender institucionalnih mehanizama, u 2003. godini: Gender centra Vlade Federacije, Gender centra Vlade Republike Srpske, a godinu dana kasnije uspostavljena je i Agencija za ravnopravnost spolova na državnom nivou. Njihovo osnivanje je bilo vrlo bitno u pogledu institucionalizacije pitanja rodne ravnopravnosti u svim sferama javnog i privatnog života u Bosni i Hercegovini.

4.9. ŽENE U SLUŽBI SIGURNOSTI U BOSNI I HERCEGOVINI

4.9.1. Državni kontekst

Smatramo bitnim podsjetiti čitaoce da je Rezoluciju 1325 usvojilo Vijeće sigurnosti UN 31.10.2000. godine. Radi se o prvoj rezoluciji tog tijela koja se konkretno bavi uticajem rata na žene i djevojčice, te ženskim doprinosom rješavanju konflikata i održivom miru.

Rezolucija 1325 ima poseban značaj jer poziva na povećanje učešća žena u procesima donošenja odluka, sprečavanju konflikata, postkonfliktnim procesima, mirovnim pregovorima i operacijama. Insistiranjem na većem učešću žena u procesima donošenja odluka, stvaraju se preduvjeti za „veće uključivanje perspektive ravnopravnosti spolova u sektore odbrane i

sigurnosti, te veću zaštitu i poštivanje ljudskih prava žena i djevojčica, kako u ratnim sukobima, tako i u procesima postizanja mira i sigurnosti“ .

Generalni sekretar Ujedinjenih naroda je 2008. godine, donio direktivu kojom se države članice obavezuju na izradu državnih/nacionalnih akcionih planova za implementaciju Rezolucije 1325. Vijeće ministara Bosne i Hercegovine je 27.07.2010. godine usvojilo državni Akcioni plan za period 2010-2013. godine. To je, ujedno, prvi donesen Akcioni plan za implementaciju Rezolucije 1325 u jugoistočnoj Evropi i osmi po redu u čitavoj Evropi.

Drugi Akcioni plan, koji obuhvata period 2014-2017. godine, usvojen je na Vijeću ministara Bosne i Hercegovine 08.07.2014. godine i trenutno je u fazi implementacije. Pored Rezolucije 1325, u BiH postoje i dodatni mehanizmi u funkciji veće inkluzije žena u javnom životu. Jedan od njih je i Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini.¹³⁰

U članu 1. se navodi da se Zakonom „uređuje, promovira i štiti ravnopravnost spolova, garantiraju jednake mogućnosti i ravnopravan tretman svih osoba bez obzira na spol, u javnoj i u privatnoj sferi društva, te uređuje zaštita od diskriminacije na osnovu spola“. Od posebne važnosti je član 20. u kojem stoji da će državna tijela, bez obzira na nivo organizacije vlasti, osigurati i promovirati ravnopravnu zastupljenost spolova u upravljanju, procesu odlučivanja i predstavljanju.

Da bi postojala ravnopravna zastupljenost, u navedenim tijelima bi trebao biti jedan od spolova zastupljen najmanje u procentu od 40%. Ako to nije slučaj, smatra se da postoji diskriminacija po osnovu spola.¹³¹

Na osnovu šestomjesečnog istraživanja koje je Centar za sigurnosne studije sproveo prikupljanje zvaničnih podataka iz oblasti kadrovske politike u institucijama sektora sigurnosti u BiH. To je uključivalo sprovođenje detaljnog istraživanja zastupljenosti spolova zaposlenika i došli su do sljedećih podataka:

- Analiza prikupljenih podataka pokazuje da policijski sektor u BiH ne ispunjava zakonski minimum u pogledu zastupljenosti jednog od spolova (40%), budući da je u njemu prisutno nešto malo više od 20% žena. Posmatrajući svaku policijsku instituciju pojedinačno, najbliže ispunjavanju zakonskog minimuma je Ministarstvo unutrašnjih poslova Zapadnohercegovačkog kantona (MUP ZHK), u kojem su žene zastupljene sa nešto više od 28%.
- Nasuprot tome, UIO BiH pruža pozitivan primjer, gdje su gotovo 42% njenih zaposlenika žene. Položaj žena u pravosudnom sektoru BiH je još pozitivniji jer se, zbirno gledajući,

¹³⁰ „Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, br. 32/10

¹³¹ Publikacija Wise, *Žene u službi sigurnosti u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo, 2017. godina. str. 9.

na pozicijama sudija i tužilaca nalazi gotovo 60% žena. Također, u pravosudnom sektoru se nalazi nešto više od 41% žena na rukovodećim mjestima.

- Međutim, zbirni podaci o ukupnom broju zaposlenih za četiri najviše sudske instance na državnom i entitetskom nivou, kao i u Brčko distriktu Bosne i Hercegovine (BD BiH), pokazuju nedovoljan broj muškaraca, budući da su u tim institucijama žene zastupljene gotovo 67%.
- Najupečatljiviji primjer predstavlja Vrhovni sud Federacije Bosne i Hercegovine u kojem žene čine približno 81% zaposlenika. Sličan trend je primjetan i kod zbirnih podataka za četiri tužilaštva na istim nivoima vlasti, gdje ukupno više od 61% zaposlenika čine ženske osobe. Najizraženije je Tužilaštvo Brčko distrikta Bosne i Hercegovine jer žene čine skoro 70% spolne strukture uposlenika.
- Žene su nedovoljno zastupljene u sektoru odbrane Bosne i Hercegovine, gdje od skoro 10. 000 zaposlenika žene čine manje od 8%.

Kada se ovi nalazi dovedu u kontekst zakonom propisane minimalne zastupljenosti jednog od spolova u iznosu od 40% u državnim tijelima, jasno je da je neophodan dodatni rad na povećanju zastupljenosti žena u sigurnosnom sektoru u BiH.

4.10. MONITORING I EVALUACIJA

Osnovni mehanizam praćenja provođenja Akcionog plana za primjenu UNSCR-a 1325 u Bosni i Hercegovini je Koordinacioni odbor, koji se sastoji od članova i članica iz institucija sektora sigurnosti i jedne članice koja predstavlja nevladin sektor u BiH. Koordinacioni odbor imenuje se na period trajanja Akcionog plana.

U skladu sa Poslovníkom o radu, Koordinacioni odbor je, između ostalog zadužen da:

- Razmatra i usvaja godišnje operativne planove za primjenu Akcionog plana;
- Koordinira provođenjem aktivnosti iz Akcionog plana u nadležnim institucijama, međunarodnim organizacijama i nevladinim organizacijama;
- Razmatra i predlaže Vijeću ministara BiH na usvajanje godišnje izvještaje o primjeni Akcionog plana;
- Prati i druge aktivnosti usmjerene na provođenje UNSCR-a u BiH.

Djelovanje Koordinacionog odbora za praćenje Akcionog plana za primjenu UNSCR-a 1325 u BiH prepoznato je i u BiH, i u regiji kao primjer izuzetno dobre prakse djelovanja, zainteresiranosti i saradnje nadležnih institucija u provođenju strateških dokumenata.

Tokom nezavisne procjene provođenja Akcionog plana uočena je potreba za efikasnijim sistemom monitoringa i evaluacije. Akcioni plan sadržavao je previše indikatora koje je bilo teško pratiti i nadzirati. To je rezultiralo nedostatkom jedinstvenog sistema izvještavanja u nadležnim institucijama. Skoro svi indikatori su bili kvantitativne prirode što onemogućava praćenje napretka u ostvarivanju strateških i srednjoročnih ciljeva, te kvalitativnih institucionalnih i uopće društvenih promjena u postizanju ravnopravnosti spolova u oblastima odbrane i sigurnosti.

Slijedeći preporuke evaluacije, izrađen je Plan monitoringa i evaulacije s kvantitativnim i kvaliatativnim indikatorima za svaki cilj i očekivani rezultat. Značaj ovog plana je njegova konkretna primjena u praksi. Rukovodeći se postavljenim indikatorima, znatno je pojednostavljen i unaprijeđen participatorni proces izrade godišnjih operativnih planova aktivnosti, praćenja provođenja, te godišnjeg izvještavanja. Ovaj pristup značajno je pojednostavio način dostavljanja informacija od nadležnih institucija, definiranje konkretnih akcija i mjerenje napretka u postizanju rezultata, te će biti nastavljen i tokom provođenja AP-a UNSCR 1325 za period 2018-2022.¹³²

¹³² *Akcioni plan za primjenu UNSCR 1325 „Žene, mir i sigurnost“ u Bosni i Hercegovini za period od 2018. do 2022. godine*, , Agencija za ljudska prava i izbjeglice i Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, , Sarajevo, 2018. godina, str. 31.

ZAKLJUČAK

Obilježje savremene sigurnosne literature je da je „rod“ način otkrivanja sigurnosnih problema koji nam omogućuje da vidimo da je rod kao kategorija društvena konstrukcija. To jest, način na koji muškarci i žene reaguju može biti rezultat razlike u spolu, ali može također biti rezultat okolnosti. Stoga je ključno kako se muškarci i žene u različitim kontekstima odnose prema lokalnom, regionalnom i međunarodnom sigurnosnom aparatu.

Rod i sigurnost su pojmovi, koji za pravilno razumijevanje bilo kojeg od njih zahtijevaju povezanost. Međutim, naravno, to ne znači da se bilo koji od njih može svesti na onaj drugi ili nemaju ulogu neovisno jedan od drugog. Rod - u svim svojim oblicima i sa svim svojim složenostima - utiče na mnoge stvari osim sigurnosti, a sigurnost - s druge strane, i kako god je shvatamo - ovisi o mnogim stvarima, osim roda. Cilj ove konstatacije je pokušati razumjeti da jedno bez priznavanja uloge onog drugog rezultira slabijim razumjevanjem oba. Razumijevanje, naravno, ne vodi nužno do promjene u praksi, ali pretpostavka je da to mora biti prvi korak bilo kakve razumne i prihvatljive politike.

Žene su kroz historiju, u nekim društvima čak i danas, smatrane kao vlasništvo muškaraca, a to ih je činilo ranjivijim, podređenim i ovisnim u odnosu na muškarce. U takvim patrijarhalnim društvima porodično i seksualno nasilje se smatralo privatnom stvari i uglavnom prolazila nekažnjeno. U ratovima žene često postaju predmet koji se osvaja, kao što se osvaja teritorija ili ostala materijalna dobra, a uzrok tome leži u nedostatku ženskih prava i rodne ravnopravnosti. Ovoj strukturalnoj neravnopravnosti i nepravdi doprinose i kulturološke vrijednosti, prema kojima su žene inferiornije od muškaraca.

Eliminacija kulture nekažnjavanja u slučajevima porodičnog i seksualnog nasilja u mirnodopskim uslovima je ključni elemenat prevencije zločina silovanja tokom rata, što nas dovodi do zaključka da je postizanje rodne ravnopravnosti jedan od ključnih faktora društvenog razvoja.

Bosna i Hercegovina je zemlja koja teži ka Euroatlantskim integracijama i kandidat je za članstvo u NATO i Evropsku uniju, i kao takva, bila je zemlja u kojoj su bile neminovne reforme i promjene koje su u skladu sa Euroatlantskim propisima.

Sigurnost, koja podrazumjeva stepen zaštite od ugrožavanja općenito i ljudskog roda u cijelosti, ne bi bila potpuna bez oružanih snaga. U sigurnosnoj strukturi savremene države postoji nacionalni odbrambeni sistem - namjenjen za odbranu države od oružane agresije, i nacionalni sigurnosni sistem - koji podrazumjeva djelovanje cjelokupnog društva, države i pojedinca. Ovo nam jasno govori da su oružane snage jedan od najbitnijih konstitutivnih elemenata države i značajan faktor stabilnosti i sigurnosti.

Rezolucija 1325 „Žene, mir i sigurnost“ 2000. godine, je prva Rezolucija Vijeća Sigurnosti koja se bavi uticajem rata na žene i djevojčice i ženskim doprinosom rješavanja konflikta i održivom miru, koji su predstavljeni u 18. ciljeva, koji su temelj za zakonske okvire, strategije i obaveze za zemlje članice. Na osnovu Rezolucije usvojeno je još sedam rezolucija koje je afirmiraju. A tako je i Bosna i Hercegovina dužna da poveća broj žena na svim nivoima donošenja odluka vezanim za konflikt i obnovu poslije konflikta.

Pored međunarodnih dokumenata iz oblasti ravnopravnosti spolova, koje je Bosna i Hercegovina potpisala, postoje i domaći zakonski okviri koji osiguravaju uživanje prava i sloboda iz oblasti rodne ravnopravnosti. Bosna i Hercegovina ima obavezu proisteklu iz domaćih dokumenata i međunarodnih obaveza, da izradi Gender Akcioni plan za implementaciju Rezolucije 1325, koji je usvojen 27. jula 2010. godine i bio je prvi u regionu Jugoistočne Evrope. Usvajanjem GAP-a, slanjem redovnih Izvještaja, korištenjem mehanizama za rodnu ravnopravnost Bosna i Hercegovina je pokazala namjeru i opredjeljenje da je spremna da pristupi Euroatlantskim integracijama, a kao takva dala i dobar primjer susjednim zemljama regiona.

Državni akcioni planovi igraju veoma važnu ulogu u integraciji rodne perspektive u mirovnim misijama i rješavanju konflikata, uz pomoć općih odredbi Rezolucije 1325 iz kojih prističu specifični zadaci i odgovornost država. Osim toga Akcioni planovi pomažu državnim vlastima da prilagode svoje politike, strategije i ciljeve za unapređenje održivog mira i predstavljaju važnu lekciju i iskustvo za druge države u procesu razvoja vlastitih planova.

Oružane snage kao sastavni dio demokratske države i društva, izvršavanjem svojih obaveza u službi odbrane i nacionalne sigurnosti, igraju ključnu ulogu u kreiranju okruženja sigurnosti. Pristup žena oružanim snagama značajan je segment demokratizacije oružanih snaga, što istovremeno znači i jednake mogućnosti u karijeri i za muškarce i za žene, te isključivanje diskriminacije po osnovi spola. Također prisustvo žena u mirovnim misijama predstavlja put koji vodi ka boljim odnosima oružanih snaga sa zajednicom, te ka povećanju sposobnosti oružanih snaga da pruže zaštitu ženama i djeci.

U svim jedinicama Oružanih snaga Bosne i Hercegovine postoje kontakt osobe, koje su pored redovnih dužnosti i obaveza, zadužene i za pitanja rodne ravnopravnosti. Njihov rad je definisan standardnim operativnim procedurama za kontakt osobe i zadužene su za obuku o rodnoj ravnopravnosti, daju savjete komandantima i redovno šalju kvartalne izvještaje prema pretpostavljenoj komandi. Na taj način se redovno vrši uvid i kontrola o zastupljenosti žena kada su u pitanju školovanja, kursevi, kao i napredovanja u službi. Između ostalog, Oružane snage BiH već dugi niz godina u mirovne operacije širom svijeta šalju i pripadnice Oružanih snaga Bosne i Hercegovine, koje bez ikakvih poteškoća izvršavaju sve zadatke ravnopravno sa muškim kolegama.

Iako je napredak u polju rodne ravnopravnosti evidentan u Oružanim snagama, diskriminacija je još uvijek prisutna, jer žene u rijetkim slučajevima napreduju do komandne pozicije.

Zahvaljujući promotivnim kampanjama i medijskom uticaju došlo je do povećane zainteresiranosti žena za pristupanje u Oružane snage, ali njihov broj je i dalje nizak, u odnosu na relativan broj žena u društvu.

Uzevši u obzir da se priroda sukoba znatno promijenila od Hladnog rata, da su glavne prijetnje današnjice teroristički napadi, prijetnja upotrebe oružja za masovno uništenje, prirodne katastrofe nastale klimatskim promjenama, tako su i vodeće svjetske sile odlučile da smanje svoje oružane snage. Mirovne misije danas, uveliko se razlikuju od tradicionalnih vojnih funkcija, jer u prvom planu stavljaju zaštitu civilnog stanovništva i podrazumijevaju aspekte sprečavanja sukoba, rješavanja sukoba i obnove. Žene su po prirodi miroljubive, sve više dolaze do izražaja, a njihova uloga u konfliktnim, postkonfliktnim i mirnodopskim uslovima sve je značajnija, stoga je učešće žena u oružanim snagama suštinski element njihovog učešća u upravljanju i rješavanju sukoba, što umnogome doprinosi miru i stabilnosti kako u regiji, tako i u svijetu.

Zakonska i podzakonska regulativa Ministarstva odbrane pruža jednake mogućnosti, sistem vrijednosti i okruženje za mogućnosti svim pripadnicama i pripadnicima Ministarstva odbrane i Oružanih snaga Bosne i Hercegovine, što je i ključna komponenta profesionalizacije. Ove regulative su osnov za kvalitetno ljudstvo, maksimalno korištenje potencijala i timski rad lica na službi u Oružanim snagama Bosne i Hercegovine.

Ovim konstatacijama potvrđujemo generalnu hipotezu istraživačkog rada, a koja glasi da povećanjem broja žena u Oružanim snagama Bosne i Hercegovine postiže se efekat poboljšanja kvaliteta i funkcionalnosti Oružanih snaga Bosne i Hercegovine – kako u izvršavanju misije i zadataka u zemlji, tako i davanju doprinosa međunarodne stabilnosti i mira. Jer pružanjem jednakih mogućnosti svim pripadnicama razvijamo prosperitet Oružanih snaga u državi i inostranstvu, koje izvršavanjem svojih obaveza imaju ključnu ulogu u kreiranju sigurnog i stabilnog okruženja.

LITERATURA

A. Knjige

1. Abazović D. Mirsad, Državna bezbjednost, Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, Sarajevo 2012. godina
2. Collins Alan, Suvremene sigurnosne studije, Centar za međunarodne i sigurnosne studije, Fakulteta političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Politička kultura nakladno-istraživački zavod, Zagreb, 2010. godina
3. Andrassy Juraj, Pravo međunarodnih organizacija, Zagreb, 1967. godina
4. Vukadinović Radovan, Međunarodni politički odnosi, Barbat, Zagreb, 1998. godina,
5. Beridan Izet, Politika i sigurnost, Izdavač: Univerzitet u Sarajevu, Fakultet političkih nauka, Sarajevo 2008. godina
6. Ćazim Sadiković, Ljudska prava na udaru globalizacije, Izdavač: Centar za sigurnosne studije- BiH, Sarajevo 2006. godina
7. Cikotić Selmo, Sigurnosne pretpostavke Bosne i Hercegovine, Sarajevo 2010. godine,
8. Abazović D. Mirsad, Državna bezbjednost: uvod i temeljni pojmovi, FKN, Sarajevo, 2002. godina
9. Grizold Antun, Tatalović Siniša, Cvrtila Vlatko, Suvremeni sistemi nacionalne sigurnosti, Fakultet političkih nauka i Hrvatska udruga za međunarodne studije, Zagreb, 1999. godina
10. Joy Magezis, Ženske studije, „Magistrat“ Sarajevo, 2001. godina
11. Sadiković Lada i Hadžović Denis, Ljudska prava u oružanim snagama Bosne i Hercegovine, Centar za sigurnosne studije, Sarajevo 2010. godina,
12. Sadiković Lada, Ljudska prava, Izdavač: Univerzitet u Sarajevu, Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, Sarajevo, 2012. godine,
13. Buckley Mary, Žene i ideologija u Sovjetskom Savezu, London: Harvester Wheatsheaf 1989. godina
14. Međed Mile, Uloga i perspektiva razvoja obavještajne službe Bosne i Hercegovine, Nezavisni univerzitet Banja Luka, 2012. godina, časopis SVAROG,
15. Miletić Slobodan, Policijsko pravo, Policijska akademija, Beograd 1997. godina
16. Nijaz Duraković, Međunarodni odnosi, Sarajevo, 2009. godina
17. Obrenović Predrag i Vejnović Duško, Osnovi defendologije, Grafo-Print, Banja Luka, 2019. godina
18. Masleša Ramo, Teorije i sistemi sigurnosti, „MAGISTRAT“, Sarajevo 2001. godina
19. Muratović Sead, Civilno društvo i sigurnost, Fakultet političkih nauka Univerziteta Sarajevo, 2017. godina
20. Smajić Mirza, Međunarodne organizacije i sigurnost Bosne i Hercegovine u postdejtonskom periodu, Dobra knjiga, Sarajevo, 2011. godina
21. Termiz Dževad, Metodologija društvenih nauka, NIK „Grafit“, Lukavac, 2009. godina

22. Dimitrijević Vojin i Račić Obren, Međunarodne organizacije, V izdanje, Beograd, 2011. godina
23. Ganija Vildana, Edukacija kadrova u sigurnosnim službama Bosne i Hercegovine, Kiseljak, 2017. godina
24. Steans Jill, Gender i međunarodni odnosi, Cambridge: Polity Press, London, 1998. godina
25. Nicarchos Catherine, Žene, rat i silovanje: izazovi pred Međunarodnim krivičnim sudom za bivšu Jugoslaviju, Ljudska prava, Vol.17. 1995. godina
26. Brownmiller Susan, Protiv naše volje: muškarci, žene i silovanje, New York, 1975. godina

B. Leksikoni i rječnici

1. Beridan, I., Tomić I. i Kreso, M., Leksikon sigurnosti, DES, Sarajevo, 2001. godina.

C. Internet izvori

1. http://www.ravnopravnors.com/doku_rjecnik_html
2. <https://arsbih.gov.ba/rezolucija-vijeca-sigurnosti-un-1325-zene-mir-i-sigurnost/>
3. www.banjaluka.rs.ba/wp-content/uploads/2017/12/PrirucnikUNDP.pdf
4. [www.scribd.com/doc/47533561/Skripta Med.org](http://www.scribd.com/doc/47533561/Skripta-Med.org)
5. <http://www.mod.gov.ba.com/>
6. <https://arsbih.gov.ba>
7. www.nasciturus.com
8. www.enciklopedija.hr/nautica.aspx?id=16368
9. www.ba.one.un.org
10. www.jelenasociologija.wordpress.com
11. www.os.mod.gov.ba

D. Publikacije

1. Anliza ankete „ Položaj žena u MO i OS BiH“;
2. Gender akcioni plan Bosne i Hercegovine za period od 2018. do 2022. godine, Oktobar 2018, Agencija za ljudska prava i izbjeglice i Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, Sarajevo;
3. Arsenijević D. i Flessenkemper T. Kojeg je roda sigurnost, Sarajevski otvoreni centar, Sarajevo, 2013. godina;

4. Hadžović D. i Dizdarević E., Nadzor nad obavještajnim sektorom na Zapadnom Balkanu, Studija slučaja Bosne i Hercegovine, CSS i DCAF, 2012. godina;
5. Luciak Ilja, Priručnik: Parlamentarni nadzor sektora bezbjednosti i rodna pitanja, DCAF 2008. godina;
6. Bastick Megan, Priručnik: Integriranje rodne perspektive u unutarnji nadzor nad oružanim snagama, Ženeva: DCAF, OSCE, OSCE/ODIR 2014. godina;
7. Čaušević Jasmina i Zlotrg Sandra, Priručnik: Načini za prevladavanje diskriminacije u jeziku u obrazovanju, medijima i pravnim dokumentima, Sarajevo, 2011. godina;
8. Albrecht Piter i Barns Karen, Priručnik: Donošenje politike nacionalne bezbjednosti i rodna pitanja, Ženeva, DCAF, 2011. godina;
9. Prevazilaženje neravnopravnosti; Muškarci i rodna ravnopravnost u regionu OSCE-a, OSCE Beč, 2011. godina;
10. Priručnik o ljudskim pravima i temeljnim slobodama oružanih snaga i uposlenika u oružanim snagama, Beč, OSCE/ODIHR, 2008. godina;
11. Šehić Diana, Sanela Paripović i Irma Zulić, Priručnik za integrisanje ravnopravnosti spolova u pravne propise, Sarajevo, 2015. godina;
12. Publikacija Ministarstva odbrane, septembar, 2018. godina;
13. Set priručnika o rodnim pitanjima i RSB-u, Ženeva, DCAF, 2011. godina;
14. Hendriks Sherril i Lorin Haton, Priručnik Reforma sistema odbrane i rodna pitanja;
15. Završni izvještaj o provedbi Akcionog plana za implementaciju UN Rezolucije 1325 „Žene, mir i sigurnost“ u Bosni i Hercegovini 2014.-2017. godina, oktobar 2017. godina;
16. Akcioni plan za primjenu Rezolucije Vijeća sigurnosti UN-a 1325 „Žene, mir i sigurnost“ u Bosni i Hercegovini za period od 2018. do 2022. godine, ARSMLJPI, Sarajevo, 2018. godina;
17. Publikacija Wise, Žene u službi sigurnosti u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2017. godina;

E. Zakoni

1. Zakon o ravnopravnosti spolova BiH, 2003. godina;
2. Zakon o odbrani BiH, 2005. godina;
3. Zakon o službi u Oružanim snagama Bosne i Hercegovine, 2010. godina;
4. Zakon o Obavještajno- sigurnosnoj agenciji BIH, 2009. godina;
5. Odbrambena politika Bosne i Hercegovine, 2005. godina;
6. Sigurnosna politika Bosne i Hercegovine, 2005. godina.

SKRAĆENICE

AP → Akcioni Plan

AEPTM → Agencija za školovanje i stručno usavršavanje kadrova

AFIV → Agencija za forenzička ispitivanja i vještačenja

ARS → Agencija za ravnopravnost spolova

CEDAW → Convention on the Elimination of Discrimination against Women - Konvencija za eliminaciju svih oblika diskriminacije žena

CSCE → Commission on Security and Cooperation in Europe - Komisija za sigurnost i saradnju u Evropi

DCAF → Democratic Control of Armed Forces - Centar za demokratsku kontrolu oružanih snaga

DKPT → Direkcija za koordinaciju policijskih tijela

EUFOR → European Union Force - Snage Evropske unije

EUPM → European Union Police Mission - Evropska sindikalna policijska misija

GAP → Gender akcioni plan

GENAD → Gender Advisor - Gender savjetnik

IFOR → Implementation Force - Snage za sprovođenje zaštitne snage

IPTF → International Police Task Force - Međunarodne policijske snage

KO → Koordinacioni odbor

MOBiH → Ministarstvo odbrane Oružanih snaga Bosne i Hercegovine

MLJPIBiH → Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine

NVO → Nevladina organizacija

NATO → North Atlantic Treaty Organisation - Sjevernoatlantski savez

ODHIR → OSCE-s Office for Democratic Institutions and Human Rights - Ured OSCE-a za demokratske institucije i ljudska prava

OSBiH → Oružane snage Bosne i Hercegovine

OSCE → Organization for Security and Co-operation in Europe - Organizacija za sigurnost i saradnju u Evropi

PSOTC → Peace Support Operations Training Centre - Centar za obuku za operacije podrške miru

RN → Rodno zasnovano nasilje

RSB → Reforma sektora bezbjednosti

SALW → Small Arms and Light Weapon - Malo i lako oružje

SEESAC → South Eastern and Eastern Europe Clearinghouse for the Control of Small Arms and Light Weapons - Centar za kontrolu malog i lakog oružja Jugoistočne i Istočne Evrope

SFOR → Stabilisation Force - Snage za stabilizaciju

UNDP → United Nations Development Programme - Program Ujedinjenih naroda za razvoj

UNSCR → United Nations Security Council Resolution - UN Rezolucija Vijeća sigurnosti

ZORS → Zakon o ravnopravnosti spolova

ZŠ OS BiH → Zajednički štab Oružanih snaga Bosne i Hercegovine

POPIS ŠEMA, GRAFIKA I TABELA

Shema 1. Sistem sigurnosti savremene države

Shema 2. Shema lanca komandovanja i kontrole oružanim snagama BiH

Shema 3. Struktura GAP-a

Grafik 1. Broj ispitanica po gradovima

Grafik 2. Status svih ispitanica razvrstano prema kategorijama

Grafik 3. PVL u OS BiH

Grafik 4. CL u službi OS BiH

Grafik 5. Analiza odgovora ispitanica

Grafik 6. Analiza odgovora o seksualnom uznemiravanju samo kategorije žena PVL

Tabela 1. Strateški ciljevi

Tabela 2. Reforma sistema odbrane

Tabela 4. Tehnike rodne i društveno-ekonomske procjene bezbjednosne politike

Naziv odsjeka i/ili katedre: SIGURNOSNE I MIROVNE STUDIJE
Predmet: STANJE I PERSPEKTIVE RODNE RAVNOPRAVNOSTI U
ORUŽANIM SNAGAMA BOSNE I HERCEGOVINE

IZJAVA O AUTENTIČNOSTI RADOVA

Ime i prezime: EDITA KARAHASANOVIĆ
Naslov rada: STANJE I PERSPEKTIVE RODNE RAVNOPRAVNOSTI U ORUŽANIM
SNAGAMA BOSNE I HERCEGOVINE
Vrsta rada: ZAVRŠNI MAGISTARSKI RAD
Broj stranica: 123 (stotinudvdesetri)

Potvrđujem:

- da sam pročitao/la dokumente koji se odnose na plagijarizam, kako je to definirano Statutom Univerziteta u Sarajevu, Etičkim kodeksom Univerziteta u Sarajevu i pravilima studiranja koja se odnose na I i II ciklus studija, integrirani studijski program I i II ciklusa i III ciklus studija na Univerzitetu u Sarajevu, kao i uputama o plagijarizmu navedenim na web stranici Univerziteta u Sarajevu;
- da sam svjestan/na univerzitetskih disciplinskih pravila koja se tiču plagijarizma;
- da je rad koji predajem potpuno moj, samostalni rad, osim u dijelovima gdje je to naznačeno;
- da rad nije predat, u cjelini ili djelimično, za stjecanje zvanja na Univerzitetu u Sarajevu ili nekoj drugoj visokoškolskoj ustanovi;
- da sam jasno naznačio/la prisustvo citiranog ili parafraziranog materijala i da sam se referirao/la na sve izvore;
- da sam dosljedno naveo/la korištene i citirane izvore ili bibliografiju po nekom od preporučenih stilova citiranja, sa navođenjem potpune reference koja obuhvata potpuni bibliografski opis korištenog i citiranog izvora;
- da sam odgovarajuće naznačio/la svaku pomoć koju sam dobio/la pored pomoći mentora/ice i akademskih tutora/ica.

Mjesto, datum

Sarajevo_____

Potpis
